LAISVĖ

Ar utopija pavirs realybe?

L. PRAPUOLENIS

Prisitaikymo politikos apraiškos 1941

V. VAITIEKŪNAS

Sovietinės indoktrinacijos bruožai

*** Vatikano konsilija

1964 — K. DONELAIČIO METAI SPALIS, NR. 35 (72)

Turinys

Ar utopija pavirs realybe 1

L. Prapuolenis: Prisitaikymo politikos apraiškos 1941 10

V. Vaitiekūnas: Sovietinės indoktrinacijos bruožai 23

DARBAI IR IDĖJOS • Anapus: Kultūrinio gyvenimo apžvalga Lietuvoje 1963 (Mečys Musteikis); Laisvųjų lietuvių: Bendruomenės kelyje (Vt. Vt.); Lietuviai pasaulinėje mugėje (K. L. J. ir J. M.); Idėjos spaudoje: Nuo problemos apie "ryšius su kraštu" prie problemos apie ryšius tarp generacijų; Pasaulyje: Vatikano konsilija ir lietuviai; Tarpparlamentinė unija; Vardai įvykiuose: Nauja bendruomenės vadovybė; Smerš agentas JuozasE relis ir kt. 40-64

Į LAISVĘ ATSTOVYBĖS

Anglijoje: S. Nenortas, 1 Ladbroke Gardens, London W. 11

Australijoje: N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, South Victoria

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, Via Verbania 28, Interno 18, Roma

JAV: LFB Sambūrių Valdybos

Kanadoje: V. Aušrotas, 189 Glenholme Ave., Toronto 10, Ont.

Švedijoje: P. Puida, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern

Vokietijoje: Alina Grinienė, 8 Muenchen 54, Kristallstr. 8

Į Laisvę metinė prenumerata: JAV ir Kanadoje $3.00. Visur kitur — $2.00 Atskiras numeris $1.00.

Į LAISVĘ leidžia — Lietuvių Fronto Bičiuliai

Redaguoja: Antanas Mažiulis, dr. Antanas Klimas ir dr. Antanas Musteikis

Redakcijos adresas: A. Mažiulis, 56 Thomas Park, So. Boston, Mass. 02127; Telef. AN 8-7924

Viršelio vinjetė — dailininko Telesforo Valiaus

Administratorius: Vytautas Žiaugra, 16 Bellaire Rd., Roslindale, Mass. 02132

Į LAISVĘ — TOWARD FREEDOM, Lithuanian quarterly published by the Friends of the Lithuanian Front, 56 Thomas Park, Boston, Mass. 02127.

KU biblioteka

Į LAISVĘ

NR. 35 (72)
1964 SPALIS

AR UTOPIJA PAVIRS REALYBE?

Lietuvos pavergimą lydi pastangos sutelkti visas lietuvių jėgas laisvės kovai. Buvo su džiaugsmu priimtas vienas tų pastangų vaisius dar Lietuvoje. Tai buvo 1943 metų gale, kada pagrindiniai kovos vienetai sutarė susijungti Vyriausiame Lietuvos Išlaisvinimo Komitete.

Kai tremtyje tas komitetas buvo atgaivintas, daug pastangų vėl buvo skirta jam pertaisinėti, papildinėti. Išcentrinės pajėgos betgi buvo stipresnės. Apie dešimt metų truko, kol buvo pasiektas antras vienybės aktas — 1964 sudarytas apjungtas Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas. Šis naujas aktas pristatytas visuomenei tyliai, baimingai. Lyg būtų abejojama, ar ta vienybės utopija, kuri buvo pavaizduota prieš septyneris metus Į Laisvę str. "Vienybė, iliuzija, utopija", ima virsti realybe. Utopijos vardu buvo pavadinta ideali vienybė, kuri ateina iš vienybės dvasia gyvenančių asmenų ir grupių, ne iš aplinkybių spaudimo.

Stebėti, ar ana utopija virsta šiuo metu realybe ir ko reikia, kad ji tuo pavirstų, pakartojamas čia anas straipsnis iš 1957. Nr.

VIENYBĖS reikalu lietuvių kalbama dabar tiek pat gausiai, kaip Rytų - Vakarų politikų apie pasaulio taiką ir nusiginklavimą. Ir kalbų rezultatai panašūs: juo daugiau minima taika, juo labiau rūpinamasi saugumą stiprinti ginklu; juo garsesnė yra vienybė lūpose, juo ji yra tylesnė darbuose.

Tokis vienybės likimas skatina daryti prielaidą, kad vienybės siekimo pagrinduose ir pastangose gali būti klaida, kurios vykdymas negali privesti prie vienybės. Klaida veda į priešingą rezultatą. Tik rezultatuose ji duodasi praregima akivaizdžiai, kada atveda į akligatvį, iš kurio kelias atgal jau sunkus. Klaida, įvilkta į blizgančias žavias iliuzijas, gali būti ar vienybės supratime, ar jos vykdymo priemonėse.

Prileidžiant klaidos galimybę, tektų vienybės klausimą

patikrinti, kad ji nevestų dar giliau iki katastrofos, kurioje nukrinta jau visokios iliuzijos ir žmogus išsiblaivo. Vienybės iliuzijos gali vesti tiek pat į nesusipratimus kaip anos žvakelės apsvaigusį nuveda į pelkes, kemsynus, ten nelaboji dvasia apdovanoja jį auksiniais, kurie, iliuzijoms dingus, pasirodo, tesą supuvę rudeniniai lapai ar dar menkesnės vertės turtai.

1. Vienybė vienybės jieškotojų tarpe

Tiriantį žvilgsnį pirmiausia kreipiam į tuos, kurie vienybės jieško, jos trokšta, apie ją kalba. Netenka abejoti, kad kiekvienas tardamas apie vienybę, jos nori nuoširdžiais ir patriotiniais sumetimais. Teisingas yra jų galvojimas: vienybė šiandien pademonstruoja mūsų jėgą; vienybė stiprina mus pačius; vienybė daro įspūdį mūsų rėmėjams, vienybė krikdo mūsų siekimų priešus.

Vienybės visi nori. Tik jos pasigenda vieni daugiau, kiti mažiau. Ir kalba apie ją nevienodais sumetimais ... Žmoguje yra sąmoningų veiksmų, kuriuos jis nori ir mėgsta manifestuoti. Yra ir pasąmoninių, kurių jis nenori net pats matyti. Dvejopa žmogaus prigimtis pasireiškia ir kalbose apie vienybę. Dėmesio vertas faktas, kad apie ją mėgsta kalbėti ir jos nebuvimą apgailestauti, jos tariamo nebuvimo kaltininkus smerkti ypačiai tie, kurie patys visuomeniniu veikimu nesireiškia. Vieni jų garsiai kalba apie vienybės nebuvimą dėl to, kad nori pridengti ir prieš save pačius savo abejingumą visuomeninei pareigai (anot vieno iš tokių, parašiusio Balfui: kol Vlikas nesusitars su Lozoraičiu, aukų Balfui neduosiu!). Kiti labai nuoširdžiai nori matyti vienybę, nes nori gyventi iliuzijoje, jog yra žmonės, kurie sutartinai rūpinasi Lietuvos likimu; jog viskas yra saulėta ir Lietuvos laisvinimas eina į happy end. Belieka tik aplankyti Vasario 16 minėjimą, primesti porą dolerių aukų, kad jaustumeisi savo sąžinėje atpalaiduotas nuo visokių kitokių visuomeninių pareigų ir rūpesčių. O jei to jausmo nėra, tai žmogus neturi vidaus ramybės. Ir dėl tos ramybės jis nenori girdėti, kas yra iš tikrųjų ta vienybė, kodėl jos pritrūksta, kaip ji siektina. Svarbiausia jam, kad dingtų šaltinis, kuris nevienybes kelia ir rūpesčius gamina.

Toki vienybės siekėjai lietuviškoje plotmėje yra panašūs į tuos gausius vakariečius, kurie ausis užsiims, kad tik nereiktų klausytis apie pavergtų tautų likimą; jiems geriau užmiršti visas skriaudas, padarytas (kitiems — ne sau) prieš 15 metų ir tebetęsiamas, ir jieškoti taip pat vienybės — tarp Rytų ir Vakarų. Jei bus tokia vienybė, tai nebus drumsčiama jų ramybė.

Šveicarų "Die Tat" korespondentas iš Paryžiaus šių metų sausyje rašė apie prancūzų nuotaikas, prasiveržusias spaudoje. Jas taip apibūdino: "Prancūzijos sunykimo didžiausiais kaltininkais čia laikomi tie, kurie pranašavo artėjančias katastrofas ir tokiu būdu buvo jas prišaukę. O Nobelio premijos laureatas François Mauriac, vienas iš tokių "juodųjų pranašų", kurie savo tautą įspėdinėjo apie galimas nelaimes, su rezignacija pareiškė: "Šioje šalyje katastrofų kaltininkai išteisinami sąskaiton tų, kurie katastrofas pramatė, ir pirmiesiems pasiseka net triukas — tautos akyse padaryti pastaruosius įtartinus"... Prancūzų gen. Navarre šiemet pasirodžiusioje knygoje apie Indokinijos karą tarp kitko rašo: "Nuo pradžios iki galo mūsų valdantieji nežinojo, ko jie norėjo, o jeigu jie žinojo, tai jie nesakė. Ir jie nedrįso kraštui pasakyti, kad mes Indokinijoje esam karo padėtyje... Jie niekad neturėjo drąsos pasirinkti arba kolonialinį režimą, kurį jie skelbė atgyvenusį, betgi kurio materialinę naudą jie norėjo pasilaikyti kitu vardu, arba laisvų tautų sąjungą, kurią jie žodžiais skelbė, bet kurios vykdymą praktikoje jie nuolatos delsė" ...

Navarre skelbiamas tiesas prancūzai bijojo parodyti ir dabar savo visuomenei —knygos platinimas buvo sulaikytas.

Prancūzų pavyzdys ragina susimąstyti ir pripažinti, kad ir tarp lietuvių tremtyje, kurie skelbiasi esą kovojančios dvasios, tos dvasios gelmėje yra noro pridengti tikrąją dalykų padėtį nuo kitų ir nuo savęs. Tarp "valdančiųjų", kurie skelbia vienybės reikalą, yra panašių į tuos, kurie Indokinijoje kalbėjo apie garbingą laisvų tautų sąjungą, o praktiškai stengėsi išlaikyti kolonialinę naudą. Tarp "valdomųjų", kalbančių apie vienybę, yra panašių į tuos, kuriuos Fr. Mauriac randa prancūzų tautoje. Ir vieni ir kiti mėgsta gyventi iliuzijomis, kad tik nereiktų atsistoti ant kieto realybės pagrindo. Jų lūpose vienybės kalbos nereiškia bendros kovos už Lietuvą, o tik bendros tylos siekimą, plaukiantį iš pasitenkinimo ir dvasinio sotumo. To pasitenkinimo ir sotumo, kurį taip mikliai mokėjo papiršti Antikristas, pasisiūlydamas žmogui atimti rūpesčius (tai meistriškai yra demaskuota prof. A. Maceinos knygose "Didysis Inkvizitorius" ir "Das Geheimnis der Bosheit").

Tenka atvirai ir tiesiai pasisakyti, kad tokia vienybė tai tik žalinga iliuzija, nes ji reiškia kelią į kapų ramybę.

2. Vienybė vertybių eilėje

Analizuojanti mintis perkyla nuo vienybės jieškotojo į pačią vienybę ir žiūri jos vietos kitų vertybių eilėje.

"Vardan tos Lietuvos vienybė težydi" — baigiami iškilmingi atsišaukimai. Tame pasakyme svoris dedamas į galą — vienybė težydi. Betgi Kudirka pradžioje prašneko "Vardan tos, Lietuvos". Netiesiogiai tai sako, jog vienybė nėra dėl vienybės, o tik dėl Lietuvos. Lietuva yra tas objektas, kurio gerovei yra nukreiptos pastangos, o vienybė yra tik priemonė tai Lietuvos gerovei. Vienybė pati nei gera nei bloga. Ji priklauso nuo to, kam ji tarnauja. Gangsterių ir raketierių vienybė yra visuomenės pabaisa. Tėvynės mylėtojų vienybė yra pozityvus reiškinys. Yra pati didžiausia klaida ir iliuzija, kad vienybė palaikoma tikslu.

Tos pačios rūšies yra kita iliuzija, kada galvojama: visas jėgas skirsim vienybei suorganizuoti, o tada kad laisvinsim, tai laisvinsim. Tikrasis kelias būtų eiti abiem barais: dirbti Lietuvai ir ieškoti vienybės. Jei tai negalima sykiu, pagrindinės pajėgos turi tekti tikslui, ne priemonei. Ne laukti, iki bus vienybė įvykdyta, bet dirbti pačiam tai, kas galima ir kas Lietuvai būtų naudinga ... Kas būtų buvę, jeigu Petrapilio seime, kurį dabar minime sulaukus 40 metų, priemonė būtų pastatyta augščiau už tikslą. Jei norėdami vienybę išlaikyti, būtų seimo nariai atsisakę nuo nepriklausomybės Lietuvai reikalavimo.

Yra vertybių, kurios tenka labiau branginti už vienybę — netgi vienybės kaina. Tarp jų yra ir laisvė, ir teisė, ir teisingumas, ir moralė, ir žmoniškumas ir t.t.

3. Vienybė totalistiniu ir demokratiniu keliu

Vienybės vertė priklauso nuo to, kaip ją kas supranta. O vienybė kaip ir demokratija, laisvė, taika, skirtingai suprantama. Du jos supratimo ašigaliai yra totalistinis ir demokratinis. Totalistinis vienybės supratimas reikalauja, kad visi elgtųsi ir galvotų taip, kaip įsakoma iš viršaus. Demokratinis vienybės supratimas vieningą sprendimą prieina susipratimo ir susitarimo keliu. Totalistinė vienybė siekiama smurtu: kas kitaip galvoja, nutildomas cenzūros, grasinimo, materialiniais, tarnybiniais nuostoliais; svetimą nuomonę priimti gundomas ir materialinių gėrybių perspektyvomis. Demokratinė vienybė pasiekiama argumentacijos, įtikinėjimo keliu, iki bus pasiektas kompromisas kaip laisvų žmonių laisvas susitarimas.

Tai du kraštutinumai. Gyvenime žmonės tarp jų svyruoja. Tačiau žmonės, kurie save laiko demokratais, ne visada pataiko elgtis demokratiškai, kaip katalikas ne visada elgias katalikiškai. Oficialiai manifestuodamas savo priklausymą de-

APSIJUNGĘS VYRIAUSIAS LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETAS

1963.6.22 PLB Valdybos iniciatyva sukviestas New Yorke Vliką sudarančių organizacijų, Nepriklausomybės Talkos organizacijų ir LFB atstovų pasitarimas Lietuvos laisvės kovos vieningai vadovybei sudaryti išskyrė komisiją apsijungimo pagrindams ir apsijungusio organo sąrangai sutarti.

Apsvarsčiusi apsijungimo prielaidas, komisija sutarė:

— Lietuvos laisvės kovos vieninga vadovybė laisvajame pasaulyje yra apsijungęs Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas — Vlikas. Jį sudaro: Atgimimo Sąjūdis, Darbo Federacija, Krikščionių Darbininkų Sąjunga, Krikščionių Demokratų Sąjunga, Laisvės Kovotojų Sąjunga, Lietuvių Fronto Bičiuliai, Mažosios Lietuvos Rezistencinis Sąjūdis, Rezistencinė Santarvė, Rytų Lietuvos Rezistencinis Sąjūdis, Socialdemokratų Partija, Tautinis Sąjūdis, Ūkininkų Partija, Ūkininkų Sąjunga, Valstiečių Liaudininkų Sąjunga ir Vienybės Sąjūdis.

— Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Valdyba akredituoja prie Vliko savo ryšininką, neatmesdama ir kitokių bendradarbiavimo formų, galinčių kilti iš laiko reikalavimų.

— Vlikas ieškos galimybių ir jas skatins, kad gimininogos organizacijos jungtųsi tarpusavyje. Savo ruožtu, stengsis įtraukti į bendrą laisvinimo darbą naujai iškilusias ir Lietuvos laisvės kovoje pozityviai pasireiškusias organizacijas.

— Vlikas priėmė dėmesiui komisijos sutarimą dėl Vliko 1952.5.27 nutarimo buvusio LF atstovo Vlike pareiškimo reikalu, kad tas Vliko nutarimas buvo to meto aplinkybių ir nuotaikų neobjektyvi išdava.

— Vlikas veikia kaip seimas, kaip taryba ir kaip valdyba.

— Vliko seimą sudaro Vliko narių — organizacijų po tris atstovus. Seimo sesijas kviečia Vliko valdyba bent kartą per metus. Vliko seimas visų savo atstovų balsų absoliutine dauguma gali pareikšti Vliko valdybai ar kuriam jos nariui nepasitikėjimą.

— Vliko tarybą sudaro Vliko narių — organizacijų po 1 atstovą. Taryba sudaro Vliko valdybą ir laikotarpiu tarp Vliko seimo sesijų vykdo seimo funkcijas. Vliko taryba posėdžiauja bent kartą per du mėnesiu.

— Lietuvos laisvinimo uždavinius organizuoja ir vykdo Vliko valdyba.

mokratijai, žmogus savo veiksmuose vienybės jieškodamas gali reikštis su stipriu totalistiniu pamušalu. Fizinės prievartos vartoti jis negali, kad primestų kitam savo nuomonę, bet vartoja moralinę prievartą. Pagrindinė iš tokių moralinės prievartos priemonių yra demagogija viešojoj opinijoj. Ja norima paveikti savo politinį partnerį, įbauginti, kad jis savo nuomonės atsisakytų ir nutiltų, kad visuomenėje jis ir jo idėjos būtų sudiskredituotos. Kita vienybei primesti moralinio smurto priemonė — tai brovimasis į svetimos organizacijos vidų ir jos sprogdinimas, pastangos įkalbėti kitos organizacijos narius, kad jie priverstų savo organizacijos vadovus ar atstovus pakeisti savo nuomones, o jei nuomonių nepakeičia, tai, kad jie patys būtų pakeisti kitais.

Tokios priemonės vienybei siekti savo esme yra totalistinės. Totalistų pati mėgstamiausia ir labiausiai išbandyta priemonė yra sufabrikuoti krašte "liaudies vyriausybes" ir sudaryti "paleckinį" ar "kvislinginį" ar "kadarinį" atstovavimą.

Totalistinės priemonės, vartojamos demokratinio žmogaus, parodo jo dvasinį suskilimą, kurį jo sąžinė pakenčia, suskilimą tarp žodžių ir darbų, suskilimą tarp demokratijos ir totalizmo. Savo priemonėmis jie gali pasiekti tam tikro trumpalaikio laimėjimo. Tačiau didesnėje distancijoje pasirodo tokių priemonių vartojimo žala; įsiveisia visuomeninė votis, kuri, jei nebus radikaliai ir nuoširdžiai gydoma, ims pūliuoti vis skaudžiau ir vis labiau tolins nuo vienybės. Pats gyvenimas demaskuoja vienybei siekti metodo klaidingumą arba neteisingą vienybės supratimą.

Tremtis turi dar savo specialias sąlygas, kurios pagreitina demaskuoti demagogiją ir kitas nedemokratines priemones vienybei siekti. Demagogijai palankesnės sąlygos yra masėje, kuri lengviau apgaunama. O tremties žmogus yra augštesnio intelektualinio lygio, nei demagogijos vartotojai mano. Antra, jei ir būtų čia tokios masės kaip nepriklausomoje valstybėje, tai ji neturėtų čia tos įtakos, kuri pareiškiama rinkimų, balsavimo keliu. Tremty kiekviena grupė turi savo tikrus ištikimus šalininkus, kurie demagogijai nepasiduoda. Demagogija tik priešingai juos veikia, nuteikia prieš vienybę su tais, kurie atstovauja demagogijai ir tos rūšies kitoms priemonėms. Trečia, gyvename tokį tremties laikotarpį, kad nedaug kas nori "valdžios". Reikia su žiburiu jieškoti žmonių, kurie sutiktų eiti į valdybas ir kitokias visuomenines pareigas, o ypačiai toms pareigoms tinkamų žmonių. Demagogija prieš asmenį bei grupę paskatina tik pamoti ranka ir tarti: žinokitės sau vieni; ką galėsiu, padary-

siu taip pat vienas ... Ir tokiu būdu vienybės ieškotojų pastangos, gal būt ir labai nuoširdžios, bet vykdomos totalistiniais metodais, pasiekia kitokią vienybę — veikimą vienas sau ir kas sau.

4. *Išvados politinei vienybei tremties sąlygomis*

Politinei vienybei tremtyje išlaikyti ar laimėti reikalingas pirmiausia moralinis nusiteikimas — demokratinis vienybės supratimas ir demokratinis jos vykdymas, t. y. aiškinimosi, susipratimo ir pagaliau kompromiso dvasia. Tokia dvasia reikalauja vienas kito nusistatymą suprasti ir respektuoti (moralinio nusiteikimo trūkumas buvo pademonstruotas iš naujo Naujienų ir Draugo pradėjus pasikalbėjimus apie politinės vienybės atstatymą).

Antra politinei vienybei pasiekti sąlyga — tai intelektualinis suvokimas tikslo, kuriam ta vienybė turi tarnauti; tikslo, kuriam turi būti sutelktos jėgos, darbai ir mintys. Laikom, kad mūsų politinės vienybės tikslas yra Lietuvos laisvė, uždavinys — daryti visa, kas garsintų Lietuvos vardą ir bylą, demaskuotų ir diskredituotų Lietuvos okupantą, didintų Lietuvos draugų ir rėmėjų skaičių, gelbėtų Lietuvos žmones.

Tikslo akivaizda įgalina atsiriboti nuo daugelio pašalinių "tikslų", kurie prisiplaka kaip vijokliai prie medelio ir čiulpia energiją, graužia pačią vienybę. Tikslo akivaizda įgalina atsiriboti, sakysim, nuo beprasmės iliuzijos, kad reikia kovoti dėl valdžios laisvinimo organizacijoje, dėl partinės aritmetikos, dėl dominavimo, dėl įgaliojimų ir subordinacijos. Lietuvai vistiek, kurios partijos žmogus kur stovės, kas kokius įgaliojimus turės, kas bus augštesnis ir kas žemesnis. Bet ne vistiek, ar tas žmogus tenkinasi reprezentavimu, ar jis norės ir sugebės dirbti Lietuvos laisvei reikalingą darbą.

Tikslo akivaizdoje daros beprasmės pertvaros, kuriomis dirbtiniu būdu provokuojami skirtumai, sakysim, skelbiant save tikrais demokratais o ties politiniu partneriu statant jį įžeidžiantį klaustuką; monopolizuojant sau tautos atstovavimą, o kitiems tai paneigiant. Tėra tik iliuzijos, kad tie pašaliniai tikslai ir tiksleliai yra reikalingi Lietuvos laisvei. O vardan jų daugiausia ir laužomos jietys. Juos vadinti laisvinimu yra to žodžio piktnaudojimas ir paties laisvinimo trukdymas.

Tikslo, kuriam tarnauja vienybė, prisiminimas demaskuoja iliuzijas kaip saulė miglas ir leidžia pamatyti iš vienos pusės saulę, iš kitos pajusti žemę po kojomis. Pajusti žemę po kojomis dabartiniu metu reiškia žinoti, kad esam nutolinti nuo gimtosios žemės daugelio my-

lių ir daugelio metų, o daugelis nutrūkęs ir pilietybės ryšį su savo valstybe. Esam nebe tie, kurie iš Lietuvos išėjom. Paregėti saulę, tai reiškia įžiūrėti, kad yra tam tikri principai, kurių laikymas ir kurių vykdymas artina į laisvinimo tikslą. Tokie principai yra — išlaikyti savyje kovos dvasią; palaikyti savyje gyvą pajautimą teisės bei teisingumo, kuriuos grąžinti tautai ir asmeniui yra visas mūsų laisvinimo kovos tikslas; kiek begalint palaikyti vienybę su Lietuvos valstybinėmis apraiškomis, kurių liekanos tebėra valstybinės įstaigos ir pilietybė; eiti taip pat su tautoje tvirtai gyva vieningos Lietuvos valstybine linkme.

Tikslo ir principų respektavimas apsaugoja nuo pasidavimo dienos oportunistiniams interesams. Klausimo sprendimas, atsižvelgiant tik į dienos interesą, tuo momentu gali atrodyti tikslingas ir patogus, tačiau tolimesnėje laiko eigoje jis gali atvesti į akligatvį ir visas laisvinimo pastangas bei jo organizaciją užmesti ant uolos. Tik atsižvelgiant į principus įmanomi kompromisai su realaus gyvenimo naujomis galimybėmis.

Dienos reikalus jungti su principų reikalavimais yra realus pagrindas ir politinei vienybei. Ne mechaniškai vienybei, bet organiškai, išplaukiančiai iš bendro intereso supratimo ir pergyvenimo.

5. Politinės vienybės utopija

Skeptikai turi pagrindo manydami, kad tokiai vienybei laikas dar neatėjęs, esą dirva per kieta ir erškėčiuota. Tačiau Thomas Moorus, turėdamas prieš akis kitas generacijas, kūrė valstybės viziją, kurią jis pavadino "Utopija". Utopija galim vadinti ir savą viziją dėl politinės vienybės. Tokią viziją rastume išreikštą, jei vieną dieną kuklioj laikraščių vietoj ir paprastais žodžiais, be atsišaukimo ar dekliaracijos patoso, išvystume "pranešimą visuomenei". Pranešimą, kuriame tarp kita ko būtų kalbama:

... Tokią ir tokią dieną lietuvių politinės grupės ir rezistencinės kovos organizacijos, esančios tremtyje, svarstė užtrukusios okupacijos ir tėvynės vadavimo reikalus.

Su didele pagarba žvelgė į savo tautą, kuri persekiojama ir naikinama, tebereiškia tautinę gyvybę jai prieinamomis formomis ir tebepalaiko savy laisvės viltį. Žvelgė į laisvajame pasaulyje pasireiškusias ir tebesireiškiančias organizuotas ir individualines jėgas, kurios dirba Lietuvos laisvei. Apgailestavo, kad nevisada tos jėgos suderintos ir kad dėl to atskiros kovos sritys yra užleistos.

Jos apgailestavo ir atitaisė negeroves laisvinimo organizacijoje, kurios buvo suskaldžiusios jėgas ir susilpninusios bendrą kovą.

Jos pakartojo įsipareigojimus kovoti už Lietuvą suderintomis jėgomis. Jos susitarė sudaryti egzilinę politinę vadovybę ir sutelkti joje jėgas, turinčias visuomenėje atramos, veiklumo ir siekiančias to paties kovos už laisvę tikslo.

Jos sutarė, kad egzilinė politinė vadovybė prisiima pareigą organizuoti ir derinti planingą kovą už laisvę, paremti kitų veiksnių ir asmenų darbą, jau dirbamą kuriame tos planingos kovos bare; paskatinti kitus, galinčius tame plane dirbti; organizuoti savomis lėšomis ir savomis pastangomis darbą tuose baruose, kurie nėra susilaukę darbininkų ir kovotojų.

Egzilinė politinė vadovybė su dėkingumu sutinka kitų talką — politinę, moralinę, materialinę pagalbą tų vyriausybių ir visuomenių, kurios su simpatija žiūri į tautų išsilaisvinimo pastangas.

Egzilinė politinė vadovybė nekalba apie kitų veiksnių subordinaciją. Ji tesiekia sutelkti galimai pajėgesnius protus, kurie laiku ir tiksliai surastų tinkamiausią sprendimą Lietuvą liečiantiems klausimams. Ji tesiekia savo veikime respektuoti Lietuvos valstybinį kontinuitetą, derintis prie tautos valstybinio vieningumo evoliucijos, saugoti teisės ir teisingumo principus. Egzilinė politinė vadovybė tiki, kad darbo kompetencija, gyvas ryšys su tauta ir moralinis bendradarbiavimo lygis susilauks visuomenės palankumo, pripažinimo ir paramos...

•

"Pranešimas visuomenei" baigiamas prašymu, kad ir ji ir jos spauda vengtų diskriminacinės tendencijos asmenims ir grupėms; kad tas, kuris naudojasi žodžio laisve, yra įpareigotas kontroliuoti save, idant jo žodžio laisvė nevirstų kitam žmogui skriauda, o visuomenei klaidinimu ir kiršinimu . . .

Tai utopiniai norai. Utopija gali virsti realybe tada, kai ji ima įsigyventi atskirų žmonių protuose, pergyvenimuose ir pagaliau, kai ji virsta visuotiniu pasiilgimu . . .

Kol tai dvasiose pribręs, galimi ir kiti "vienybės" pavidalai. Jei ir neįmanoma susirinkti po "vienu stogu", tai liekantis kiekvienam po savo stogu įmanomas funkcionalinis bendradarbiavimas — kada reikia nustatyti ir viešai pareikšti bendrus nusistatymus Lietuvą liečiančiais klausimais, galimas būtų dabar besitariančių grupių bendras pareiškimas ir bendras žygis. Jis tada apimtų žymiai platesnius sluoksnius ir juos angažuotų įsipareigojimams.

Tačiau ir tokia funkcionalinė "vienybės" forma tegalima tada, jei yra pribrendusi dvasia susiprasti, ne dominuoti.

PRISITAIKYMO POLITIKOS APRAIŠKOS 1941

L. PRAPUOLENIS

Geležinio Vilko grupė už prisitaikymą

1941 birželio 29, atvykęs pas mane, kaip Lietuvių Aktyvistų Fronto vyriausiojo štabo viršininką ir įgaliotinį prie Laikinosios vyriausybės, LAF Marijampolės štabo viršininkas (kapitonas, kurio pavardės šiuo metu dar negaliu minėti) man pareiškė, kad visą praėjusią naktį svarstęs, ką jis vakar padaręs ir priėjęs išvados: — tai buvęs valstybės išdavimas, ir todėl jo sąžinė kitos garbingos išeities neberandanti, kaip nusišauti. Mano paprašytas paaiškinti kas taip atsitikę, kapitonas papasakojo, kad birželio 28 popiet atvykęs iš Marijampolės į Kauną, prie Įgulos bažnyčios sutikęs Joną Vokietaitį ir jį pasiteiravęs LAF vyr. štabo adreso. Vokietaitis siūlęsis jį į LAF vyr. štabą palydėti ir besišnekučiuodami abudu atėję į Karo muziejaus rūmus. Čia radę kpt. Ivanauską, kpt. Vilių, ltn. Stanevičių ir per dešimtį kitų vyrų. Ten jiems visiems besikalbant, I. Taunio lydimas atvykęs uniformuotas nacių pareigūnas. Jį susirinkusieji naciškai su "Heil Hitler" pasveikinę, o jis susirinkusiems pasakęs kalbą. Po šios kalbos J. Vokietaitis paskaitęs vokiškai raštą ir susirinkusieji buvę paprašyti jį tuojau pasirašyti. Raštas teigęs, kad birželio 23 d. Lietuvos nepriklausomybės atstatymo paskelbimas ir Laikinosios vyriausybės sudarymas buvęs įžeidimas Hitleriui ir visai vokiečių tautai ir čia pasirašiusieji, pasitikėdami Reicho Fuehreriu, prašą Lietuvos Laikinąją vyriausybę nušalinti, o krašto tvarkymą pavesti Reicho karinei vadovybei. Pradžioje kapitonas nesutikęs šio rašto pasirašyti ir paklausęs, kodėl nedalyvaująs LAF vyriausio štabo viršininkas L. Prapuolenis. Vokietaitis paaiškinęs, kad Prapuolenis dabar svarbiais reikalais išvykęs į provinciją, o Stanevičius su Tauniu ėmę įtikinėti, kad tik tokio turinio pareiškimu dar būsią galima nors šis tas išgelbėti, nes Laikinoji vyriausybė esanti jau viską praradusi.

Tik vėliau iš savo bičiulių, pas kuriuos nuvykęs nakvynės, kapitonas patyręs, kad Vokietaitis jį nusivedė ne į LAF vyr. štabo būstinę, bet į Geležinį Vilką, kurio štabas buvo Karo muziejaus patalpose. Kapitono susijaudinimas buvo visai suprantamas.

Kapitoną nuraminęs ir jam padėkojęs už labai reikšmingas

informacijas, jį palydėjau pas krašto apsaugos ministrą gen. S. Raštikį. Man ten esant kapitonas savo istoriją pakartojo ir gen. Raštikiui. Jau neatmenu, ar aš pats, ar generolas Raštikis kapitonui pastebėjo, kad šiuo atveju ne tiek yra svarbu, kad po Geležinio Vilko raštu vokiečiams vienas parašas bus daugiau, bet tai, kad mes dabar aiškiai žinome, kas ir kokias pinkles spendžia Lietuvos suverenumo vykdymui sukliudyti.

Keliom dienom praėjus, į vokiečių sekvestruotą "Versalio" viešbutį išsikvietė mane buvęs gen. Raštikio adjutantas majoras Gecevičius, nuo bolševikų repatriavęs į Vokietiją ir dabar vokiečių kariuomenės dalinio štabo karininkas. Jis norėjo, kad drauge su manim atvyktų ir ministro pirmininko pareigas einąs J. Ambrazevičius. Bet kas drauge su manim tada atsilankė pas majorą Gecevičių, šiandien jau nebeprisimenu. Viena tik gerai prisimenu, kad jis labai slaptai papasakojo apie Geležinio Vilko intenciją Lietuvos Laikinąją vyriausybę nušalinti. Esą praėjusią naktį jam tekę būti vertėju aukštų vokiečių pareigūnų pasitarimo su Geležinio Vilko štabo nariais. Geležinio Vilko štabas reikalavęs Laikinąją Lietuvos vyriausybę nušalinti. nes ji klausanti ne ką sakąs Hitleris, o ką tauškią anglai. Todėl esą nė vienu Laikinosios vyriausybės nariu vokiečiai negalį pasitikėti. Kada vokiečių pareigūnai, išgirdę Geležinio Vilko atstovų reikalavimus ir įspėjimus dėl Laikinosios vyriausybės, juos pasiteiravę sakydami: "Gerai. Apie Laikinąją vyriausybę dabar viską žinom. O sakykite, ko jūs sau norite?" Į tai atsiliepdamas Taunys pareiškęs, kad norėtų būti policijos departamento direktorium; Stanevičius — švietimo ir kultūros departamento direktorium; Ivanauskas — teatro direktorium. Kiti pasirodė greitosiomis nesugebą nė savo pageidavimų pareikšti ir prašę laiko pagalvoti, išsiaiškinti ir vėliau pranešti. Po šio pasitarimo su Geležinio Vilko vadovais vokiečių pareigūnai savo tarpe aiškinęsi ir darę išvadų, kad šie vyrai verti vokiečių visokios paramos, nes jie viską grindžią asmeniškais interesais, todėl vokiečiams su jais būsią lengva susikalbėti. Esą su jais ir toliau reikalingas glaudus kontaktas.

Majoras Gecevičius tatai pasakojo aiškiai susijaudinęs. Savo reveliaciją jis baigė epizodu apie Laikinosios vyriausybės paskelbimo atgarsius toje vokiečių divizijoje, kurios dalinyje jis buvęs. Kauno radijo pranešimas apie Lietuvos nepriklausomybės atstatymą ir vyriausybės sudarymą buvęs įrašytas ir divizijos vado įsakymu karo lauko spaustuvėje atspausdintas, kad lėktuvai galėtų paskleisti per visą Lietuvą. Majorui Gecevičiui tai buvusi

viena iš maloniausių gyvenimo valandų. Ir kokia juoda buvusi vakarykštė diena, kai savieji pradėję akciją prieš Lietuvos nepriklausomybę. Buvę koktu ir liūdna, ir gėda prieš svetimuosius dėl lietuvių grupės tokios menkystės.

SD šešėlyje Geležinis Vilkas daro prisitaikymo perversmą

Liepos mėnesį iš Berlyno parvykus į Kauną majorui J. Pyragiui, Geležinio Vilko nuotaikos už prisitaikymą ir prieš Laikinąją vyriausybę dar labiau ryškėjo. Tikrai nepamenu, ar dar prieš Pyragiaus grįžimą į Kauną ar tuojau pat jam sugrįžus, vietoj Geležinio Vilko štabo atsirado Lietuvos Nacionalsocialistų partija. Jos vadovaująs branduolys: Taunys, Vokietaitis, Stanevičius, Žarskus, Renigeris, Matulevičius tuomet reiškė nelygstamą pasitikėjimą Hitleriui ir jo patikėtiniams Kaune. Šios grupės organizuotas ir vykdytas 1941 liepos 23 d. naktį perversmas Laikinąją vyriausybę nuversti buvo jos veiklos kulminacija, bet sykiu ir epitafija.

Lietuvos Laisvės Armijos vado pavaduotojas Petras Vilutis ir "Mirties batalijono" vadas (jo pavardės tuo tarpu negalima minėti) lietuvių vienybės vardan ilgą laiką tarėsi su Geležinio Vilko žmonėmis dėl įsijungimo į LAF. Liepos 23 d. Vilutis painformavo, kad jo turimomis žiniomis Geležinis Vilkas liepos 24 d. paryčiais darys perversmą. Atrodą, kad perversmas organizuojamas su SD (nacių saugumo policija) žinia ir pritarimu. Kiek vėliau Lietuvos Laisvės Gvardijos vado pavaduotojas Liūdas Reivydas pranešė, kad vienas jo vyrų girdėjęs Taunio ir Pyragiaus nurodymą Žarskui, kad šiąnakt (liepos 23) visose policijos nuovadose budėtų patikimi vyrai — atseit Geležiniam Vilkui patikimi. Perversmas numatytas tarp antros ir trečios valandos rytą.

Turėdamas šias žinias, tuojpat susisiekiau su ministro pirmininko pareigas einančiu J. Ambrazevičium ir Kauno karo komendantu pulk. J. Bobeliu. Mane išklausęs plk. Bobelis pasakė, kad apie Geležinio Vilko ketinimus ir jis jau gavęs pranešimą, bet dar norįs pasitikrinti. Vyriausybės nariai (Ambrazevičius, Damušis, Mackevičius, Pajaujis, Šlepetys ir kt.) priėjo išvados: *jei Geležinis Vilkas rengia perversmą, neįsivaizduojama, kad jį rengtų be vokiečių žinios, taigi, vokiečių šešėlyje vykdomas perversmas esamomis aplinkybėmis užgniaužti bus labai sunku arba ir visai neįmanoma. Tačiau Lietuvos rei kalas diktuoja, kad būtų padarytos visos pastangos ruošiamam perversmui nuslopinti, bet be šūvių ir be kraujo.*

Su tokiu vyriausybės nusistatymu mudu su ministru Damušiu nuvykom į LAF vyr. štabo būstinę. Čia radom, iš manęs

prieš kurį laiką LAF vyr. štabo viršininko pareigas perėmusį, plk. M. Mačioką, organizacinio skyriaus viršininką Pilypą Žukauską, administracijos skyriaus viršininką kapitoną J. Tindžiulį, K. Baubą, J. Rudoką, Br. Stasiukaitį ir dar porą vyrų. Trumpai pasitarę, sutarėme tokią taktiką perversmui likviduoti: P. Žukauskas su grupe vyrų eis sargybą LAF vyr. štabo ir *Į Laisvę* redakcijos patalpose, o J. Rudokas su kita vyrų grupe — vyriausybės rūmuose. Vyriausybės rūmų, LAF štabo ir *Į Laisvę* redakcijos patalpų durys nerakinamos. Perversmininkams atvykus, jie turi būti nuginkluoti ir sukišti rūsiuose, o rytą nugabenti į Pajėsio vasarnamį porai dienų "atvėsti". Apie pasitarimo nusistatymą tuojau pat paskambinau Kauno karo komendantui ir nuvykau pas Tautinės Dar bo Apsaugos kuopų vadą pulk. Butkevičių-Butkūną ir, išdėstęs jam reikalą, paprašiau: a) kad nakčiai kuopose budėti paskirtieji karininkai staiga būtų pakeisti; b) kad būtų įsakyta nakties metu be jo žinios nė vienai kuopai iš savo būstinės nepajudėti ir c) kad apie Geležinio Vilko rengiamą perversmą jis niekam nė puse žodžio neprasitartų. Pulk. Butkevičius niekaip negalėjo įtikėti, kad galėtų atsirasti lietuvių perversmininkų prieš Laikinąją vyriausybę. Ir apie savo vizitą pas Tautinės Darbo Apsaugos kuopų vadą ir jo skeptiškumą tuoj pat painformavau Kauno karo komendantą pulk. Bobelį, kuris pakvietė mane 9 val. vakare atvykti į komendantūrą, kur šaukiamas patikimų karininkų pasitarimas. Jis taip pat pažadėjo pulk. Butkevičiui formaliai įsakyti, kaip šią naktį laikytis.

Liepos 23 d. vakarą Kauno karo komendantūroje, be komendanto pulk. Bobelio, radau dar pulkininkus Balsį ir Butkevičių, leit. Garbenį ir dar kelis kitus karininkus. Komendantūros sargybos būrys (kareiviai, puskarininkiai ir viršila) buvo pakilios, kovingos nuotaikos. Visuose buvo justi laukiamų įvykių įtampa.

Ima riedėti

Pulk. Bobelis pasitaręs rado tikslinga į komendantūrą išsikviesti ir Kauno policijos departamento direktorių pulk. A. Michelevičių. Jam paskambino, trumpai išdėstė reikalą ir prašė nedelsiant atvykti komendantūron. Tačiau pulk. Michelevičius, užuot vykęs į komendantūrą, staiga apskambino visas policijos nuovadas ir budintiesiems įsakė žiūrėti, kad nė vienas policininkas nedalyvautų šią naktį nacionalsocialistų ruošiamam perversme. Belaukiant atvykstančio pulk. Michelevičiaus, paskambino pulk. Bobelio dukra Laima ir papasakojo, kad tik ką į jų butą buvę įsilaužę Stanevičius, Renigeris ir Žarskus, kurie ieškoję areštuo-

ti pulk. Bobelio. Jo neradę, nutraukę telefono laidus ir išvykę. Atvykę į pulk. Bobelio butą perversmininkai, kur terado vienas moteris (Bobelienę, Bobelytę, Garbenienę ir Nasvytytę) į vidų nebuvę įleisti ir tik, duris išlaužę, jie veržte į vidų įsiveržę. Po šio pasikalbėjimo pulk. Bobelis vėl paskambino pulk. Michelevičiui, kuris savo ruožtu paaiškino, kad jam nesą reikalo į komendantūrą vykti, nes apskambinęs policijos nuovadų budinčiuosius ir uždraudęs jiems sukilime dalyvauti. Dabar buvo aišku, kad perversmininkai jau žino apie pasirengimus perversmui paraližuoti ir todėl, norėdami pralenkti apsaugos žygius, paskubins perversmą vykdyti ir jiems nepalankių pareigūnų areštus pradės tuojpat. Todėl nedelsiant leitenantas V. Garbenis su dar vienu leitenantu buvo pasiųsti komendantūros automobiliu, kad kuo greičiausiai komendantūron atgabentų pulk. Michelevičių. Tačiau perversmininkai buvo greitesni. Kai komendantūros mašina privažiavo prie pulk. Michelevičiaus namų, perversmininkai Stanevičius, Žarskus, Renigeris jau areštuotą pulk. Michelevičių sodino į savo automobilį.

Taip įvykiams klostantis, buvo patikrintos komendantūros durys ir kiemo vartai, perspėta įgula, kad kiekvieną minutę gali perversmininkai pasirodyti. Tikrai, ilgai laukti nereikėjo. 12 val. 15 min. prie komendantūros atžygiavo leitenantų Stanevičiaus, Norkaus ir Žuko vedama Tautinės Darbo Apsaugos vyrų kuopa, kuri buvusi sualiarmuota šaukiant: "Vyrai, kelkit, tėvynė šaukia!" ir išvesta tariamai Kauno karo komendantūros nuo vokiečių pakalikų ginti. Perversmininkai, kuopą prie komendantūros atvedę, priėję prie didžiųjų jos durų, ėmė šaukti: "Atiduokit Prapuolenį. Visi kiti laisvi galės grįžti namo!". Priėjęs prie lango Stanevičiui pasakiau, kad liautųsi vidūnaktį šūkavęs ir nedelsdamas kuopos vyrus sugrąžintų į Tautinės Darbo Apsaugos būstinę. Jei nori kalbėtis kaip lietuvis su lietuviu, tegu rytoj ateina į LAF vyr. štabą. Tik spėjau pasitraukti nuo lango, gatvėje supoškėjo šūviai. Tą pat momentą

VOKIEČIŲ gestapas nėrėsi iš kailio surasti sau talkininkų Kaune. Suradęs keliolika politinių nenuovokų, kurių tarpe buvo ir paties gestapo agentų, paėmė iš jų parašus po vienu raštpalaikiu. Jame vokiečiai buvo prašomi nepripažinti sukilėlių paskelbtosios Lietuvos vyriausybės, o krašto valdymą pavesti vokiečių karinei vadovybei, kol nesusirasiąs prof. Voldemaras ... Nors visas tas daly-

kom. pulk. Bobelis šūktelėjo, kad niekas į gatvės šūvius šūviais iš vidaus neatsilieptų. Buvo labai aišku, kad naciai tik ir laukia savo tarpe lietuvių kruvino susikirtimo, kad ta dingstimi galėtų apkaltinti ir likviduoti Laikinąją vyriausybę.

Šūviams nutilus, Stanevičius su būriu vyrų pradėjo laužti komendantūros kiemo vartus. Nueina į vidurį gatvės ir iš ten įsibėgėję bando pečiais vartus išlaužti. Vieno tokio įsibėgėjimo metu sąmoningai vartai buvo atsklęsti, ir Stanevičius su keliais savo vyrais pargriuvo komendantūros kieme. Vartai staiga vėl buvo uždaryti ir užsklęsti, o Stanevičius ir jo bendrininkai nuginkluoti ir uždaryti komendantūros rūsyje. Tolimesnis vartų laužimas liovėsi, bet gatvėje su pertraukomis poškėjo šūviai. Visiems aiškiai smigo į galvą mintis, kur dingę vokiečių kariniai patruliai. Paprastai jie kasdien nuo 7 val. vak. iki 6 val. ryto labai sąžiningai patruliuodavo Kauno gatvėse ir kiekvienas triukšmelis patraukdavo jų dėmesį, o čia, ir pasikartojant šūvių salvėms, jų nė gyvos dvasios nesirodo. Labai būdingas faktas. Nors vokiečių karinių patrulių dingimo manevras faktiškai visiems buvo aiškus, pulk. Bobelis vis dėlto nutarė reikalą patikslinti ir paskambino vokiečių karo komendantui gen. Pohl, kuris nuo pat pirmųjų dienų rodė palankumo lietuviams ir Laikinajai vyriausybei. Deja, gen. Pohl pasirodė išvykęs iš Kauno ir, pasak budinčio karininko, grįšiąs tik rytojaus dieną. Ar tas gen. Pohl išvykimas buvo tik atsitiktinis, ar SD patvarkytas, to turbūt jau niekada nesužinosime.

kas buvo begal nerimtas, stačiai juokingas, bet gestapas jį perstatė Berlynui kaip neva įrodymą, kad štai va "dalis lietuvių tautos" sukilėlių paskelbtosios vyriausybės nepripažįsta. Kadangi Berlynui toks argumentas buvo reikalingas tam, kad kuo nors pateisintų prieš viešąją opiniją savo piktą užmačią, tai jį vokiečiai ir panaudojo.

K. Škirpa,
"Nepriklausoma Lietuva"

Perversmininkų "parlamentarai"

Apie antrą valandą ryto pulk. Bobelis prisiskambino ministro pirmininko pareigas einantį Ambrazevičių ir krašto apsaugos ministrą gen. Raštikį ir smulkiai referavo momento padėtį. Abudu įsakmiai nurodė nepasiduoti perversmininkų provokuojamam jėgos vartojimui ir su tuo surištam lietuvių tarpusavio kraujo praliejimui, bet stengtis išsilaikyti komendantū-

roje iki rytmetinių darbo valandų. Atrodė tada, kad tai nebus neįmanoma. Komendantūros apgulimas tęsėsi.

Apie kokią trečią valandą ryto pasigirdo stiprus beldimasis į didžiąsias komendantūros duris. Sargybiniams paklausus, kas beldžiasi ir ko reikia, pasigirdo atsakymas: "Nacionalsocialistų partijos parlamentarai. Norime kalbėti su pulkininku Bobeliu". Komendantas pulk Bobelis sargybai įsakė "parlamentarus" įleisti vidun, bet tik į pirmąjį aukštą. Antrame aukšte prie laiptų su paruoštais gink lais užėmė pozicijas trys komendantūros vidaus įgulos nariai, tarp jų abu komendanto sūnūs —Jurgis ir Kazys Bobeliai. Antrame komendantūros aukšte buvo komendanto kabinetas ir kiti biurai. Sargybiniams atidarius didžiąsias komendantūros duris, pasirodė majorai Pyragius ir Šimkus, kapitonas Kviecinskas, visi trys perversmininkų "parlamentarai". Jie buvo įsakmiai perspėti nelipti į antrą aukštą, o pasilikti apačioje ir išdėstyti savo reikalus. Tada Pyragius, kuris sakėsi veikiąs Lietuvos nacionalsocialistų partijos vardu, pareikalavo, kad per penkias minutes apleistume komendantūrą, kurią perimsiąs "tikrasis Kauno komendantas" kapitonas S. Kviecinskas. Priešingu atveju, komendantūros jiems laisvai neužleidus, Pyragius grasino visus mus sumaišyti su žeme. Esą "mes esame padėties viešpačiai ir su jumis galime daryti, ką norime. Ar jums nieko nesako faktas, kurį patys turėjote pastebėti, kad Kaune šiąnakt nėra nė vieno vokiečių patrulio. . .". Į Pyragiaus ultimatumą komendantas pulk. Bobelis atsakė, kad jis yra karys ir savo postą gali palikti tik savo viršininko, šiuo atveju Laikinosios vyriausybės krašto apsaugos ministro gen. Raštikio įsakymu. Ir pulk. Bobelis ir mes kiti apeliavome į "parlamentarų" lietuvišką sąžinę, jų protą, prašydami dar kartą pergalvoti, nes perversmas Lietuvai yra pragaištingas darbas ir, kol nevėlu, sustoti ir nuo jo atsiriboti. Tačiau "parlamentarai" buvo nepaveikiami. Pasitarę savo tarpe, jie pradėjo kopti į antrą komendantūros aukštą, tik sargybinių atkreipti į juos ginklai ir įspėjimas: "Nė žingsnio, arba . . .", privertė "parlamentarus" nuo komendanto kabineto "okupacijos" susilaikyti. Šiomis sąlygomis jiems patiems nieko kito nebeliko, kaip paklausyti komendanto pulk. Bobelio įsakymo ir komendantūrą apleisti. Iš komendantūros patalpų išėję, "parlamentarai" tuojpat prie durų pasišaukė leit. Norkų ir jam garsiai, kad ir komendantūros viduje būtų girdima, įsakė: "Be mūsų žinios nieko į komendantūrą neįleisk. Iš komendantūros gali išleisti visus, kada tik jie norės, bet Leoną Prapuolenį turi areštuoti". Komendan-

tūros apgulimas ir protarpiais šūvių pyškėjimas tęsėsi toliau. Komendantas pulk. Bobelis apie perversmininkų "parlamentarų" apsilankymą smulkiai referavo ministro pirmininko pareigas einančiam Ambrazevičiui, taip pat krašto apsaugos ministrui gen. Raštikiui. Komendantūros įgula atsidūrė prieš dilemą: ar, nepaisant perversmininkų užnugaryje stovinčių vokiečių, ir toliau tvirtai laikytis, ar, turint mintyje aiškius vokiečių tikslus ir kėslus bei vengiant sunkesnių padarinių Laikinosios vyriausybės atžvilgiu, vengti bet kurio susirėmimo su tikruoju perversmo įkvėpėju ir organizatorium. Ir Ambrazevičius, ir gen. Raštikis pasirinko antrąją išeitį. Pasitarę komendantūros įgulos dalyviai, nors ir sunkiomis širdimis, taip pat priėjome išvadą, kad mūsų laikymasis komendantūroje, nors ir sėkmingas, vistik galų gale gali išprovokuoti nacių toli siekiančias represijas Laikinajai vyriausybei. Priemonių tam reikalui naciams nestigo.

Susitikimas su dr. T. Dirmeikiu

Prieš apleidžiant komendantūrą, paskambinau į Laikinosios vyriausybės sargybos būstinę ir iš Rudoko patyriau, kad atvykusius Laikinosios vyriausybės patalpų okupuoti šešis perversmininkus jo sargybiniai uždarę namų rūsyje. Iš LAF vyr. štabo sargybos viršininko Žukausko sužinojau, kad pas jį jokių perversmininkų nepasirodę, nors, anot jo, rūsys nakvynei paruoštas. Tik vidaus reikalų ministrą Šlepetį perversmininkai suėmę.

Iš komendantūros sutarėme išeiti vienu būriu. Prisiminėm, kad rūsyje tebėra Stanevičius su keliais vyrais. Juos išleidome, o po 10 ar 15 minučių ir mes — komendantūros įgula — išėjome į gatvę. Tai buvo jau rytas, kaž kas apie 6 val. Čia prie mūsų pripuolė leit. Norkus, teiraudamasis, kuris iš mūsų yra Prapuolenis. Jam pasakiau, kad Prapuolenis tebėra komendantūroje antrame aukšte. Bobeliai kvietė eiti drauge pas juos, bet mane traukte traukė atgal į komendantūrą pasitikrinti, kas ten toliau vyksta. Todėl ties Įgulos bažnyčia atsisveikinau Bobelius ir pasukau atgal. Grįžęs į komendantūrą, radau leit. Norkų su kuopos vyrais po visus kampus beieškantį pasislėpusio Prapuolenio. Prisėdęs ant vieno rašomojo stalo, stebėjau jo nesėkmingas pastangas. Po kokio pusvalandžio komendantūroje pasirodė Pyragius, Vokietaitis ir Kviecinskas. Norkus jiems tučtuojau raportavo, kad per neapsižiūrėjimą areštuotinas Prapuolenis bus pabėgęs. "Ei, tu žioply, nagi žiūrėk, va, jis sėdi ant stalo", — juokdamasis paguodė Norkų Pyragius. Priėję prie manęs, Pyragius ir Kviecinskas pareiškė, kad esu areštuotas. Kai pa-

prašiau parodyti arešto įsakymą ir paaiškinau, kad LAF įgaliotinį prie Laikinosios vyriausybės galima areštuoti tik paties vidaus reikalų ministro įsakymu, abudu nusijuokė, o Pyragius pasakė: "Tavo vidaus reikalų ministeris areštuotas, tik pats vis dar, atrodo, neįstengi suvokti momento reikalavimų ir tebegyveni atgyvenusių ir supuvusių partijų raugu". Suėmę už rankų išsivedė į gatvę ir, pasodinę į automobilį, nugabeno į perversmininkų štabą buvusiose ELTOS patalpose.

Buvo 6 val. ryto. Perversmininkų štabe maišėsi Ivanauskas, Kviecinskas, Matulevičius, Pyragius, Renigeris, Stanevičius, Šimkus, Vilius, Vokietaitis, Žarskus ir keletas kitų. Tačiau staigmena man buvo čia sutikti inž. Brunių, kurį, grįžusį iš Berlyno, buvau įtraukęs į LAF vyr. štabą ir jis dalyvaudavo drauge su manim Laikinosios vyriausybės posėdžiuose. Ir dar didesnė staigmena man buvo perversmininkų štabe sutikti dr. T. Dirmeikį, tik prieš keletą dienų atvykusį iš Berlyno ir atgabenusį man LAF vado ir Laikinosios vyriausybės premjero pulk. K. Škirpos nusistatymą dėl LAF linijos ir jo tvirtą tikėjimą, kad Laikinoji vyriausybė niekada nesutiks susiredukuoti į vokiečių tarėjus ar tarybą. Čia jau mano nervai neišlaikė ir savo pasipiktinimą Dirmeikiu čia pat išklojau: "Ko jau ko, bet paties, daktare, šioje kompanijoje tikrai negalėjau tikėtis pamatyti". Pyragius mane tuojpat pertraukė, paėmė už rankos, nuvedė į kampą ir liepė sėstis į ten buvusį krėslą, o kaž kokiam leitenantui įsakė saugoti, kad nepasišalinčiau. Man ten besėdint, Taunio lydimas, įėjo aukšto rango uniformuotas nacis. Perversmininkai jį naciškai pasveikino: "Heil Hitler!". Kadangi aš skrybėlėtas visą laiką sėdėjau ir rūkiau, tai nacis, kietu žvilgsniu mane permetęs, paklausė Taunį, kas aš toks esu. Taunys jį atsiprašė ir, paėmęs po ranka, nusivedė į gretimą kambarį. Iš paskos nugūžėjo ir kiti perversmininkai. Netrukus Pyragius sugrįžo ir mane saugoti pavedė Stanevičiui.

Perversmininkai atskleidžia savo kortas

Galėjo būti aštuntos val. pabaiga, kai Pyragius vėl pasirodė. Drauge su juo Vokietaitis. Dabar Pyragius man pareiškė, kad tol, kol LAF nesutiks susilieti su jo vadovaujama Lietuvos Nacionalsocialistų Partija, aš nebūsiąs paleistas. Kartu mane "informavo", kad praėjusią naktį jie užėmę ne tik komendantūrą, bet ir Laikinosios vyriausybės rūmus ir LAF vyr. štabo patalpas. Apskritai, Laikinosios vyriausybės dienos esančios suskaitytos. Esą ne dabar, kai žūtbūtinėje kovoje liejamas geriausių vokiečių tautos vaikų kraujas, lietuviams esąs lai-

kas reikalauti nepriklausomybės ir galvoti vien tik apie save. Hitleris esąs pasakęs, kad po karo naujojoje Europoje Lietuva būsianti nepriklausoma ir didelė valstybė. Tuo jo žodžiu jie tikį. Todėl, pasak Pyragiaus, "jei norime išgelbėti, kas dar galima išgelbėti", šiuo metu turį tik vienintelę išeitį: LAF turįs susilieti su Lietuvos nacionalsocialistų partija. Didysis Reichas tik šia partija tepasitikįs, o su supuvusių demokratinių partijų likučiais nenorįs jokių reikalų turėti. Esą, kas iš to, kad sukilimo metu jūs prisegėte jiems (vyriausybės nariams) ministrų titulus. Jų galvosena paliko, kaip buvusi, plutokratinė ir visiškai neatitinkanti šio meto reikalavimų. Reichas su tokiais ministrais nešnekėjo ir nešnekėsiąs. Pyragiui uoliai visa antrino Vokietaitis, o protarpiais įsiterpdavo ir Stanevičius.

Kada Pyragius su Vokietaičiu savo karštas, "naujosios Europos" perspektyvų įkvėptas, visas kalbas mane palenkti už LAF su LNP suliejimą baigė, jiems aiškiai pareiškiau, kad LAF niekada į LNP nesijungs ir kad sukilusios prieš sovietų okupaciją tautos pastatyta Laikinoji vyriausybė niekada negalės virsti vokiečių okupacinės valdžios įrankiu ar susilikviduoti. O dėl gyrimosi, kad jie užėmę vyriausybės rūmus ir LAF štabą, pareiškiau, kad tai gryniausias blefas, o jų pasiųsti "sukilėliai" Laik. vyriausybės rūmams užimti šią valandą areštuoti laukia pusryčių, ir yra saugomi rūmų rūsyje. Taip pat priminiau, kad ten rūmuose šiuo metu vyksta Laikinosios vyriausybės posėdis ir kad LAF štabas tebelaukia perversmininkų... Dabar Vokietaitis su Stanevičium tuojpat pasišalino į gretimą kambarį, o likęs Pyragius vis primygtinai teiravosi, ar visa tai tiesa. Ar tiesa, kad Laikinoji vyriausybė susirinko posėdžio? Ar tiesa, kad LAF štabas neužimtas? Kai atsakiau, kad, jei man netiki, tegu paskambina į Ministrų kabineto kanceliariją ir sužinos apie vykstantį Laikinosios vyriausybės posėdį. Ir galutinė Pyragiaus išvada buvo: "Po velniais, negalimas dalykas!". Tačiau buvęs visas tikrumas vistiek dingo ir, palikęs mane vieną, Pyragius taip pat išėjo į kitą kambarį.

Paskiau patyriau, kad Vokietaitis su Stanevičium mano pareiškimus tuojau atraportavo gretimame kambaryje susirinkusiam perversmininkų štabui, kuris skubiai pasiuntė savo perversmininkų grupę LAF vyr. štabui užimti. Kažkas laiku nebuvo įvykdęs "uždavinio". LAF vyr. štabe perversmininkai pasirodė tik apie pusę devintos val. rytą. Grupės vadovas vėl Lietuvos nacionalsocialistų partijos vardu pareiškė LAF vyr. štabo organizacinio skyriaus virš. Žukauskui, kad LNP

yra perėmusi į savo rankas visą valdžią ir kad jie atvykę į LAF štabą perimti bylų. Žukauskas paprašė juos rašto, kuris liudytų jų reikalavimo pagrindą. Jie aiškinosi, kad jokio rašto neturį, bet patys galį pasirašyti. Tada Žukauskas pakvietė juos užeiti į gretimą kambarį, kur jų laukė pasiruošusi LAF vyr. štabo sargyba. Čia perversmininkai buvo nuginkluoti ir internuoti. Žukauskas paprašęs juos sėstis ir jaustis kaip namie, o kada jie galėsią išeiti, paaiškėsią vėliau. Internuotus perversmininkus palikęs LAF štabo sargybos žinioje, Žukauskas nuvyko į Ministrų kabinetą.

Kai Pyragius paliko mane vieną kambaryje, atsirakinau duris į virtuvę ir užpakaliniais laiptais išėjau į kiemą ir patraukiau į Laikinosios vyriausybės rūmus. Pataikiau tuo metu, kai Žukauskas ministro pirmininko pareigas einančiam Ambrazevičiui referavo perversmininkų gastroles LAF vyr. štabe ir tų gastrolių sudarytą padėtį.

Laikinosios vyriausybės ir LAF išvados

Liepos perversmą Laikinoji vyriausybė suprato kaip dr. Kleist liepos 12 d. lankymosi Kaune tam tikrą tęsinį. To lankymosi metu išryškėjusius Berlyno ir Kauno nusistatymus galima sutrauktai išreikšti:

Dr. Kleist: Reichas negali pripažinti Lietuvos laikinosios vyriausybės kaip Lietuvos suverenumo vykdomojo organo, nepaisant, kokia būtų vyriausybės personalinė sudėtis. Reicho įstaigos todėl negali net raštų su antgalviniais Lietuvos ministerijų titulais priimti.

— PIRMAS laikinosios vyriausybės uždavinys buvo pastatyti atvykstančius vokiečius prieš įvykusį faktą, kad Lietuva yra nepriklausoma... Antras vyriausybės uždavinys buvo atpalaiduoti kraštą nuo sovietinio režimo pėdsakų ... Trečias vyriausybės

Ministro pirmininko pareigas einąs J. Ambrazevičius: Lietuvos laikinoji vyriausybė negali savo prigimties keisti; negali priimti Reicho siūlymo susiredukuoti į komitetą ar tarybą.

Berlynas, supratęs, kad gražiuoju Kaunas savo nusistatymo dėl Lietuvos nepriklausomybės neišsižadės, nutarė Lietuvos nepriklausomybės apraiškas pats likviduoti. Tačiau atvirai tatai vykdyti vien dėl viešosios pasaulio opinijos reichui nebuvo patogu. Daug patogiau, jei tatai atliktų mauras. Jis likviduotų Lietuvos vyriausybę ir paskelbtų "savanorišką" Lietuvos prisišliejimą prie Didžiojo Reicho. Lietuvos nelaimei naciai jau nuo seniau Lietuvoje turė-

siekimas buvo pasireikšti su savu socialiniu veidu. Ūkiniame gyvenime, pabrėždama privatinės iniciatyvos principą, ji betgi neišleido iš akių socialinės lygybės reikalo.

N. E. Sūduvis — "Vienų vieni"

jo savo "maurą". Jo patarnavimais dabar galėjo naudotis. Lietuvos laimei ši prisitaikymo grupė dar nebuvo pajėgi Berlyno jai skirtiems uždaviniams vykdyti. Ir liepos 23 d. naktį Lietuvos nacionalsocialistų partija, toji prisitaikymo grupė, apsišaukusi pristigo kvapo jėga LAF vyr. štabui ir Laikinosios vyriausybės būstinei užimti. Ir galutinis prisitaikymo perversmo rezultatas — tik Kauno karo komendanto pasikeitimas. Berlynui to aiškiai buvo vėl per maža.

Liepos 24 d. vakare susirinkes posėdžio LAF vyr. štabas padarė vieningą išvadą: liepos 23 d. nakties įvykiai tėra pradžia, bet ne atsitiktinis epizodas. LAF uždavinys — nedelsiant, tyliai ir apdairiai ruoštis atgal į pogrindį, iš kurio birželio 22 d. buvo pakilęs į atvirą kovą prieš sovietinį okupantą. Su šiais LAF vyr. štabo nusistatymais buvo supažindinti LAF patikimi veikėjai provincijoje, LAF štabuose, Laikinosios vyriausybės pirmininko pareigas einąs Ambrazevičius. LAF vadą ir premjerą pulk. K. Škirpą Berlyne, kiek prisimenu, susidarė proga išsamiau supažindinti su padėtimi Lietuvoje tik rugsėjo pabaigoje, iš Berlyno Kaune nelegaliai atsilankius J. Katiliui.

Prisitaikymo potekstėje

Ryšium su LAF rugsėjo 15 d. pasiųstu Hitleriui ir feldmaršalui von Brauchitschui Lietuvos reikalais memorandumu, rugsėjo 27 d. ankstų rytą SD pareigūno Schweitzerio buvau areštuotas ir nugabentas į SD įstaigą. Buvo kokia septinta valanda. Sargybinio priežiūroje snūduriavau. Girdėjau, kai kažkas į kambarį įėjo ir pro kontrolės langelį pareigūnui pasakė — "Schweitzer". Kadangi pasigirdo lyg pažįstamas balsas, pakėliau akis ir nustebau — Taunys! Gal po kokių penkiolikos minučių į kambarį įžingsniavo Pyragius. Ir jis pasiprašė pas Schweitzerį. Neiškentęs užkalbinau: "Sveiks, majore". Pyragius atsigrįžo, pasižiūrėjo į mane, su sargybiniu ant suolo kampe tūnantį, ir paklausė: "Ką pats čia darai, Prapuoleni?" "Patsai, majore Pyragiau, geriau turėtum žinoti, kodėl aš čia" — paaiškinau. Pyragius priėjo, paplojo man per petį ir ironizuodamas pridūrė: "Džiaukis, kad dar čia"... Džiaugtis, žinoma, tuo, "kad dar čia", teko neilgai, nes po ištisos dienos

tardymo vakare jau buvau Tilžės kalėjime, o iš ten etapu per 19 kalėjimų iki Dachau KZ. Ačiū LAF vadui min. pulk. K. Škirpai, dariusiam visas pastangas, beldusiam visas duris iki feldmaršalo Keitelio, 1942 balandžio 7 d. ne dūmais pro Dachau KZ kaminą, bet gyvas pro vartus vėl atsidūriau laisvėje. Beje, kaip savo 1942 balandžio 30 laiške min. Škirpai feldmaršalas Keitelis pastebi: "Am 7. 4.42 wurde Prapuolenis mit der Weisung freigelassen, sich sofort mit der Staatspolizeileitstelle Muenchen wegen der Zuweisung eines staendigen Wohnortes in Sueddeutschland in Verbindung zu setzen".

•

1942 m. gruodžio mėnesį mirė tėtušis. Vėl. min. K. Škirpos pastangomis buvau iš Muencheno išleistas į laidotuves, į Kybartus. Vieną dieną po laidotuvių su A. Tamulioniu arkliu važiavome į Vilkaviškį aplankyti kan. Aleksos. Tarp Virbalio ir Alvito pro mus pranėrė pilnas uniformuotų keleivių automobilis. Tamulionis pajuokavo, ar tik ne manęs pasiimti į Kybartus mauja. Nė nepastebėjome, kaip netoli Vilkaviškio ta pati mašina kaip iš žemės išdygo prieš pat mūsų juodbėrio nosį. Iš mašinos išlipo SD Schweitzeris ir mane paklausė, kur ir ko važiuoju. Paaiškinau, kad vykstu į Vilkaviškį dobilų sėklos ūkiui parsivežti. Schweitzeris daugiau nieko nesiteiravo, tik pasakė, kad rytojaus dieną ne vėliau trečios valandos popiet prisistatyčiau SD viršininkui Jaegeriui Kaune.

Kitą dieną atvykau kaip įsakytas SD vyr. būstinėn ir buvau nuvestas pas Jaegerį. Sėdėdamas už rašomojo stalo jis paprašė prieiti ir ištiesė ranką pasisveikinti, bet sėstis neprašė. Kai pareigūnas jam atnešė gana storoką mano bylą, Jaegeris pradėjo ją lapas po lapo pamažu versti ir skaitinėti. Nežinau, tyčia ar netyčia tą mano bylą Jaegeris taip studijavo, kad aš ir pats ant bylos puslapio galėjau pasiskaityti raudonu pieštuku įrašą "Taunys teilt mit" arba "Ig. Taunys teilt mit". Bet labiausiai mane suintrigavo byloje pastebėti min. K. Škirpos ir dr. P. Karvelio laiškai. Iš manęs jokio Škirpos ar Karvelio laiško SD nebuvo paėmę. Tik vėliau paaiškėjo, kad, dr. T. Dirmeikiui iš Berlyno vykstant į Kauną, tiek Škirpa, tiek Karvelis jam įdavė laiškus man nuvežti. Kaip tie laiškai atsidūrė SD rankose ir mano byloje, tegaliu spėlioti. Dr. T. Dirmeikis man aiškino, kad atvykęs į Kauną atsitiktinai pra sitaręs Tauniui, kad turįs Prapuoleniui laiškų iš Berlyno. Taunys "išmeldęs" juos pasiskaityti, bet taip jų Dirmeikis daugiau ir nebematęs.

Mano bylą pervertęs, Jaegeris šaltai, bet mandagiai paaiškino: "Herr Prapuolenis, es tut mir leid, aber Sie muessen in

SOVIETINĖS INDOKTRINACIJOS BRUOŽAI

V. VAITIEKŪNAS*

Okupanto tikslai lietuvių tautos atžvilgiu nesikeičia

Nors Lietuvos politinė integracija į Sovietų Sąjungą sunaikino Lietuvos valstybinę nepriklausomybę, o ūkinė sovietizacija turi sudaryti vadinamą "techninę-materialinę" bazę rusiškajam komunizmui Lietuvoje,

---

drei Tagen Litauen verlassen und in der Staatspolizeileitstelle Muenchen sich melden".

•

Be abejojimo, tiek anoje lietuvių grupėje už prisitaikymą nacių okupacijos politikai, tiek nūdien besireiškiančioje laisvųjų lietuvių grupėje už prisitaikymą sovietų okupacijos politikai telkiasi ne vien tik tautos atkritėliai ar svetimųjų agentai. Kas pvz. gali tikėti, kad toks maršalas Petainas ar toks Lavalis būtų buvę svetimųjų agentai? O betgi prancūzų teismas juodviejų prisitaikymą okupacijai įvertino Prancūzijos išdavimu. Ir tikrai, tarp prisitaikymo okupantui ir savo tautos bei valstybės išdavimo riba yra tokia subtili, kad objektyviai nustatyti, kur baigiasi savo tautai lojalumo nepažeidžiąs prisitaikymas ir kur prasideda išdavimas, praktiškai dažnai visai neįmanoma. Tatai liudija ir prisitaikymo politikos apraiškos 1941. bet, kol pats lietuvis nebus susovietintas, tol ir politinė integracija bei ūkinė sovietizacija tebus lietuvių tautai užkarti išorinio ir laikinio pozūdžio varžtai. Todėl nuo pat Lietuvos okupacijos pradžios Kremliaus pagrindiniu rūpesčių buvo ir tebėra ne tik Lietuvos politinė integracija į Sovietų Sąjungą bei ūkinė sovietizacija, bet ir lietuvių tautos nulietuvinimas. Sovietine frazeologija tariant, suformavimas lietuvių tautos" dvasinio veido bruožų, įkūnijančių visoms (sovietų) nacijoms bendras revoliucines komunizmo statytojų tradicijas," kuriose "didėtų socialistinių nacijų vientisumas, vystytųsi bendri komunistiniai kultūros, moralės ir buities bruožai," "bendra visoms sovietinėms nacijoms internacionalinė kultūra." Tas "socialistinių nacijų vientisumo" ir vadinamos "internacionalinės kultūros" principas akivaizdžiai pristato Kremliaus tikslus Lietuvos jaunimo ir visos lietuvių tautos tautinės individualybės atžvilgiu. Pristato ciniškai atvirai. Deja, mes patys neretai per maža į juos kreipiame dėmesį. Mums natūraliai patrauklesnis yra paplitęs mitas apie Chruščiovo politikos liberalizmą, atlydį, destalinizaciją. Mes nevisa-

---

* Paskaita Amerikos lietuvių studijų savaitės dalyviams 1964. 8. 10.

da įsisąmoniname, jog, su poetu K. Bradūnu betariant, "aišku kaip dieną, kad ir politinės nepriklausomybės idėja mirtų neprikeliamai, jeigu tautoje išblėstų savos tradicijos ir savojo gyvenimo būdo ilgesys, jeigu tautos dvasioje išsektų savų minčių ir savo išraiškos formų šaltiniai . . . Politinės nepriklausomybės viltis būtų palaidota, jeigu tauta užmirštų savo kultūrinę praeitį . . . prarastų gyvąją savimonę . . . Okupantas yra tikras, kad tautos kūrybinei savimonei užtemus, bus išspręstas lietuvių tautos ne tik politinis, bet ir kaip gyvo organizmo klausimas."

Stalino ir Chruščiovo politikos panašumai bei skirtybės

Nebėra Stalino vykdytų masinių deportacijų ir teroro. Pavergtasis lietuvis, vakare guldamas, nebedreba, kad naktį pasibels NKVD ir jis taps tik nuasmenintu ir nužmogintu Gulago valioje bereikšmiu numeriu. Nebėra NKVD "troikų" masinių sprendimų už akių. Atvirkščiai, Sovietų Sąjungos satelitai yra gavę daugiau savarankiškumo. Yra pakelta geležinė uždanga: galima susirašinėti su savo artimaisiais Lietuvoje, galima pasiųsti dovanų, nuo 1959 galima ir apsilankyti krašte, bent sostinėje ir dar keliose leistose vietovėse, galima pasiųsti chemijos, technikos, medicinos knygų ir gauti okupuotos Lietuvos pagrindinę periodiką ir daugumą leidinių. Tad yra tam tikras pagerėjimas. Bet tai yra tik viena Chruščiovo politikos medalio pusė. Sovietinė propaganda ir Vakarų tam tikri sluoksniai tik į šią Chruščiovo politikos pusę ir tekreipia viešosios opinijos dėmesį. O kaipgi atrodo antroji Chruščiovo politikos medalio pusė?

Nebėra stalininių deportacijų nė Gulago, bet yra chruščiovinė darbo jėgos telkimo ir perkėlimo valdyba, kuri tariamus "savanorius" iš Lietuvos siunčia į Kolos pusiasalį arktikoje, į Kazachstaną ar Sibirą. Tokių "savanorių" kasmet surenkama apie 10,000, daugiausia jaunų Lietuvos specialistų, kurių pati Lietuva stinga. Todėl į Lietuvą gabenami iš Rusijos kolonistai. Apie 20,000 per metus. Pagal naująją chruščiovinę kompartijos programą reikalinga "nuolat keistis kadrais tarp nacijų", kad "nepasireikštų nacionalinis atskirumas."

Nebėra stalininių NKVD "troikų" nuožiūros, bet yra chruščiovinė "liaudies nuosprendžių" nuožiūra. Nuo 1961 veikia dekretas, pagal kurį liaudies teisėjo įsakymu — ne sprendimu — arba "visuomeniniu nuosprendžiu, priimamu darbo žmonių kolektyvų įmonėse, cechuose, įstaigose, organizacijose, kolūkiuose," asmens, "kurie tik dėl akių įsidarbina . . . o iš tikrųjų ardo darbo drausmę, verčiasi privačia įmoniška veikla, gyvena iš ne darbo pajamų arba kitaip

antivisuomeniškai elgiasi, . . . iškeldinami iš nuolatinės gyvenamosios vietos nuo 2 iki 5 metų laikui ir neatlygintinai paimamas ne darbu įgytas turtas." Šioks "liaudies nuosprendžiu" vykdomas ištrėmimas iki 5 metų su turto konfiskavimu net nevadinamas bausme o tik poveikio priemone. Kodėl? Mat, pagal Chruščiovo 1958 teisminius nuostatus bausti gali tik teismas, ogi čia tremiama "liaudies nuosprendžiu". Tad aniems nuostatams apeiti ir 5 metai ištrėmimo su turto konfiskavimu nelaikoma bausme.

Nebėra stalininio teroro ir okupuota Lietuva lengviau alsuoja ir ramiau miega. Tačiau Stalinas pirmą kartą turbūt Rusijos istorijoje nuo 1947 iki 1950 buvo panaikinęs mirties bausmę ir jos vietoj palikęs 25 metus katorgos. Ši mirties bausmės pertrauka išgelbėjo gyvybę ne dešimčiai ir ne šimtui Lietuvos partizanų, tegu ir be galo žiauriose vergų darbo stovyklų sąlygose. Chruščiovo teisingumas dar 1963 pasmerkė sušaudyti 19 karių, buvusių vokiečių armijos pagalbiniuose batalijonuose, ir keletą buvusių partizanų. Chruščiovo "humanizmas"" 1958 paskelbė mirties bausmę išimtine bausme už sovietinės valstybės išdavimą, antisovietinį šnipinėjimą, subversiją, terorizmą, banditizmą ir nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis. Tačiau tarp 1960-61 ta išimtinė mirties bausmė tapo kasdienine, nes išplėsta už sovietinių pinigų padirbimą, už nusavinto turto vagystę, už sovietinių kalinių pasipriešinimą kalėjimo administracijai, už svetimos valiutos taisyklių pažeidimus, už pasikėsinimą į sovietinio milicininko gyvybę, sveikatą ar pareigų ėjimą, už sovietinį kyšininkavimą, už žaginimą bei už kalinių užpuolimus kitų kalinių (suprantama, kalėjimo šnipukų).

Sovietinės imperijos monolitinimas

Sovietų Sąjungos tarptautinio svorio sumetimais nuo 1944 vadinamoms "respublikoms" buvo pripažintos tam tikros konstitucinės kompetencijos užsienių politikos ir tautinių karinių junginių organizavimo srityse. To išdavoje ir vadinamos "LTSR" konstitucijoje atsirado užsienių reikalų ir gynybos ministerijos, o 1945 net tarptautinę sutartį "LTSR" galėjo pasirašyti — repatriacijos sutartį su Lenkija. Nors tas Stalino žaidimas "respublikų" suverenumu ir nesudarė jam vykdyti didesnių praktiškų galimybių, vis dėlto pats toks faktas nebuvo ir suvis bereikšmis. Chruščiovo metais ne tik okupuotos Lietuvos "užsienių reikalų ministro" postas nuo 1960.1.28 vakuoja, bet 1961 naujoji kompartijos programa nustatė, kad "respublikų sienos Sovietų Sąjungos ribose vis labiau netenka savo buvusios reikšmės" ir kad "išplėstinė komunistinė statyba reiškia naują

nacionalinių santykių vystymosi etapą,... nacijų suartėjimą ir visišką jų vienybę."

Šis monolitinės sovietinės imperijos programinis principas Chruščiovo politikos medalio antroje pusėje praktiškai vykdomas ne tik marionetinio užsienių reikalų ministro posto vakavimu, bet ir atlydžio, o tiksliau sakant, Chruščiovo kovos dėl įsigalėjimo Kremliuje metais "respublikoms" suteikto šiokio tokio ūkinio savarankiškumo likvidavimu, atsteigiant maskvines institucijas, kaip statybos komitetas, liaudies ūkio sovietas, aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo komitetas, arba naujai steigiant vadinamas "tarprespublikines" ar regionines institucijas, kaip šiaurės vakarų energetikos ūkio valdyba, apimanti Leningrado sritį, Estiją, Latviją, Lietuvą ir Rytprūsius, kaip vakarų baseino žuvies apdirbimo pramonės valdyba, apimanti tokį pat regioną, ir kt.

Stalino konstitucija (83 str.) sakė: "LTSR teismo procesas atliekamas lietuvių kalba. Asmenims, tos kalbos nemokantiems, užtikrinama teisė su bylos medžiaga susipažinti per vertėją." Chruščiovo konstitucija sako: "LTSR teisena vedama lietuvių kalba arba atitinkamos vietovės gyventojų daugumos kalba." Kadangi nesakoma, kas tą "daugumą" nustato ir kadangi okup. Lietuvoj joks teisėjas nedrįs prieštarauti rusui, kad jo kalba nėra "atitinkamos vietovės gyventojų daugumos kalba," faktiškai okup. Lietuvos teisme lygiagrečiai lietuvių kalbai oficialia teismo kalba įvesta ir rusų kalba.

Stalino konstitucija (93 str.) pradžios mokslą užtikrino gimtąja kalba. Chruščiovo konstitucija tatai pakeitė: "Tėvai turi teisę nuspręsti, kuria dėstomąja kalba mokyklą lankys jų vaikai." Tuo pakeitimu lietuviai išstatyti pagundai ir spaudimui pasisakyti už praktiškai okupuotoj Lietuvoj naudingesnę "vyresniojo brolio" kalbą. Ir Stalino laikais rusų kalba bei kultūra pavergtiesiems lietuviams buvo brukte brukamos. Tačiau Chruščiovo laikais tas prievartinis brukimas yra susistemintas ir dogmatizuotas naujoj kompartijos programoj.

Trumpai tariant, Stalino politika pirmiausia buvo atkreipta į sovietinę ekspansiją horizontaline kryptimi, į išorės pasaulį,

MICHAIL ANDREJEVIČ SUSLOV

Nors formaliai dabartinėj Kremliaus hierarchijoj Suslovas žymimas tik ketvirtuoju iš eilės, faktiškai Chruščiovo kritimui ir Kremliaus oligarchų pasikeitimui vaidmenims jo rolė lemianti.

Gimęs 1902, Stalino globotinis nuo 1931, komunistų partijos centro komiteto na-

Chruščiovo politika pirmiausia yra atkreipta į sovietinę ekspansiją vertikaline kryptimi, į pačios Sovietų Sąjungos ir per antrąjį pasaulinį karą užgrobtų kraštų sumonolitinimą. Šis sovietinės ekspansijos krypties posūkis atsispindi ir Kremliaus argumentuose lietuvių tautos sovietizacijos atžvilgiu. Stalino laikais Lietuvos užgrobimas buvo aiškinamas bei teisinamas Sovietų Sąjungos sienų saugumo reikalavimais. Nuo 1955 tas stalininis aiškinimas išimtas iš apyvartos ir jo vietoje sufabrikuotas naujas varijantas: sovietinė Lietuva egzistavusi nuo 1919 metų; tarp 1919 ir 1940 kapitalistai bei užsieniniai interventai ją buvę užgrobę, bet 1940 liaudis užgrobikus nubloškusi ir 1919 metų sovietinę Lietuvą atstačiusi; ši atstatytoji sovietinė Lietuva sava valia ir laisvu noru įsijungusi į Sovietų Sąjungą savo laimei ir gerovei, nes čia radusi savo "nepriklausomybės" apsaugai didelės valstybės karinę galybę, savo ūkinei pažangai — didelės valstybės rinkas, ir dideles galimybes savo kultūrai išvesti į platų sovietinį pasaulį per rusų kalbą, per sovietines parodas ir t.t.; ir, žinoma, istorinės dialektikos būtinumu čia taip pat radusi kelią į neišvengiamą politinį, ūkinį bei tautinį-kultūrinį susiliejimą "vyresniojo brolio" ruso apspręstoje monolitinėje komunistinėje rusiškoje bendruomenėje.

Todėl, nepaisant Chruščiovo tam tikrų nuolaidų satelitams ir atlydžio Rytų - Vakarų santykių įtampoje apskritai, jo politika Sovietų Sąjungos "respublikų" atžvilgiu, taigi ir okupuotos Lietuvos ir lietuvių tautos atžvilgiu yra už Stalino politiką grėsmingesnė, nulietuvinimo atžvilgiu sistemingesnė ir intensyvesnė, nors laisvajame pasaulyje mažiau reakcijos sukelianti, negu į išorinę ekspansiją buvusi atkreipta Stalino politika. Tautinės individualybės atžvilgiu stalininis principas buvo — *tautinė forma, socialistinis turinys,* o chruščiovinis principas yra — *socialistinė forma ir socialistinis turinys,* tiksliau sakant — sovietinė forma ir sovietinis turinys.

rys nuo 1944, vykdęs stalininius valymus Uralo srityje ir šiaurinėje Ukrainoje, 1944-46 vadovavęs Sovietų Sąjungos komunistų partijos centro komiteto specialiam biurui Lietuvos reikalams ir organizavęs bei laiminęs žiauriausias priemones Lietuvos laisvės kovotojų pasipriešinimui palaužti, stalinizmo teoretikas, gyvenimo būdu asketas, komunizmo fanatikas.

Tautų tirpdymo sovietinis katilas

Priemonės Sovietų Rusijos pavergtoms tautoms sutirpdyti vienalyte rusiškai sovietine mase, priemonės tautų tirpdymo sovie-

tiniam katilui kaitinti ir tirpdymo temperatūrai palaikyti ir didinti tos pačios buvo Stalino laikais, tos pačios yra Chruščiovo laikais: mokykla, karinė prievolė, komunistų partija, komsomolas ir kitos vadinamos "savaveiksmės" organizacijos, toliau radijas, kinas, televizija, spauda, saviveikla, kova religijai ir bažnyčiai, bendravimas su rusais, rusų tautos aukštinimas, Lietuvos nepriklausomybės laikotarpio juodinimas, istorijos faktų kraipymas, tautinių papročių bei tradicijų keitimas sovietiniu "erzacu" ar bent jų turinio bei prasmės susovietinimas, rusų kolonistų importas ir rusų kalbos praktika ne tik komunistų partijoje, komsomole ir valstybinėse įstaigose, bet rašytojų, dailininkų, kompozitorių, žurnalistų ir kitų "savaveiksmių" draugijų suvažiavimuose ar valdybų posėdžiuose, kadangi jų sudėtyje paprastai yra arba rusų kolonistų ar "svečių" iš Maskvos. Tautų tirpdymo sovietinis katilas — rusinimo ir sovietinimo indoktrinacinė mašina visų pirma yra skirta Lietuvos jaunimui susovietinti.

Sovietinė mokykla — indoktrinacijos katilas

Apie okupuotos Lietuvos švietimo įstaigų sąrangą ir administraciją, apie mokyklų tinklą ir kitus atžvilgius nemaža duomenų yra paskelbta *Lituanus, Aidų, Į Laisvę* žurnaluose. Šia proga prisiminkime tik, kad okupuotos Lietuvos mokyklos tikslas bei uždaviniai visą laiką buvo ir tebėra tie patys: ruošti aktyvius, sąmoningus komunistus ir profesinius technikus. Anot A. Sniečkaus, "kiekvienas mokytojas, ką jis bedėstytų — literatūrą ar matematiką, gamtos mokslą ar muziką — turi laikyti savo garbės reikalu komunistinį moksleivių auklėjimą," atremtą politechnizmu, kolektyvizmu, ateizmu, sovietiniu patriotizmu ir neapykanta Sovietų Sąjungos priešams.

Politechnizmas reiškia technikų pirmumą prieš humanitarus. Kolektyvizmas reiškia asmens subordinavimą kolektyvui, kurio išminties įsikūnijimas ir aukščiausia organizacinė lytis yra komunistų partija. Sovietinis ateizmas reiškia aktyvią neapykantą religijai ir bažnyčiai, pirmiausia tai religijai ir bažnyčiai, kuri tautų tirpdymo sovietinio katilo veikimui kliudo. Sovietinis patriotizmas reiškia savos tautos reikalų absoliutų ir visišką subordinavimą Kremliaus interesams, nelygstamą lojalumą Sovietų Sąjungos komunistų partijai, vadovaujamo bei sprendžiamo vaidmens pripažinimą "vyresniajam broliui" — rusų tautai.

Minėtoms "ugdomosioms vertybėms" puoselėti ir perteikti Lietuvos jaunimui atsidėjus nuolat ir sistemingai naudojamos visų dėstomųjų dalykų pamokos, pirmiausia rusų kalbos, istorijos, geografijos ir visuome-

nės mokslo pamokos. Tačiau ir braižybos pamokų pavyzdžiai yra išimtinai rusiški. Pradžios ir vidurinės mokyklos vadovėliai, išskyrus susovietintus lituanistikos vadovėlius (1 elementorius, "Gimtojo žodžio" 3 knygos, "Skaitinių" 3 knyg. lietuvių kalbos gramatikos 5 knygos, lietuvių literatūros vadovėlio 2 knygos, po 1 knygą Lietuvos geografijos, Lietuvos istorijos, muzikos vadovėlio, VIII klasės fizikos ir X-XI klasių trigonometrijos vadovėlių) yra arba rusiškųjų vadovėlių vertiniai, arba tiesiai rusų kalba. Iš 76 vadovėlių tik 19 yra lietuvių autorių, 57 — rusų autorių vertiniai arba rusų kalba. Apie vadovėlių turinio skrupulingą skryningavimą numanu iš fakto, kad rusų kalbos vadovėlis Lietuvos mokyklos VI klasei buvo išimtas iš apyvartos tik dėl to, kad vienoje rusų liaudies pasakoje apie vargšę našlaitę ir jos pamotę raganą buvo paliktas žodis Dievas. ("Moroz, znat Bog tebia prinios po moju dušu griešnuju").

Kad lietuviškosios mokyklos sovietinimas būtų sėkmingesnis, mokytojams organizuojami "ateistiniai vakarai", "ateistinės mokyklos", metodinės konferencijos", "pasitobulinimo kursai". Savo atostogas praleisti mokytojai kreipiami į Maskvą, Leningradą ar Krymą. Mokiniams organizuojami "tautų brolybės vakarai", "tautų draugystės savaitės" ar vadinamos "dekados", "tarprespublikinės" ekskursijos, parodos, stovyklos, "meninės saviveiklos antireliginės programos", "jaunųjų ateistų būreliai", susirašinėjimas su "broliškųjų respublikų" moksleiviais. Pvz. Šiaulių miesto mokyklų moksleiviai susirašinėją, žinoma, rusų kalba, su apie 10,000 "broliškų respublikų" moksleivių . . . Moksleivių "proletariniam internacionalizmui" auklėti mokytojai raginami organizuoti paskaitas, stendus, konferencijas, diskusijas, ekskursijas į Rusiją, vadinamus "draugystės vakarus". To auklėjimo klausimais vyksta dar "tarprespublikiniai" aukštųjų mokyklų destytojų ir studentų pasitarimai. Tautinėms tradicijoms "suinternacionalinti" praktikuojamos Sovietų Sąjungos tautų vadinamos "dekados", į studentų saviveiklos repertuarą įtraukiami "broliškų tautų" veikalai, organizuojamos "tarprespublikinės" profesorių ir studentų konferencijos, keičiamasi aukštųjų mokyklų dėstytojais, sportininkų kolektyvais ir diplomantai siunčiami į "broliškas respublikas" diplominei praktikai atlikti.

Aukštojo mokslo mokyklose, neskaitant su studijų specialybe susijusių rusiškų dalykų, kurie atskiroms specialybėms sudaro iki 40% visų mokymo valandų, visiems studentams yra privalomi komunistų partijos istorijos ir dialektinio bei istorinio materializmo kursai. Visų specialybių studentams komunistų

partijos istorija eina pirmuoju valstybiniu egzaminu. Dauguma aukštųjų mokyklų vadovėlių — tik rusų kalba. Nemaža paskaitų — tik rusų kalba. Išskyrus retus atvejus Kauno medicinos institute, okupuotos Lietuvos aukštosios mokyklos faktiškai yra aprėžtos tik mokslų kandidato laipsnio teikimu, o daktaro laipsniui gauti, net lituanistinių dalykų, tenka disertaciją ginti Maskvos, Leningrado ar kuriame kitame rusų universitete.

Karinė prievolė studentams buvo atidedama. Nuo 1961 atidėjimas panaikintas. Kiekviena kariuomenė yra nacionalizmo mokykla. Sovietinė kariuomenė yra sovietinio nacionalizmo mokykla. Tačiau ir šią "mokyklą" baigęs, karinę prievolę atlikęs, lietuvis gundomas ir spaudžiamas namo negrįžti, o pasirinkti pelningesnį uždarbį Kazachstano, Kolos pusiasalio ar Sibiro statybose.

Spaliukai ir pionieriai

Šalia mokyklos pagrindinė sovietinės indoktrinacijos priemonė Lietuvos jaunimui yra sovietinės jaunimo organizacijos. Neskaitant pačios komunistų partijos ir įvairių jos pagalbinių organizuotų sambūrių, vadinamų "savaveiksmių" organizacijų, kaip draugiški teismai, liaudies draugovės viešajai tvarkai palaikyti, partinės - valstybinės kontrolės rėmimo grupės ar postai, miestų ir rajonų vykdomųjų komitetų visuomeniniai skyriai bei visuomeninės inspekcijos, įmonių visuomeninės tarybos, racionalizatorių tarybos, konstruktorių biurai, klubų ir bibliotekų tarybos, gamtos apsaugos inspekcijos, prekybos įstaigų veiklos kontrolės inspekcijos, profesinės rašytojų, dailininkų, teatralų, žurnalistų ir kt. draugijos ar vadinama "Žinijos" draugija, kurių bendrai okupuotoje Lietuvoje sovietų duomenimis veikia 29,000 atskirų organizuotų vienetų su apie 700,000 dalyvių, taigi šalia jų, specialiai jaunimui yra trijų pakopų organizacija: spaliukų, pionierių ir komsomolo.

Spaliukams mobilizuojamas Lietuvos jaunimas nuo 6-7 metų amžiaus, t.y. nuo pradžios mokyklos pirmojo skyriaus. Sulaukęs 10 metų amižaus spaliukas pereina į pionierius. Pačios spaliukų grupės veikia tik prie pionierių draugovių ar būrių. Spaliukų veiklą globoja ir tvarko vyresnieji pionieriai ar jaunesnieji komsomolo nariai. "Nuo šiandien aš jau spaliukas, nuo šiandien su žvaigždute. Didžio Lenino anūkas — taip vadinkite mane." Vadinas, spaliukai yra Lenino "anūkai". Jie dėvi spaliuko ženklelį—raudoną žvaigždę. Kaip Lenino "anūkų" spaliukų pareiga ir uždavinys pamilti Leniną, jo partiją, jo idėjas ir tuo būdu pasiruošti tapt pionieriais. Visa tai pateikiama spaliukui jo amžiui deramu pavidalu. Lietuvos spaliukų statistikos so-

vietinėj spaudoj neteko aptikti.

Nuo 10 metų amžiaus spaliukai pereina į pionierius. Pionieriams priklauso jaunimas nuo 10 iki 14 metų amžiaus. Lietuvos pionieriai, lygiai kaip ir visos kitos organizacijos okupuotoje Lietuvoje, nėra savarankiška ir pilna organizacija, o tėra Sovietų Sąjungos pionierių organizacijos vadinamas "respublikinis" dalinys. Visai pionierių organizacijai vadovauja Sovietų Sąjungos komunistų partija. Ji įpareigoja Sov. Sąjungos komsomolą užsiimti nuolatine pionierių globa ir jų veiklos organizavimu. Kaip spaliukai yra pionieriams jaunesnioji pamaina, taip pionieriai yra jaunesnioji pamaina komsomolui. Pagal pionierių konstituciją pionierių organizacija ruošia narius komsomolui, "padeda komunistų partijai, komsomolui, mokyklai skiepyti komunistinės visuomenės žmogaus savybes, ugdo komunistų partijos kovotojus, komunizmo statytojus, tautų draugystės ir proletarinio internacionalizmo dvasią." Priimti į pionierius spaliukai duoda tokią priesaiką: "Aš, jaunasis *Sovietų Sąjungos* (ne Lietuvos) pionierius, savo draugų akivaizdoje iškilmingai pažadu karštai mylėti savo Sovietinę Tėvynę, gyventi, mokytis ir kovoti kaip ragino didysis Leninas, kaip moko komunistų partija." Pionierių šūkis: "Kovai už komunistų partijos reikalą būk pasiryžęs!" Į šūkį pionierius saliutuoja: "Visada pasiryžęs". Gegužės 9-toji yra pionierių diena.

Pionierių organizacijos vyriausia vadovybė yra centro taryba, kurią sudaro ir kuriai vadovauja Sovietų Sąjungos komsomolo centro komitetas. Pionierių centro taryba, "respublikų" ir sričių pionierių organizacijos dirba pagal Sovietų Sąjungos komsomolo centro komiteto patvirtintus nuostatus.

Nemaža okupuotos Lietuvos pionierių draugovių pavadintos Koševojaus, Matrosovo, Morozovo, Tiulenino ir kitais rusų pionierių vardais. Pvz. Panevėžio Matrosovo vardo pionierių draugovė, Priekulės — Morozovo, Skirsnemunės — Koševojaus vardo, Smalininkų — Tiulenino vardo.

Mažas pavyzdėlis pionierių veiklos turiniui. Pionierių būrio sueigoje pionierė Dilytė pasakoja apie praeitį: "Žmonės sočiai pavalgyti negali nė dirsėtos duonos juodos", tada ateina komunistai su daina: "Ženkim į priekį už didį siekį". Po to eina montažas "Spalio kovų vaizdai", kurie baigiami tokiomis išvadomis:

> 1918-1919 metais ir lietuviai pakilo į šventą kovą ir įkūrė savo gimtojoj žemėj liaudies valdžią. Kapitalistai, užsienio milionierių padedami, užgniaužė Lietuvoj tarybų valdžią. Bet 1940 metais nuo Lietuvos žemės buvo nublokšti išnaudotojai. Nuostabus socializmo rytas išaušo prie Nemuno ir Šešupės.

Tie patys dalykai *mutatis mutandis* kartojami visų pionierių

sueigose. Visi pionieriai turi mokėti eilėraštį:

Po didžiojo spalio kovų vėliava
pakilo gyvenimui tautos.
Teklesti pasauly draugystė, taika,
te niekas nedrįsta jos griauti.
Pražydo platieji Tėvynės laukai,
prašvito veidai, pragiedrėjo.
Linksmi su daina žengia spalio [vaikai,
šviesaus komunizmo kūrėjai.

Visi pionierių būriai turi mokėti dainą:

Šlama, plazda vėliavos raudonos,
skamba dainos Nemuno šaly.
Žengia gretos, žengia milijonai,
žengia ir maži ir dideli.
Skamba aidi dainos apie laimę
po plačius kolūkinius laukus.
Švenčia pergalę gimtasis kaimas...

Kiekvieno pionieriaus pareiga skaityti savo "dienraštį", t.y. kas trečia diena išeinantį "Lietuvos Pionierių" ir savo iliustruotą žurnalą "Genį".

Sovietiniais duomenimis 1963 okupuotoje Lietuvoje veikusios 1411 pionierių draugovių, kurios apjungusios 172,757 pionierius.

Lietuvos komsomolas

Okupuotos Lietuvos jaunimo organizacijos viršutinė pakopa yra komsomolas. Pagal Sovietų Sąjungos komunistų partijos 1961 statutą Sovietų Sąjungos komsomolas yra "savaveiksmė visuomeninė jaunimo organizacija, aktyvus partijos pagalbininkas ir jos rezervas." "Komsomolas talkina partijai auklėti jaunimą komunizmo dvasia, įtraukti jį į naujosios visuomenės praktinį formavimą, ruošti visapusiškai išprususių žmonių generaciją, kuri gyvens, dirbs ir visuomeninius reikalus tvarkys komunizmo sąlygomis" (60 str.). "Komsomolo organizacijos faktiškai turi būti partijos direktyvų aktyvios vykdytojos visose komunistinės plėtros srityse." (61 str.). "Komsomolas dirba Sovietų Sąjungos komunistų partijos vadovaujamas." (62 str.).

Anot Lietuvos komsomolo I sekretoriaus A. Česnavičiaus pareiškimo komsomolo suvažiavimui 1963. 11. 28, "svarbiausia vieta (komsomolo) darbe skiriama kovai už nenukrypstamą darbo našumo kėlimą" ir už jaunimo auklėjimą "daugiatautės socialistinės Tėvynės patriotais." Pasak jį pirmam uždaviniui vykdyti Lietuvos komsomolas yra suorganizavęs "daugiau kaip 4000 spartuoliškų būrių" su daugiau kaip 10,000 jaunuolių, be to, išplėtęs socialistinį lenktyniavimą. Antrajam uždaviniui vykdyti Lietuvos komsomolas organizuoja "keitimąsi delegacijomis, bendras kultūrines, sportines priemones, draugystės šventes, socialistinį lenktyniavimą" su broliškomis respublikomis ir turi "tampriausius ryšius su STRS kariniais daliniais". Be to, platina rusų spaudą ir organizuoja Maskvos radijo stoties "Junost" transliacijų klausymą Lietuvoje.

Nuo 1940.10.18 Lietuvos komsomolas yra įjungtas į Sovietų Sąjungos komsomolo organiza-

ciją ir tesudaro šios organizacijos dalinį. Rusų vaidmuo ir įtaka okupuotos Lietuvos komsomolui galima numanyti iš fakto, kad dabartiniame, 1963. 11. 29 sudarytame, jo centro komitete rusai sudaro 21% narių, o komiteto vykdomajame biure iš 11 narių — 3 rusai, t.y. 27% biuro narių. 1963 suvažiavime, atmieštame gausiomis "brolišk ųjų respublikų", Karaliaučiaus srities ir maskvinio centro delegacijomis, bei Lietuvos kolonistų rusų atstovais, vyravo rusiška dvasia ir rusų kalba. Komsomolo antrasis sekretorius yra taip pat rusas Čirkovas. Ir tarp Lietuvos komsomolo žemesniųjų vadovų yra nemaža dalis rusų.

Komsomolui priklauso jaunimas nuo 15 iki 28 metų amžiaus. 1963 okupuotos Lietuvos komsomolo organizacija skaičiavo 202,000 narių. Kai spaliukų ir pionierių eilėse yra tik moksleiviai, tai komsomolo organizacijoje 85% narių yra dirbantieji. Todėl ir sovietinio ūkio uždavinių vykdymas Lietuvoje yra glaudžiai susietas su komsomolo veikla.

Spaudos vaidmuo indoktrinacinėje mašinoje

Šio vaidmens iliustracijai dirstelkime į okupuotos Lietuvos jauniausiam jaunimui skiriamos spaudos — poros numerių "Lietuvos Pionieriaus" ir "Genio"— turinį. (1) Liepos 18 "Lietuvos Pionieriaus" vedamasis apie Sovietų Sąjungos aukščiausio sovieto sesiją, kaip "buvo svarstomas labai svarbus klausimas — TSKP programos vykdymo priemonės," kaip Chruščiovas kalbėjo apie pensijas. Toliau apie tarpkolchozinę pionierių stovyklą, kuri darbščiai kolchozo daržus ravėjusi; apie fotogravimą;

ŽMOGUS BE DIEVO UKMERGĖJE

Ukmergės 2-joje vidurinėje mokykloje apie 200 ateistinės vaizdinės agitacijos priemonių eksponavo rajono mokyklos, kultūros švietimo įstaigos, pramonės įmonės, kolchozai ir sovchozai. Daugelis mokyklų eksponavo albumus su citatomis bei iškarpomis iš sovietinės literatūros, ateistinių būrelių narių rašinius, dienoraščius, plakatus, šūkius. Daugelis rajono ateistinių būrelių saviveiklininkų parodė ateistinius scenos vaizdelius.

Komisija geriausiai įvertino Ukmergės 2-osios vidurinės, Pabaisko bei Panoterių vidurinių mokyklų ir Ukmergės žemės ūkio mechanizavimo technikumo ateistinius eksponatus.

Tarybinis Mokytojas, 1964 Nr. 84

apie draugą Thorezą (nekrologas); ateistinio muzėjaus direktoriaus "studija", kad krikštas, išpažintis, komunija yra kilę iš laukinių žmonių burtų ir kad dabartiniai kunigai eina burtininkų pareigas; apie vaikų piešinių parodą rytiniame Berlyne; apie Prienų pionierių stovyklą; pasaka ir rusiškų juokų vertiniai su Kanareikinu, Vadka ir Kolia. (2) Liepos 22 numeryje: Sovietų Sąjungos komunistų partijos sveikinimai Lietuvai, "sukakus 20 metų nuo fašistų išvijimo iš Vilniaus"; apie Bulgarijos komunistų vadą Dimitrovą; apie sovietinius partizanus; apie pionierių konkursą, kuriame pionieriai iš melodijos turi atpažinti, ar daina lietuvių, ar rusų, ar gruzinų, ar keno; toliau pasaka ir vertinys iš "Pionierskaja Pravda". (3) Liepos 25 numeryje: Šilavoto pionierių stovykla su pionierium Valodia; apie Lenkijos liaudies respubliką; futbolas; Vievio pionierių iškyla; Raguvos pionierių pievų bandymai; vertinys apie Leniną kalnuose.

Savo turinio esme panašus ir "Genys". Kovo numeryje: vedamasis motinai, nes kovo 9 sovietinė moters diena; toliau eilėraštukai, galvosukiai; vaizdelis "Užgeso elektra": tėtis pasakoja savo mergytei, kad seniau buvus ponų valdžia, kad elektra buvus brangi, kad darbininkai labai skurdžiai gyvenę, nevisi ir žibalinę lempą turėję; valstiečiai degdavę tik "vilko akį" arba spinksulę; kai jis būdavęs bedarbis, jų namuos tik spinksulė degdavusi; "kaip baisu buvo gyventi" — baigia pati mergytė; toliau apie popo paskendimą, nes gelbėtojai jam šaukę, kad duotų ranką, o popas težinojęs imti ir rankos nedavęs; toliau pasaka apie kiškį—dezertyrą. Balandžio "Genys" skirtas Leninui, Chruščiovui ir kosmonautams. Vedamuoju eilėraštis "Atėjo Leninas":

Skaisčiai žėrėjo saulė ir skliautas mėlynas.
Tą dieną į pasaulį atėjo Leninas.
Pilkais laukais tėvynės šešėliai sėlino.
Motulė prie krūtinės vis glaudė Leniną.
Žolytėm raibo stepė, kaip žalias kilimas.
— Tai vargą žemė slepia, sūneli mylimas.
Pamilo stepę margą jo akys mėlynos.
— Aš nugalėsiu vargą, — pasakė Leninas.
Išėjo jis užaugęs į kovą lemiamą
Ir vargo žmonės džiaugės, išvydę Leniną.
Ir tąsyk nemelavo jo akys mėlynos.
Nuo vargo išvadavo tėvynę Leninas.

Toliau balandžio "Genyje" Leninas Šveicarijoje, Leninas pas vaikus kalnuose, Leninas ir spaliukai. Chruščiovo gimtadieniui (balandžio 17) tik vienas gabalas, kuriame jaunieji lietuviukai skaito: "Jūs, vaikai, visi, be abejo, dažnai girdite Nikitos Chruščiovo pavardę, dažnai girdite jo balsą per radiją, matote jį televizorių ekranuose... Jis atiduoda visas savo pastangas,

sugebėjimus ir jėgas, kad mūsų šalis būtų dar galingesnė; kad visoje žemėje klestėtų taika; kad kuo greičiau visi mūsų šalies žmonės sukurtų naują... gyvenimą, kurį vadiname komunizmu... Tarkime, vaikai, jam savo nuoširdžiausią ačiū už jo nuolatinių rūpinimąsi mumis ir pastangas skiriamas mūsų tėveliams, mums — visai tarybinei liaudžiai." Balandžio 12 sovietinės kosmonautikos diena, Gagarino diena. "Jūs esate pirmųjų kosmonautų tėvynės vaikai," moko "Genys" savo mažuosius skaitytojus. Toliau totorių ir prancūzų pasakos ir eilėraštukai. Gegužės "Geniui" vėl 3 temos: gegužės pirmoji, gegužės devintoji — pergalės diena (Bresto didvyriai, Dnepras) ir gegužės devynioliktoji — pionierių diena. Be to, apie chemijos stebuklus, apie skruzdžių miestą, voro vakarienę ir kita didaktika.

Mutatis mutandis panašus turinys yra visos sovietinės lietuvių spaudos, radijo, televizijos, filmų, saviveiklos. Visur šalia tam tikro kiekio bendrinių dalykų eina čia daugiau, čia mažiau indoktrinacinės medžiagos rusinti, komunistinti, nepriklausomai Lietuvai juodinti, religijai ir bažnyčiai niekinti. Pvz. "Komjaunimo Tiesoj" (eina 5 kartus per savaitę) pasitaiko ir tokios egzaltuotos indoktrinacijos: "Maskva brangi, tu mano mylimiausioji. Maskva! Koks reikšmingas šis žodis... Maskva — ištikimas draugas, rūpestingas vyresnysis brolis, didžios socializmo stovyklos vėliavininkas... Maskva kaip rūpestinga motina... Jaunasis drauge! Užeik į bet kurią gamyklą, į bet kurį fabriką, į bet kurią mūsų respublikos įstaigą, ir tu išgirsi daugybę puikių žodžių apie Maskvą. Jai, didžiai rusų tautai, visoms Tarybų Sąjungos tautoms tu turi būti dėkingas už savo gyvenimo laimę... Atidžiai įsigilink į šias eilutes, jaunasis drauge, ir tave su nauja jėga apims begalinės meilės jausmas; tu vėl norėsi patekti į Maskvą, nusilenkti amžinai jaunam Kremliui, pasakyti ačiū komunistų partijai..."

Be tokios egzaltacijos, tačiau tokios pat mintys kartojamos nuolat ir nuolat visos susovietintos lietuvių spaudos, televizijos, radijo, kino, mokyklos, saviveiklos... Antra vertus, tos pačios "Komjaunimo Tiesos" nereto numerio didžioji dalis medžiagos yra rusų autorių, neskaitant Chruščiovo, Iljyčiovo, Suslovo kalbų, kurios paprastai užima 90-100 procentų viso laikraščio. Be to, tarp sovietinės lietuvių spaudos vis labiau braujasi rusų spauda. Šalia vilniškės "Sovietskaja Litva" Vilniuje spausdinamos ir maskvinės "Izvestijų" bei "Pravdos" laidos. Ir nevieno rajono "sostinėje" pagrindinėj aikštėj pastatytos vitrinos, kuriose kasdien iškabinami visų sovietinių respublikų dienraščiai rusų kalba.

Kas yra "socialistinis" realizmas"?

Sovietinę literatūrą, dailę, muziką pirmiausia saisto ne meniniai, bet partiniai kriterijai. Tų abejų kriterijų sąveika vadinama "socialistinio realizmo metodu." Tarp partinių kriterijų ypatingai pabrėžiami du: dabartiškumas ir "daugianacionališkumas". "Socialistinio realizmo" dabartis anaiptol nereiškia esamos tikrovės realistinio vaizdavimo, o reiškia vaizdavimą tos idealiosios tikrovės, kokia turėtų būti pagal sovietinės propagandos skelbiamą pirmavaizdį. "Socialistinio realizmo" dabarties kūryba bus ta, kuri kels komunistų partijos autoritetą, talkins jos siekimams, skatins pasitikėti jos neklaidinga išmintimi, skelbs "kovos dėl komuinzmo grandioziškumą", "šalins kapitalizmo liekanas žmonių sąmonėje" ir mokys juos savo asmens teises ir savo tautos laisvę aukoti Kremliaus interesams.

"Daugianacionalinė" kūryba bus ta, kurioje "plaks visos Sovietų šalies gyvenimo pulsas", kuri vaizduos Sovietų Sąjungos tautų bendravimą, kurioje "vieningai susilies geriausi visų socialistinių nacijų elementai, ir kuri formuos "naujas tradicijas, naujus bruožus". Ir juo kuris kūrinys menine forma ir meniškiau propaguos partijos idėjas, kels entuziazmą jos planams, šlovins partijos herojus, skelbs partijos legendas, — juo jis bus

ŽMOGUS BE DIEVO

Amžinoji tikėjimo ir netikėjimo kova žmogaus sieloje siekia giliau už visus kitus konfliktus. Didysis visos istorijos klausimas yra žmonijos santykis su Dievu, o ne politinės ar socialinės įtampos. Ir dabarties pirmasis rūpestis yra ateizmas, o ne komunizmas, kaip kasdieniškai sprendžiama. Apgaulinga tematyti vadinamųjų Vakarų ir Rytų, "laisvojo pasaulio" ir sovietinio komunizmo konfliktą. Daug esmingiau dabartį lemia ne komunizmo o ateizmo plitimas.

Komunizmas tėra viena ateizmo apraiška. Ateizmas yra ta versmė, kuri maitina komunizmą. Ne ta prasme, kad būtų galima visus ateistus laikyti komunizmui kelio tiesėjais. Bet ta prasme, kad ateizmas palieka atvirą kelią komunizmui. Nors laisvojo pasaulio ateistai aplamai įžvelgia komunizmo grėsmę, tačiau principiškai ateizmas negali teikti atramos prieš komunizmą. Ateizmo kuriama dvasinė tuštuma greičiau yra kvietimas komunizmui ją užpildyti.

Dr. J. Girnius — "Žmogus be Dievo", Į Laisvę Fondo išleista knyga, 1964

vertesnis "socialistinio realizmo" mastu. Kadangi okupuotos Lietuvos visas kultūros ir kūrybos gyvenimas yra Sovietų Sąjungos komunistų partijos valioje — nėra privačių leidyklų, meno galerijų, teatrų, kinų, — tai ir vienintelis ir galutinis kūrybos vertintojas ir kūrėjų atpildo seikėtojas yra komunistų partija. Kiekvienas kūrėjas priklauso partijos malonės. Bus partiiai naudingas — pateks į privilegijuotųjų padėtį: bus gerai atlyginamas, plačiai išgarsintas. Nepataikys partijos linijai, gali sulaukti ne tik "privačių" perspėjimų ar viešų pamokymų bei pabarimų, bet ir netekti darbo ar gauti "savanorišką kelialapį" į Donbasą, Murmanską ar Kazachstaną, kaip rašytojas Selelionis.

Sovietinė sąžinės laisvė

Labai daug dėmesio ir pastangų Kremlius skiria lietuvių tautos religiniams įsitikinimams išrauti ir jos ryšiams su katalikų Bažnyčia nutraukti. Tam priemonės:

1. Kaltinimai dvasininkų gobšumu, nemoralumu, priešiškumu liaudžiai, antisovietinių gandų skleidimu, parapijiečių prievartavimu, kad duotų parapijai duoklę, kolaboravimu naciams ir "slapta bei vieša sąjunga su buržuaziniais nacionalistais."

2. Kunigų skyrimo ar perkėlimo priklausymas nuo kulto reikalų komisaro; kunigų judėjimo griežtas suvaržymas; labai aukšti mokesčiai maldos namams.

3. Vyskupų ištrėmimas ir areštas; palikimas diecezijų be vyskupų.

4. Numerus clausus klierikams, praktiškai vedąs į kunigų prieauglio visišką likvidavimą.

5. Religinių švenčių bei tradicijų naikinimas ar keitimas sovietinėmis: vietoj Kalėdų ir Kūčių, vietoj Kalėdų senelio ir eglutės — Naujų Metų eglutė ir Senelis Šaltis; vietoj užgavėnių Lašininio ir Kanapinio — žiemos šventė; vietoj Velykų ir margučių—pavasario šventė ar paukščių diena su margučiais savaitę prieš Velykas; vietoj Sekminių — gyvulininkystės šventė; vietoj Vėlinių, kurios Lietuvoj, kaip ir kitur Europoje, švenčiamos lapkričio 2, mirusių prisiminimo tradicija bandoma nukelti į Verbų sekmadienį, jį skiriant rusų karių kapams lankyti ir puošti.

6. Krikšto, sutvirtinimo, jungtuvių, laidotuvių religinių apeigų keitimas sovietinėmis apeigomis.

7. Draudimas mokyti vaikus katechizmo, didelės bausmės katechetams ir vaikų atėmimas iš tėvų.

8. Antireliginiai filmai, literatūros, meno, teatro veikalai; konkursai ir premijos ateistinės propagandos dalykams.

9. Ateizmo muzėjai, ateistų namai, ateistų kambariai, kilnojamos antireliginės parodos.

10. Ateizmo propaganda mokykloje: (a) "ateistinės-metodinės mokytojų konferencijos"; (b) "mokytojų vakarai ateistinio darbo klausimais"; (c) "ateistų mokyklos"; (d) "jaunųjų ateistų būreliai"; (e) "ateistų sienlaikraščiai"; (f) "ateistų moksleivių sąskrydžiai"; (g) "antireliginės meno saviveiklos programos"; (h) "ateistiniai lektoriumai"; (i) "ateistinės konferencijos"; (j) "antireliginių literatūros veikalų aptarimai"; (k) "antireliginės literatūros viktorinos"; (l) "ateistinių filmų lankymas ir aptarimas"; (m) "ateistinės literatūros parodėlės"; (n) "ateistinių piešinių parodos"; (o) "ateistiniai skaitymai" po pamokų; (p) "ateistiniai rytmečiai" šventadieniais atitraukti nuo dalyvavimo pamaldose (filmų seansai, pašnekesiai su tėvais); (q) ateistiniai plakatai, stendai ir kitos "vaizdinės priemonės"; (r) aukštosiose mokyklose ateizmo pagrindų kurso "seminariniai užsiėmimai". Metodo atžvilgiu ateistinė propaganda mokykloje padalyta į bendrą ateistinį "švietimą", pačių mokinių ateistinę veiklą ir ateistinį darbą su religingais vaikais. Atskiroms klasėms skiriamos ateistinio "švietimo" specialios temos. Pvz. V klasei — kaip atsirado tikėjimas, kaip atsirado angelai ir velniai, ar galėjo Dievas sutverti pasaulį, biblija legendų ir padavimų rinkinys ir pan. Pedagogų taryba parenka vieną mokytoją ateistų būreliui vadovauti ir jo veiklai organizuoti.

Antra vertus, sovietų antireliginė dialektika leidžia komunistų partijai fabrikuoti Lietuvos katalikų Bažnyčios hierarchijos vardu atsišaukimą į Italijos, Prancūzijos, V. Vokietijos ir kitų kraštų katalikus "jungtis aktyviai į taikos darbą" (1959), arba mušti telegramą Toledo kardinolui dėl Ispanijos teismo pasmerkto komunisto J. Grimau (1963).

Sovietinės direktyvos propagandistams prieš religiją ir bažnyčią sako: "Pereinant prie klausimo dėl sąžinės laisvės, reikia nurodyti, kad mūsų šalyje, atskyrus bažnyčią nuo valstybės ir mokyklą nuo bažnyčios, įgyvendinta tikra sąžinės laisvė." Bet tuoj pat priduria: "Bet jeigu sovietų valstybė žiūri į religiją kaip į privatų piliečių reikalą, tai komunistų partija . . . negali abejingai žiūreti į religiją." Direktyvos nutyli, kad komunistų partija yra sovietinės valstybės absoliutus viešpats ir valdovas, ir savo tikslams, taigi ir savo ateizmui vykdyti ir kovai su religija ir bažnyčia, yra pajungusi visą sovietinės administracijos aparatą, neišskiriant nė sovietinio teismo. Ir nors sovietų propaganda perša viešajai opinijai, kad "su religija kovojama įtikinimo metodais, idėjinio poveikio priemonėmis", faktai kalba, kad: (1) "Vilniaus Švietimo Skyrius iškėlė Spalio rajono liaudies teisme bylą at-

imti Bluzmanams tėvystės teises (reiškia atimti vaikus iš tėvų), nes motina kaip adventistė švenčia šeštadienį, o tėvas neryžtingas kovot su motina"; (2) už vaikų katechizavimą "Telšių rajono liaudies teismas Ievą Micpovilaitę ... nubaudė 4 metus kalėjimo". Tokios tad yra tos sovietinės "idėjinio poveikio priemonės." (Sovietinės sąžinės laisvės klausimais apsčiai faktinės medžiagos yra paskelbta 1963 prel. P. Juro lėšomis išleistoje knygelėje "Kova prieš Dievą Lietuvoje", dr. J. Savasis).

Klaida tačiau būtų okupanto ateistinę propagandą ir kovą su religija ir bažnyčia Lietuvoje laikyti tik totalistinės komunistinės ideologijos apraiška. Anot Lietuvos komunistų partijos centro komiteto 1963 nutarimo, "kovą prieš religines atgyvenas reikia kuo glaudžiau sieti su kova prieš buržuazinį nacionalizmą", t.y. su kova dėl Lietuvos nepriklausomybės, ir lietuvių tautos savitumo išlaikymo. Kaip Muravjovo laikais į lietuvių tautos katalikybę atsitrenkė ano meto carinės pastangos Lietuvą surusinti ir supravoslavinti, taip lygiai šiandieną, Chruščiovo laikais, į lietuvių tautos katalikybę atsitrenkia sovietinės pastangos Lietuvą įlieti integralia dalimi į monolitinę sovietinę imperiją.

•

Tokie yra kospektyviai schematiški konturai sovietinės indoktrinacijos negando, kuris košmariškai slegia pirmiausia okupuotos Lietuvos jaunąją kartą jau dvidešimt metų.

TĖVAS SU DIEVU

Drg. Direktore,

Esu dviejų vaikų tėvas. Mano vaikai mokosi Jūsų vadovaujamos mokyklos VIII ir X klasėse. Pastaruoju metu girdžiu mano vaikų pokalbius apie religiją: apie tai, kad tarybiniam moksleiviui netinka eiti į bažnyčią, atlikinėti religinių apeigų. Dar daugiau! Kai kada vaikai išdrįsta pasakyti, kad aš neturiu moralinės teisės versti juos lankyti bažnyčios ... Nuoširdžiai Jums sakau, kad tikiu Dievą. Tikiu tą Dievą, kuris praturtino mano sielą meile žmonėms, gėriu ir grožiu. Būdamas tikinčiu, noriu, kad ir mano vaikai, mylėdami Dievą užaugtų dorais žmonėmis. Aš jokiu būdu negaliu sutikti su tuo, kad neturiu teisės mokyti savo vaikus tikėjimo, vesti juos į bažnyčią. Jeigu jūs, mokytojai, turite teisę skelbti ateistinę propagandą, tai aš turiu teisę mokyti juos tikėjimo. Jeigu jūs turite teisę reikalauti, kad mokinys neitų į bažnyčią, tai aš turiu teisę jį vesti, kad jis ten pažintų tikėjimą, apie kurį mokykloje kalbama tik iš blogosios pusės.

Tarybinė Mokykla, 1963 Nr. 9

Kultūrinio gyvenimo apžvalga pavergtoje Lietuvoje 1963 metais

MEČYS MUSTEIKIS

Iš pastarųjų metų, kaip ir ankstesniųjų septynerių, darydami okupuotos Lietuvos kultūrinio gyvenimo apžvalgą, daugiausia rėmėmės atitinkama spauda — savaitraščiu **Literatūra ir Menas** ir mėnesiniu žurnalu **Pergale.** Bet 1963 metais ko nors atžymėtinai džiugesnio pavergto krašto kultūriniam gyvenime nepastebėjome.

DRAMOS TEATRAI

Vilniaus Valst. Akademinis Dramos Teatras per visus 1963 m. pastatė 5 naujus veikalus:

Marselio Panjolio pjesę "Topazą". Režisavo J. Rudzinskas, dail. — J. Surkevičius;

V. Rimkevičiaus pjesę "Ratą". Režis. Vyt. Čibiras, dail. — M. Percovas, komp. B. Gorbulskis;

Čeko M. Kunderos dramą "Raktų savininkus". Režis. Vyt. Čibiras, dail. — J. Surkevičius;

Brazilės Marijos Klaros Mašadu pasaką "Svogūnėlių pagrobimą". Šį spektaklį pastatė teatro dail. M. Percovas, pats paruošęs ir dekoracijas;

A. Griciaus 6 pav. komediją "Buvo, buvo — kaip nebuvo...". Režis. K. Kymantaitė, dail. — M. Percovas, muzika — F. Viskanto.

Kauno Valst. Dramos Teatras pastatė penkias premjeras:

L. Ustinovo ir O. Tabakovo "Snieguolę ir septynis nykštukus" (pagal Brol. Grimus). Režis. L. Zelčius, dailininkė — J. Malinauskaitė, muzika — V. Kuprevičiaus, šokius paruošė J. Jastrebovas;

A. Aleksino "Eglutę mėnulyje". Režis. A. Gabrėnas, dail. — F. Navickas, šokiai — V. Germanavičiaus;

S. Aliošino "Vieną". Režis. S. Motiejūnas, dail. — F. Navickas;

Dž. B. Pristlio "Skandalingą įvykį su misteriu Ketlu ir misis Mun". Režis. H. Vancevičius, dail. — J. Malinauskaitė;

V. Olešos "Tris dručkius". Režis. S. Motiejūnas, dail. — J. Malinauskaitė, muzika — V. Baumilo.

Kauno Valst. Muzikinis Teatras paruošė penkis naujus veikalus:

Ž. Ofenbacho komišką operą "Gražiąją Eleną". Dirigentas — J. Indra, režisierius — R. Andrejevas, dailininkas — M. Labuckas, baletmeisteris — B. Kelbauskas;

G. Mazaneco operetę "Kam reikia pinigų". Režisierė — A. Ragauskaitė, dirigentai — J. Indra ir J. Kučiauskas, dailininkė — D. Mataitienė, baletmeisteris — J. Jastrebovas;

L. Salino muzikinį vodevilį "Damas ir husarus". Režis. — A. Ragauskaitė, dirig. — St. Graužinis, dail. — M. Labuckas;

V. Ščerbačiovo muzikinę komediją "Tabokinį kapitoną". Režisierius — R. Andrejevas, dirigentas J. Indra, dail. M. Labuckas, baletmeisteris — J. Gudavičius;

F. Leharo operetę "Grafą Liuksemburgą". Dirigentas — J. Indra, režis. — R. Andrejevas, dail. — M. Labuckas, baletmeisterė A. Drulė (latvė).

Šiaulių Valst. Dramos Teatras pastatė penkias premjeras:

L. Ustinovo ir O. Tabakovo "Snieguolę ir septynis nykštukus". Režis. — K. Tumkevičius, dail. — J. Taujanskienė, šokius paruošė A. Ivanauskienė;

IDĖJOS

R. Mikalauskaitės "Sužadėtinę". Režis. V. Limantas, dail. — J. Taujanskienė;

V. Rozovo "Prieš vakarienę". Režis. K. Tumkevičius, dail. — J. Taujanskienė;

I. Štoko "Leningrado prospektą". Režis. — K. Tumkevičius, dail. — J. Taujanskienė;

V. Šekspyro "Dvyliktąją naktį". Režis. V. Limantas, dail. — J. Taujanskienė.

Panevėžio Valst. Dramos Teatras paruošė 5 naujus veikalus:

J. Rainio "Aukso žirgą". Režisierius — J. Miltinis ir V. Blėdis, dailininkas — D. Rožlapas (latvis), muzika — A. Belazaro, šokius paruošė latvė A. Drulė;

J. Josadės "Nepalik manęs, Liuda". Režis. — V. Blėdis, dail. — A. Stepanka;

G. Hauptmano "Vienišus žmones". Režis. — J. Miltinis, dail. — V. Vingelis;

M. K. Mašadu "Svogūnėlių pagrobimą". Režis. — V. Blėdis, dail. — T. Kulakauskas, šokius — K. Vitkus;

A. Arbuzovo "Tanią". Režis. — V. Blėdis, dail. — V. Vingelis.

Klaipėdos Valst. Dramos Teatras pastatė 4-ris naujus veikalus:

A. Nikolajo "Būk vyras, Čelestinai" ("Ryžto grūdas"). Režisierius — P. Gaidys, dailininkas — R. Lukšas;

F. Kuno "Nibelungų kreditą". Režis. — A. Žadeikis, dail. — S. Lukackis;

V. Višnievskio "Optimistinę tragediją". Režis. P. Gaidys, dail. R. Gibavičius;

T. Gabės "Pelenę". Režis. — A. Žadeikis, dail. A. Baltinas.

OPEROS — BALETAI

Vilniaus Valst. Akademinis Operos ir Baleto Teatras pastatė penkis naujus veikalus:

N. Rimskio - Korsakovo dviejų veiksmų operą "Mocartą ir Saljerį". Režisierius V. Grybauskas, dirigentas — V. Viržonis, dailininkas A. Pilypavičius;

Ž. Offenbacho komišką operą "Perikolą". Dirig. — V. Viržonis, režisierius — J. Gustaitis, dail. — J. Jankus;

S. Prokofjevo 4 v. operą "Meilę trims apelsinams". Režisavo Vl. Mikšaitė, dirig. — R. Geniušas, dail. — J. Jankus, baletmeisteris — V. Grivickas, chormeisteris — J. Dautartas (ši opera tik rusų kalba);

150-tosioms J. Verdi gimimo metinėms paminėti jo operą "Aidą" teatras atnaujino ir tik po ilgesnės pertraukos vėl pradėjo. Operą paruošė J. Gustaitis, dirigentas V. Viržonis, dailininkė — R. Songailaitė, chormeisteris — J. Dautartas, baletmeisteris — B. Kelbauskas;

P. Čaikovskio baletą "Spraktuką" (pasaką). Baletmeisteris — B. Kelbauskas, dail. — R. Songailaitė, dirigentas — Ch. Potašinskas.

Birželio mėn. teatras išvyko į **Pasvalį**, parodydamas kolchozininkams baletą "Ant marių kranto".

Gruodžio mėn. teatras gastroliavo **Maskvoje**, kur buvo keturi spektakliai: J. Juzeliūno baletas "Ant marių kranto", Ed. Balsio baletas "Eglė žalčių karalienė", L. Delibo baletas "Silvija" ir S. Prokofjevo opera "Meilė trims apelsinams". Spektaklius kas vakaras žiūrėjo maždaug po 6,000 žiūrovų (plg. Literatūra ir Menas Nr. 52, 1963). E. Balsio baletas buvo perduotas per televiziją.

Liepos mėn. Vilniun atvyko **Indijos baletas "Little Balet"**, kuris operos ir baleto teatre atliko indų baletą ir eilę indų tautinių šokių.

MUZIKINIS GYVENIMAS

Sausio mėn. **Vilniaus Valst. Konservatorijos** liaudies instrumentų katedros pedagogai ir studentai kon-

servatorijoje suruošė koncertą, kurio programą atliko solistai — kanklininkės D. Juodvalkytė, J. Bružaitė, O. Nainionytė, Širvinskaitė, Šimkauskaitė; birbynininkai R. Budrys, A. Jonušas ir kiti. Jie pagrojo J. Švedo, V. Budrevičiaus, V. Paketurio, V. Klovos ir kitų autorių specialiai šiems instrumentams sukurtus kūrinius, jų tarpe J. Švedo koncertą kanklėms su liaudies instrumentų orkestru bei V. Budrevičiaus koncertą birbynei. Antrojoje koncerto dalyje pasirodė kanklių ansambliai, birbynių kvintetas ir dėstytojo P. Tamošaičio diriguojamas lietuvių liaudies instrumentų orkestras, kuris pagrojo iš J. Indros "Kolūkinės siuitos" ("Linų rovėja" ir "Po dienos darbų") bei J. Tallat - Kelpšos "Pasaką".

Sausio mėn. konservatorijos simfoninis orkestras, diriguojamas doc. J. Fledžinsko, koncertavo.

Sausio mėn. pabaigoje konservatorijos pedagogai ir studentai suruošė koncertą, skirtą XVII a. italų smuikininko ir komp. Arkangelio Korelio kūrybai. Jo kūrinius atliko solistai - smuikininkai, pianistė ir konservatorijos kamerinis orkestras, diriguojamas S. Sondeckio.

Sausio mėn. Vilniaus Valst. Filharmonijoje "ataskaitinį" koncertą suruošė Maskvos Čaikovskio v. konservatorijoje studijuojantieji lietuviai studentai.

Sausio mėn. Vilniaus Universitete koncertavo Vilniaus Valst. Operos ir Baleto Teatro solistas V. Daunoras, V. Glinkos vardo vokalistų konkurso laureatas.

Lietuvis bosas J. Jocys, Leningrado muzikinio teatro solistas, sausio mėn. dainavo Vilniaus radijuje ir televizijoje, taip pat dalyvavo Vilniuje operos "Undinės" spektaklyje malūnininko vaidmenyje.

Sausio mėn. Valst. Filharmonijos simfoniniame koncerte pirmą kartą buvo atliktas kompozitoriaus V. Paltanavičiaus naujas kūrinys "Vilniaus akvarelės".

Vilniaus Valst. Dainų ir Šokių Ansamblio artistų grupė su nauja programa "Prie ežerėlio" vasario mėn. išvyko į **Panevėžio, Pasvalio** ir **Anykščių** rajonų kolchozus.

Vasario mėn. Vilniuje, Valst. Filharmonijoje, buvo suruoštas simfoninis koncertas, kuriame kaip solistas dalyvavo rusas smuikininkas Igoris Bezrodnis.

Vasario ir kovo mėn. Vilniuje Valst. Filharmonijos simfoninis orkestras suruošė 4 koncertus, kuriems dirigavo Armenijos dirigentas Chanas Durjanas.

Kovo mėn. Vilniaus Pedagoginiame Institute įvairių arijų koncertus davė Vilniaus operos ir baleto solistas E. Kaniava.

Balandžio mėn. Vilniuje smuiko rečitalis — doc. A. Livontas, o sonatų vakaras — doc. K. Kalinauskaitė.

Balandžio mėn. Vilniuje koncertavo ir prof. J. Ginzburgas, kuris pirmą kartą atliko kompozitoriaus St. Vainiūno naują kūrinį — Baladė D-dur.

Gegužės mėn. Vilniaus universitete įvyko studentų choro koncertas su atnaujinta programa.

Gegužės mėn. Vilniaus Valst. Konservatorijoje vargonų muzikos koncertas vargonų virtuozo Leopoldo Digrio.

Birželio mėn. Vilniaus Valst. Dainų ir Šokių Ansamblis paruošė naują siaurą programą "Laimės Nemunėlis", skirtą gastrolėms kolchozuose, mažose scenose.

Birželio mėn. Vilniuje, Aktorių Namuose, buvo suruoštas komp. K. Kavecko kūrybos vakaras. Koncerto programą atliko pats autorius ir kiti. Be to, vad. autoriniai koncertai — St. Vainiūno, J. Karoso ir A. Budriūno.

Spalio mėn. 9 d. sezono atidaromąjį Valst. Filharmonijos simfoni-

nio orkestro koncertą dirigavo B. Dvarionas.

Spalio mėn. Vilniuje viešas koncertas naujai susikūrusio profesionalinio radijo ir televizijos choro.

Vilniaus Valst. Filharmonijos kamerinis orkestras, susikūręs prieš trejis metus, spalio mėn. suruošė jubiliejinį — šimtąjį koncertą, kuriame buvo atlikti naujai paruošti muzikos kūriniai.

Spalio 31 d. Vilniuje Valst. Filh. styginio kvarteto koncertas, kuriame, be kitų kūrinių, buvo atliktas J. Juzeliūno styginis kvartetas. Šio orkestro repertuare esą visi lietuviški šio žanro kūriniai.

Lapkričio mėn. Vilniaus Valst. Filharmonijoj buvo simfoninis koncertas, kuriame soliste buvo jauna smuikininkė A. Vainiūnaitė; dirigavo B. Dvarionas.

Taip pat Vilniuje vieno simfoninio koncerto dirigente buvo M. Dvarionaitė; jame, tarp kitų dalykųų, buvo atlikta esto komp. V. Tormio Uvertiūra Nr. 2.

Apskritai, simfoniniams koncertams iš lietuvių daugiausia dirigavo M. Dvarionaitė, B. Dvarionas ir A. Klenickis.

Be to, lapkričio mėn. Vilniaus Filharmonijoje buvo vargonų muzikos koncertas vargonų virtuozo L. Digrio. Grojo pirmą kartą naujais vargonais, kuriuos ką tik įrengė Rytų Vokietijos meistrai.

Gruodžio mėn. Valst. Dainų ir Šokių Ansamblio Vilniuje du koncertai — abiejuose atliko naujas programas.

Balandžio mėn. **Kaune** Medicinos Instituto studentams solo dainų koncertas Vilniaus Operos ir Baleto Teatro solistės I. Žukaitės.

Vasaros metu **Palangoje** buvo suruošta pora simfoninių koncertų, kuriems dirigavo Konservatorijos dirigavimo klasės studentas J. Domarkas ir aspirantas J. Aleksa.

Gegužės mėn. **Biržuose** buvo suruoštas kompozitoriaus A. Budriūno kūrinių koncertas jo 60 m. amžiaus sukakčiai paminėti. Programą išpildė apylinkės chorai, diriguojant pačiam A. Budriūnui, kuris yra kilęs iš Biržų.

Balandžio mėn. vienuolika lietuvių kompozitorių trims dienoms buvo nuvykę į **Taliną**, kur susipažino su estų kompozitorių naujausia muzikine kūryba, taip pat supažindino estus su savąja.

Lapkričio mėn. **Suomijoje** koncertavo grupė lietuvių menininkų: styginis kvartetas, baleto šokėjai G. Sabaliauskaitė ir H. Benys, vargonų virtuozas L. Digrys, birbynininkas P. Tamošaitis, operos solistai E. Saulevičiūtė ir V. Daunoras. Suomiai lietuvius priėmė labai šiltai.

Šalia vietinių pajėgų, muzikiniame gyvenime plačiau pasireiškė ir **gastrolieriai iš užsienio**, daugiausia iš sovietiškų respublikų. Per ištisus 1963 m. gastroliavo:

vienas simfoninis orkestras (iš Rytų Vokietijos), vienas smuikininkų ansamblis (rusų), 2 estradiniai ansambliai (lenkų ir rusų), viena tautinių šokių grupė (iš Jugoslavijos), vienas styginis kvartetas (iš Čekoslovakijos), vienas instrumentalistų trio (sovietų), 4 dirigentai (sovietų, kiekvienas dirigavo bent vienam simf. koncertui), 7 solistai dainininkai (6 sovietų, 1 iš Brazilijos), 2 solistai smuikininkai (sovietų ir Izraelio), 6 pianistai (1 iš Prancūzijos, 1 iš JAV, 1 iš Norvegijos, kiti — sovietų) ir vienas vargonininkas (iš Rytų Vokietijos).

PARODOS

Vilniuje, Valst. Dailės Muzėjuje, sausio mėn. buvo, prieš 25 m. mirusios, M. Katiliūtės grafikos darbų paroda.

Vasario mėn. Vilniuje, Rašytojų Klubo salėje, vyko dail. Aug. Savickio kūrinių paroda, kurioje buvo išstatyti jo portretai, peizažai bei grafikos darbai.

Vasario kovo mėn. Vilniuje vyko plati dail. Br. Uoginto darbų paroda, kur buvo per 200 darbų.

Vilniaus Dailės Muzėjuje kovo - gegužės mėn. vyko estų tapytojo Lepo Mikko kūrinių paroda. Kiek anksčiau ši paroda vyko ir **Kaune.**

Gegužės mėn. Vilniuje buvo suruoštos dviejų rusų dailininkų G. Niskio ir G. Vereiskio darbų parodos.

Gegužės mėn. Vilniaus Dailės Muzėjuje buvo atidaryta ir V. Eidukevičiaus (1891 - 1941) tapybos darbų paroda.

Birželio mėn. Vilniaus Dailės Muzėjuje vyko ruso skulptoriaus Ivano Šadro darbų paroda, persunkta bolševikinėmis temomis.

Birželio mėn. taip pat Vilniaus Dailės Muzėjuje buvo surengta 18-19 a. ir 20 a. pradžios rusų grafikos paroda su 150 darbų.

Liepos mėn. Vilniuje, Aktorių klube, buvo suruošta dail. M. Labucko teatro dekoracijų eskizų parodėlė.

Rugsėjo mėn. Vilniuje buvo atidaryta Gruzijos vaizduojamojo meno paroda, kurioje išstatyta apie 600 kūrinių. Vėliau ši paroda buvo perkelta ir į **Kauną.**

Spalio mėn. Vilniaus Dailės Muzėjuje vyko ekslibrisų paroda, kurioje dalyvavo 46 autoriai su daugiau nei 200 darbų.

Spalio mėn. Vilniaus Dailininkų klube vyko mažytė dail. V. Gečo darbų parodėlė.

Lapkričio mėn. Vilniuje buvo suruošta esto dail. K. Limando portretų, peizažų, kompozicijų ir natiurmortų paroda.

Gruodžio 20 d. Vilniaus Dailės Muzėjuje buvo atidaryta didžiulė, vadinama respublikinė, dailės paroda, kurioje buvo išstatyta per 600 kūrinių, 150-ties tapytojų, skulptorių, grafikų.

S. Daukanto 170 m. gimimo sukakčiai paminėti Vilniuje buvo suruošta speciali paroda, kurioje buvo išstatyti autoriaus pastangomis išspausdinti veikalai iš Lietuvos istorijos, rašytojo rankraščiai, knygelės ir kt.

Gruodžio mėn. Vilniuje buvo atidaryta paroda paminėti K. Donelaičio 250 m. gimimo jubilėjų. Joje buvo išstatytas K. Donelaitį vaizduojąs paveikslas, žymių žmonių pasisakymai apie Donelaičio kūrybą, jo "Metų" bei pasakėčių leidiniai ir kt.

Kaune M. K. Čiurlionio v. Dailės Muzėjuje vasario mėn. vyko keramiko V. Manomaičio darbų paroda.

Rugsėjo mėn. Kaune buvo atidaryta "Kauno dailininkų paroda". Joje buvo išstatyti A. Žmuidzinavičiaus, K. Šimonio, L. Kazoko, V. Povilaičio ir daugelio kitų dailininkų darbai.

Kaune, M. K. Čiurlionio Dailės Muzėjuje, gruodžio mėn. vyko staiga mirusio dail. J. Vaičio darbų paroda.

Lapkričio mėn. **Šiaulių** "Aušros" muzėjuje buvo atidaryta dail. J. Kmieliausko akvarelių paroda.

Panevėžyje sausio mėn. buvo suruošta tapytojo V. Dilkos kūrinių paroda.

Palangoje pavasarį vyko dail. Petro Rauduvės grafikos darbų paroda, o vasaros metu — dail. A. Žmuidzinavičiaus peizažų.

Palangoje 1963 m. vasarą atidarytas Gintaro Muzėjus, kuriame supažindinama su gintaro istorija, jo apdirbimu, jo pasklidimas pasaulyje ir t.t.

Kretingoje gegužės mėn. buvo surengta liaudies kūrybos paroda, kurioje dalyvavo 24 vietos menininkai.

Sausio - kovo mėn. Vilniaus Valst. Dailės Muzėjus iš savo fondų buvo suorganizavęs Vak. Europos grafikos kilnojamąją parodą, kuri vyko **Ukmergėje, Utenoje, Rokiškyje, Švenčionyse ir Panevėžyje.**

Druskininkuose liepos mėn. buvo suruošta žemaičių liaudies meno paroda. Joje buvo išstatyti keramikos dirbiniai, medžio skulptūrėlės, gintaro dirbiniai ir kt. viso 120 autorių darbai. Joje buvo "daug vietos skiriama religinių prietarų demaskavimui" (Lit. ir Menas, Nr. 30, 1963).

Maskvoje sausio mėn. buvo suruošta dail. V. Jurkūno kūrinių paroda. Vėliau ji buvo perkelta į **Leningradą.**

Maskvoje vyko ir dail. St. Krasausko darbų paroda.

Vasaros metu dail. Č. Kontrimas savo akvarelių parodą suruošė Latvijoje — **Daugpilyje ir Liepojoje.**

Lapkričio mėn. **Taline** buvo suruošta lietuvių grafikos paroda.

Kovo mėn. **Tartu** mieste vyko dail. K. Šklėriaus darbų paroda. Ją organizavo Kauno M. K. Čiurlionio Dailės Muzėjus, kuriame K. Šklėriaus kūriniai saugomi.

KINO FILMAI

1963 m. pastatytas vienas filmas, vardu **"Vienos dienos kronika".** Režisierius ir scenaristas — V. Žalakevičius, muzika E. Balsio, pagrindinį vaidmenį atlieka aktorius B. Babkauskas. Filme keliami ir sprendžiami klausimai "apie pilietinę drąsą ir asmeninę atsakomybę už kiekvieną ne tik savo, bet ir mus supančių žmonių darbą ir žodį, apie asmenybės kulto metais brendusią kartą, kurios tam tikra dalis atpratusi savarankiškai galvoti" (L. ir M., Nr. 2, 1964).

SUKAKTYs — MINĖJIMAI

Spaudoje ar kitais būdais paminėtos šios sukaktys:

Dail. J. Janulio — 75 m. amžiaus ir 50 m. kūrybinio darbo;

V. Mykolaičio-Putino — 70 m. amžiaus;

Aktoriaus J. Lauciaus — 70 m. amžiaus;

Muz. A. Budriūno — 60 m. amžiaus;

Skulptoriaus B. Bučo — 60 m. amžiaus;

Poeto kun. Antano Strazdo — 200 m. nuo gimimo;

Simano Daukanto — 170 m. gimimo;

Ksavero Sakalausko - Vanagėlio— 100 m. gimimo;

Poeto Kazio Binkio — 70 m. gimimo;

Poeto Juozo Butkaus — Butkų Juzės — 70 m. gimimo.

Paminėjo 1963 m. šiuos mirusiuosius:

Kompozitorių K. Galkauską, mirė vasario mėn., gimęs 1874 m.;

Režisierių R. Juknevičių, mirė balandžio mėn., eidamas 57 m.;

Rašytoją Kazį Kielą, mirusį balandžio mėn., einant 65 m. amžiaus.

Paminėta ir 1863 m. sukilimo sukaktis, tačiau labai sovietišku požiūriu.

PREMIJOS

Už skulptūrą — paminklą Pirčiupyje "Pirčiupio Motiną" skulptorius Gediminas Jokūbonis Maskvoje apdovanotas 1963 m. Lenino premija.

KITI ĮVYKIAI

Balandžio 4-5 dienomis Vilniuje vyko **"respublikinis kūrybinių darbuotojų pasitarimas".** Jame dalyvavo rašytojai, dailininkai, kompozitoriai, kinematografijos darbuotojai ir kt. Jame kalbėjo visų kultūros sričių atstovai, Lietuvos kp ck pirmasis sekretorius A. Sniečkus, sekretorius Barkauskas ir kiti. Svarbiausias "pasitarimo" tikslas — perteikti visiems kultūrininkams N. Chruščiovo ir S. S-gos kp ck sekretoriaus L. Iljičiovo iškeltus programinius reikalavimus. Pirmoj eilėj čia buvo aštriausiai pasisakyta prieš formalistinio meno pasekėjus, o kartu ir primityvizmo bei natūralizmo šalininkus, kaip ir kitus nukrypimus nuo partijos linijos, griežtai reikalaujant

laikytis "ideologinio grynumo" (plg. Literatūrą ir Meną, 1963, Nr. 14).

Gegužės mėn. Valstybinėje Gruzijos galerijoje Tbilisyje vyko **paroda, kurioje buvo išstatyta apie 250 sovietinės Lietuvos išleistų knygų ir apie 200 grafikos darbų.** Parodos tikslas — stiprinti sovietiškų tautų draugystę. Tuo pačiu tikslu ten vyko ir **lietuviškų filmų festivalis.**

Gegužės mėn. Ukrainoje vyko **lietuvių "literatūros savaitė".** Joje dalyvavo lietuvių rašytojų grupė. Tikslas: "tautų draugystė".

Rugsėjo mėn. **lietuvių savaitė** vyko Gudijoje visai panašiai kaip Ukrainoje: lietuvių rašytojų būrys susipažino su Gudijos gyvenimu, lankė fabrikus ir supažindino gudus su lietuviškaisiais literatūros klausimais.

Spalio mėn. Lietuvoje įvyko **"latvių knygos savaitė".** Jos metu latvių rašytojų grupė, lydima lietuvių rašytojų, lankėsi po fabrikus, įmones ir t.t., kur "darbo liaudžiai" skaitė savo kūrybą. Bendradarbiavimas — kaip ir lietuvių su gudais, ukrainiečiais ir t.t. Tuo pat laiku spaudoje buvo spausdinama latvių poezija, proza ir kt.

Vilniuje gruodžio mėn. baigta įrengti ir atidaryta nauja didžiulė **"Respublikinė biblioteka",** kurioje esą sukaupta apie 2 milijonai knygų, jų didelę dalį atvežus iš buvusios Kaune Valstybinės bibliotekos, pagrindinai kurtos dar nepriklausomos Lietuvos laikais.

KNYGOS

1963 m. pagrindinės knygų leidyklos (Valst. grožinės literatūros leidykla ir Valst. politinės ir mokslinės) išleido, priskaitant ir visai mažytes knygeles, viso 253 knygas. Jų vertingesnės, turinčios ryšio su lietuvių kultūra, yra šios:

Lietuvių liaudies menas. Skulptūra. Kn. 1. Sudarė P. Galaunė. XV. 454 iliustr. ir teksto p. Tekstas lietuvių ir rusų kalba.

M. K. Čiurlionis. 16 fluorofortų. 19 teksto p.; 16 iliustr. lapų. Lygiagrečiai tekstas rusų, anglų ir prancūzų kalba.

Mikėnaitė, **M. Katiliūtė.** 31 p. su portr. ir 27 iliustr.

Gulbė karaliaus pati. Lietuvių liaudies pasakos. Sudarė A. Liobytė. Iliustr. A. Makūnaitė. 287 p. su iliustracijomis.

Strazdas, A. **Poezija.** 105 p.

Mykolaitis-Putinas, Vincas. **Būties valanda.** Dail. A. Paškauskaitė. 158 p.

Paukštelis, J. **Netekėk, saulele.** Romanas. ("Jaunystės" IId.), 463 p.

Lebedys, J. **Mikalojus Daukša.** Monografija. 423 p. su iliustr.

Jurginis, J. **Mikalojus Katkus.** 283p.

Biliūnas, J. **Liūdna pasaka.** Medžio raiž. M. Bulakos. 50 p.

Vienuolis, A. **Kryžkelės.** Romanas. 318 p.

Boruta, Kazys. **Jurgio Paketurio klajonės su visokiais pavojais, arba Šventa teisybė, Melo pasakos, Kartūs juokai ir Linksmos ašaros.** Kn. 1. Iliustr. A. Steponavičiaus. 280 p.

Kubilinskas, K. **Molio Motiejukas.** 4 v. eiliuota pasaka — pjesė. 139 p.

Kubilinskas, K. **Vėjo botagėlis.** Pjesė vaikams. Pieš. A. Skirutytės. 228 p.

Saja, Kazys. **Nerimas.** 6 pav. pjesė. 110 p.

Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 6. 344 p. su žemėl. (LTSR Mokslų akad.). Atskiri straipsniai — rusų kalba.

Kalbos kultūra. (Sąs. 4) 64 p. LTSR MA Liet. kalbos ir literatūros in-tas.

Lietuvos TSR Istorija. T. 2. Nuo 1861 iki 1917 metų. Red. kolegija: J. Jurginis, V. Merkys, J. Žiugžda, (vyr. Red.). 495 p. su iliustr. ir žemėl. (LTSR MA Istorijos In-tas).

Paminėtini vertimai iš svetimų kalbų:

Šekspyras, V. **Raštai.** T. 4. Komedijos. Vertė A. Miškinis ir K. Boruta. 356 p.

Ibsenas, H. **Dramos.** Vertė K. Boruta ir R. Jablonskytė-Rimantienė. 208 p. su iliustr.

Kroicvaldas, F. **Kalevo Sūnus.** Kalevipoegas. Estų liaudies epas. Surinko ir atkūrė F. Kroicvaldas. Vertė J. Marcinkevičius. Iliustr. K. Raudo. 291 p.

Tolstojus, L. **Prisikėlimas.** Romanas. Vertė D. Urbas. 618 p.

Dostojevskis, F. **Lošėjas.** Vertė D. Urbas. **Netočka nezvanova.** Vertė L. Žurauskas, 408 p.

Stendalis. **Parmos vienuolynas.** Vertė R. Ramunienė. 474 p.

Hejerdalas, T. **Aku - aku.** Velykų salos paslaptis. Vertė V. Zaborskaitė. 444 p. su iliustr.

Solženicynas, A. **Viena Ivano Denisovičiaus diena.** Apysaka. Vertė A. Pakalnis. 191 p.

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Teatruose ir 1963 m. pastatyta labai mažai lietuvių autorių naujų veikalų; kai kuriuose nepastatė net nė vieno.

Jau nuo 1962 m. visiškai nutilo Marijampolės Valst. Dramos Teatras. Be abejonės, jis yra uždarytas, nes apie jį daugiau nieko nerašoma.

Vilniaus Valst. Akademinis Operos ir Baleto teatras vieną operą (Meilę trims apelsinams) pastatė rusų kalba, nors apie tai viešai nutylima. Tai ženklas, kad rusų kalba brukama jau ir į grynai lietuviškuosius teatrus. Gal būt, pastatymų rusų kalba yra ir kituose lietuviškuose teatruose, tik apie tai spaudoje neskelbiama.

Muzikinis gyvenimas yra judrus, bet daugiausia Vilniuje. Tik dėl Vilniaus Valst. Filharmonijos simfoninių koncertų vienas kritikas (K. Jasinskas, Lit. ir Menas, Nr. 49, 1963) aštriai pasisako, kad juose esą girdimas tik "Mocartas, Haidnas, Bethovenas", "Haidnas, Mocartas, Hendelis", "Hendelis, Haidnas, Mocartas" ... Kritikas reikalauja, kad daugiau būtų rusų žymiųjų kompozitorių ir sovietinių kūrinių. Prisimena kai kuriuos "progresyviuosius" ir Vakarų kompozitorius, kaip B. Britenį, A. Bušą, A. Blisą, D. Geršviną ir kt. Bet kartu reikalauja ir kūrinių lietuvių žymiųjų muzikų, kaip J. Gruodžio, M. K. Čiurlionio, J. Pakalnio, Tallat - Kelpšos, o taip pat lietuvių autorių naujausios kūrybos. Žinia, kritikas drauge reikalauja padaryti ir "ryžtingą ir lemiamą posūkį į nūdieną", vadinas, į sovietinę tematiką simfoninių koncertų programose.

Parodose pastebime taip pat judrią meninę veiklą. Tik ir čia vis dažniau pasirodo rusai menininkai (palyginti 1963 metus su 1962 — žiūr. Į Laisvę Nr. 32).

Žymesniųjų lietuvių sukakčių 1963 m. paminėta nedaug. Plačiau paminėta V. Mykolaičio - Putino 70 m. amžiaus ir kun. Antano Strazdo — 200 m. gimimo sukaktys. Tik kun. A. Strazdas niekur nevadinamas kunigu.

Ir čia negalima nutylėti, kad sovietiškoje lietuvių spaudoje vis daugiau minimos įvairių rusų sukaktys. Ir tokie rusų minėjimai **jau prašoka** žymiųjų lietuvių skaičių, be to, rusų sukaktys aprašomos žymiai plačiau. Be abejo, nes Lietuvoje tai daroma pagal įsakymus iš Maskvos.

Lietuviškąsias valstybines premijas už žymiuosius lietuvių kultūrininkų darbus Maskva uždraudė jau nuo 1960 metų. Nėra jokių ženklų, kad jos dar kada nors būtų atgaivintos.

Maskvos leninin premija 1963 metais paskirta ir vienam lietuviui — skulptoriui Gediminui Jokūboniui už "Pirčiupio Motiną". Šiuo kartu mes esame vienos nuomonės su Maskva: kūrinys tikrai meniškai vertingas ir reikšmingas. Nėra abejonės, kad šis paminklas, ir Lietuvai atgavus laisvę, bus paliktas ir vertinamas. Tik jo paskirtis bus patikslinta. Dabar šis paminklas esąs pastatytas nacių nukankintoms aukoms Pirčiupyje at-

minti. Bet tikrumoje juk patys bolševikiniai partizanai tas baisias žudynes išprovokavo (žiūr. Liet. Enciklopedija, tomas XXIII, psl. 35, str. apie Pirčiupį). Tik dabar bolševikai tai nutyli ir kaltę suverčia kitiems. Tikrumoj "Pirčiupio Motina" vaizduoja ne ką kita, kaip **Kenčiančią Lietuvą.** Ir tai kenčiančią nuo visų okupantų, o labiausiai nuo rusų. Tam simboliškai pavaizduoti Pirčiupio tragedija geriausiai tinka.

Knygų tarpe didesnių pasikeitimų nėra. Ir 1963 m. išleista labai mažai knygų, turinčių ryšio su lietuvių kultūra, nedaug vertingesnių vertimų, mažai knygų iš viso.

Krinta į akis, kad Grožinės literatūros leidykla išleidžia daug vertimų iš rusų kalbos. Lyginant skaičiais lietuvių autorių sovietiškos grožinės literatūros originalius leidinius, priskaitant ir vaikams skirtas visai mažytes knygeles, paaiškėjo, kad maždaug tiek pat išleidžiama ir rusų grožinės literatūros vertimų; abiejų maždaug po 50 knygų 1963 m. Be abejonės, **tai nėra pripuolamas sutapimas;** tikriausiai šitokias "proporcijas" nustato Maskva ir reikalauja jų prisilaikyti. Iš viso grožinės literatūros leidykla 1963 m. išleido įvairių knygų 185.

Mokslinės ir politinės literatūros leidykla 1963 m. išleido 68 knygas. Jų tarpe 16 knygų yra grynai komunistinės - propagandinės, 13 kn. — ateistinės - antireliginės, ir tik likusios turi šiokį tokį ryšį su mokslu ar politika apskritai.

"Tautų draugystė" vis labiau plečiama. Vis daugiau ruošiama vadinamų literatūros savaičių (ar panašių) "broliškose respublikose" (žiūr. šio str. skyrių "Kiti įvykiai"). Tai nauja rusų išgalvota priemonė kultūros priedangoj lydyti pavergtąsias tautas, skatinant, tarsi internacionalizmą, kad per tai lengviau būtų jas suviršinti — rusifikuoti.

"Ideologinis grynumas". Tam tikram laiko tarpui praėjus, Maskva vis išgalvoja ir paskleidžia naujus šūkius.

Visi prisimename, kaip prieš keletą metų Maskvos įsakymu visuose jos pavergtuose kraštuose buvo šaukiama kovai prieš "revizionizmą". Re vizionizmu buvo laikoma visa, kas nepalanku bolševizmui ar rusifikacijai. Revizionizmui buvo priskiriamas ir tautinės kultūros puoselėjimas rusų pavergtuose kraštuose.

Maždaug nuo 1961 m. pradžios šūkiai prieš revizionizmą nutilo. Vietoj to buvo sustiprinta kova prieš "buržuazinį nacionalizmą". Bet kovos tikslas liko tas pats, kaip ir prieš revizionizmą.

1963 m. kiek aptilo šauksmai ir prieš "bužuazinį nacionalizmą", bet už tai mestas naujas šūkis už "ideologinį grynumą". Tam pagrindą davė kai kurių sovietų menininkų pasišovimas sekti ar pamėgdžioti Vakarų meno sroves. Tarsi dėl tos priežasties dabar vėl atnaujinti ir sustiprinti reikalavimai kurti literatūrą ir meną "realistiškai", "nūdiene tematika" — sovietiškai. Tuo pačiu dar labiau susiaurintos galimybės ir lietuvių tautinės kultūros apraiškoms pavergtoje Lietuvoje.

Kovos prieš "revizionizmą", "buržuazinį nacionalizmą" bei už "ideologinį grynumą" užkulisyje kristalizuojasi kaskart didesnį mastą apimanti rusifikacija. Kultūriniam gyvenime ši tendencija krinta į akis labiau, kaip kitose srityse. Nesunku tai pastebėti ir 1963 m. okupuotos Lietuvos kultūriniame gyvenime. Jei palyginsime kelerių pastarųjų metų kultūrinio gyvenimo apraiškas pavergtame krašte, pamatysime, kad ten rusifikacija nuolat labiau stiprinama.

Dėl kultūrinio bendradarbiavimo galimybių su pavergta Lietuva. Stebint visa tai, kas dabar Lietuvoje vyksta, galima tvirtinti, kad **nėra galimybių laisvai bendradarbiauti lietuvių tautinės kultūros srityje.** Yra galimybė tik vienašališka. Pvz., gali-

LAISVŲJŲ LIETUVIŲ

Bendruomenės kelyje

Ketvirtosios tarybos rinkimai

Gegužės 9-10 JAV lietuviai rinko savo parlamentą — ketvirtąją bendruomenės tarybą. Visa Amerika buvo padalyta į 5 rinkimų apygardas. Kiekviena apygarda statė savo kandidatus ir "visuotiniu, tiesioginiu, lygiu ir slaptu balsavimu" rinko tarybos narius. Viso kandidatų buvo pastatyta 105 (1961 buvo 109). Išrinkti reikėjo 31 tarybos narys. Nuo III tarybos rinkimų šie skyrėsi vienu dalyku: už balsavimą nereikėjo mokėti. Seniau galėjo balsuoti tik tie lietuviai, kurie buvo susimokėję tautinio solidarumo įnašus. Be abejo, kiekvieno lietuvio tautinė pareiga solidarumo įnašus bendruomenei atiduoti. Bet neteisinga sieti solidarumo įnašų atidavimas su balsavimo teisėmis, nes tada išeina lyg balsavimo teisė yra perkama. Tačiau dar dvi buvusių rinkimų anomalijos buvo paliktos ir ketvirtos tarybos rinkimams. Viena jų — apygardai tenkančių mandatų skaičiaus nenustatymas prieš rinkimus. Nežinant apygardos mandatų skaičiaus, nežinia nė už kiek kandidatų balsuotojas turi teisę balsuoti, nei kiek vienu sąrašu kandidatų galima statyti. Bendruomenės centro valdyba sauvališkai ir priešingai demokratinių rinkimų teisės principams leidžia statyti ne daugiau kaip 7 kandidatus vienu sąrašu. O kuriuo pagrindu? Antra anomalija — mažoritarinė rinkimų tvarka. Dėl jos buvo aiškintasi spaudoje, bendruomenės taryboje ir rajoniniuose bendruomenės suvažiavimuose. Atrodo, jau ir skeptikai pradeda suvokti, kad proporcinė rinkimų tvarka bendruomenės tarybai labiau derėtų.

Rinkimuose dalyvavo 7566. Tarybos nario renkamasis skaičius 244 (7566:31). Tuo būdu Vakarų apygardai išėjo 3 atstovai (buvo 1): A. Arbienė, dr. A. Avižienis ir R. Dabšys; Chicagos apygardai 13 (buvo 12): V. Adamkavičius, dr. S. Biežis, T. Blinstrubas, dr. K. Bobelis, J. Jasaitis, dr. P. Kisielius, dr. L. Kriaučeliūnas L. Tomas, B. Nainys, dr. A. Razma kun. A. Trakis, dr. V. Vardys ir V. Vijeikis; Vidurio apygardai 5 (buvo 5): P. Balčiūnas, J. Jankus, dr. A. Klimas, dr. A. Nasvytis ir Vl. Pauža; Naujosios Anglijos apygardai 4

---

ma gauti Lietuvoje leidžiamos spaudos, knygų ir kt. Ir tuo ne vienas mūsų pasinaudoja šiapus. Tačiau, kaip jau visiems žinoma, nėra jokių galimybių panašaus pobūdžio lietuvių kultūrines vertybes laisvai perteikti iš čia pavergtam kraštui. Tai matome ir iš šios apžvalgos. Pasinaudodami sovietiška spauda jau aštuoneri metai iš eilės, skelbiame pastebėtus reikšmingesnius kultūrinius įvykius Lietuvoje. Tačiau priešinga pusė ne tik kad neįsileidžia šioje pusėje leidžiamos spaudos ir t.t., bet iš viso apie lietuvių kultūrinį gyvenimą šiapus visai sąmoningai nutyli. Pvz. iki 1963 m. galo Lietuvoje nė vienu žodžiu dar nebuvo paminėta, kad čia, Vakaruose, jau 10 m. leidžiama plati Lietuvių Enciklopedija. Tai didelis kultūrinis įvykis, pasaulio tremtinių istorijoje vargiai beturįs panašių pavyzdžių, bet apie tai pavergtame krašte viešumai buvo nuslepiama. Tai tik vienas pavyzdys, kad **abišalis,** kaip lygaus su lygiu, bendradarbiavimas yra **neįmanomas.** To neprileidžia Maskva. Ir tai todėl, kad ji tikrai nėra suinteresuota lietuviškos kultūros plėtote, bet kiek galėdama stengiasi ją užgniaužti. Tikriausiai pavergtame krašte yra ir lietuvių komunistų, kurie tokio bendradarbiavimo pageidautų. Deja, šiandien jiems to neprileidžia rusiškasis okupantas.

(buvo 5): V. Bražėnas, O. Ivaškienė, dr. B. Matulionis ir dr. P. Vileišis; ir Rytų apygardai 6 (buvo 8): E. Armonienė, R. Kezys, dr. B. Nemickas, V. Sidzikauskas, J. Šlepetys ir V. Volertas. Pirmaująs kandidatas Vakarų apygardoj surinko 402 balsus, Chicagos apygardoj — 1883 balsus, Naujosios Anglijos apygardoj 702 balsus ir Rytų apygardoj — 839. Vidutiniškai vienam pastatytam kandidatui Vakarų apygardoj teko 52 balsai, Chicagos — 65, Vidurio — 129, N. Anglijos — 90 ir Rytų — 62 balsai.

Išrinktų ketvirtosios tarybos narių amžiaus vidurkis 48 metai. Jauniausias narys 22 metų, vyriausias— 74. Jaunesni kaip 40 metų — 7 nariai, vyresni kaip 50 metų — 13 narių. Pagal profesinį pasirengimą ar verslą naujojoj taryboj yra 6 inžinieriai, 6 gydytojai, įskaitant ir 1 veterinarijos gydytoją, 6 teisininkai, 4 rašytojai, 3 mokytojai, 3 profesoriai, 2 prekybininkai ir po 1 diplomatą, evang. kunigą, studentą, tautinių šokių mokytoją ir žurnalistą. Kai kurie atstovai yra sykiu rašytojai ir inžinieriai arba mokytojai ir prekybininkai. Dėmesio vertas faktas, kad į tarybą nebuvo išrinktas nė vienas katalikų kunigas (kandidatavo 5) ir išrinkti tik 3 mokytojai (kandidatavo 15). Šie faktai verti dėmesio ypač todėl, kad mokytojų ir kunigų vaidmuo bendruomenės organų uždavinius vykdant yra pirmaeilės reikšmės. Tik glaudžioj bendruomenės apylinkės ir lietuvių parapijos sąveikoj gali susidaryti nulietuvėjimui atspara. Paskiri ekstremistiniai balsai prieš kunigų reiškimąsi bendruomenės organuose yra ne iš lietuviškos širdies ir ne lietuvybės labui.

Bendruomenės organizacinio tinklo atžvilgiu rinkimai rodo tam tikrą nenusistovėjimą. Jau 1958, renkant antrąją bendruomenės tarybą, 5 apylinkės, dalyvavusios 1955 rinkimuose, iškrito. Renkant 3 tarybą, 1961 6 apylinkės, dalyvavusios 1958 rinkimuose, vėl nepasirodė. Ir ketvirtosios tarybos rinkimuose vėl išnyko 5 apylinkės, dalyvavusios 3 tarybos rinkimuose. Per trejus bendruomenės tarybos rinkimus viso nutrupėjo 16 apylinkių. Tiesa, kiekvienais rinkimais pribūva naujų apylinkių: šiemet pribuvo 12 naujų apylinkių, 1961 — 6 ir 1958 — 5 naujos apylinkės, — viso 23. Jei 16 apylinkių nebūtų nubyrėjusios, šių metų tarybos rinkimuose jau turėtume ne 64, bet 80 apylinkių. Kas nubyrėjimo priežastis? Bendruomenės vadovybei derėtų tuo susirūpinti.

Dėmesio verti ir atskirų kolonijų balsuotojų duomenys.* Visų 4 bendruomenės tarybos rinkimų duomenų palyginimas gali duoti kai kurių išvadų bendruomenės vadovybės orientacijai.

Apylinkė	1955	1958	1961	1964
1. Vakarų apygarda				
Long Beach	27	—	—	—
Los Angeles	133	116	78	445
Phoenix, Arizona	—	—	—	62
San Francisco	—	9	13	19
Seattle, Wash.	—	—	—	17
Paštu	—	—	7	81
Viso	160	125	98	624

* Labai ačiū Vyr. rinkimų komisijos pirmininkui P. Karaliui, Vakarų apygardos pirm. A. Dabšiui, N. Anglijos apygardos pirm. J. Guntuliui ir Rytų apygardos sekretoriui A. Maceikai už paslaugų suteikimą rinkiminių ducmenų. **Vt. Vt.**

Apylinkė	1955	1958	1961	1964
2. Chicagos apygarda				
Aurora	—	—	24	36
Aštuoniolik. kol. ir W. Side	78	23	32	—
Bridgeport	262	81	102	112
Brighton Park	302	164	122	291
Centrinė apylinkė	—	—	22	26
Cicero	202	137	166	266
East Chicago	117	81	119	182
East S. Louis	50	40	57	108
Evanston	—	—	—	37
Gage Park	—	—	105	144
Grand Rapids	98	61	50	100
Jaunimo Centras (akad. jaunimas)	—	81	72	45
Kenosha	—	53	85	111
Lemonto	—	—	—	115
Marquette Park	440	277	455	796
Melrose Park	79	52	76	125
Milwaukee	44	25	19	22
N. Chicago	73	40	—	—
Omaha	137	64	57	146
Pravažiuojančiųjų	—	—	—	92
Rockford	55	57	59	78
Roseland	105	88	59	41
St. Louis	78	28	28	55
Sokolų	—	—	26	—
Springfield	71	13	21	31
Tėviškės parapija	—	23	—	—
Town of Lake	136	53	27	56
Waukegan	69	47	65	65
West Side Chicago	50	43	—	68
Viso	2446	1531	1848	3148

3. Vidurio apygarda				
Akron	—	—	—	16
Ann Arbor	—	—	10	—
Buffalo	—	—	22	24
Cleveland	417	273	368	543
Columbus I	26	—	—	—
Columbus II	27	21	—	—
Centrinė	—	—	23	4
Dayton	—	—	—	34
Detroit	355	242	154	367
Pittsburgh	30	29	12	129
Rochester	126	98	105	172
Viso	981	663	694	1289

Apylinkė	1955	1958	1961	1964
4. Naujosios Anglijos apygarda				
Boston	176	122	120	242
Bridgeport	—	—	—	58
Brockton	106	73	71	110
Centrinėje	—	—	10	8
Hartford	142	70	85	117
Lawrence	43	14	14	—
New Britain	37	20	29	25
New Haven	—	64	58	59
Putnam	49	45	24	48
Stamford	51	39	31	100
Waterbury	195	107	191	200
Worchester	104	63	181	109
Viso	903	617	814	1076
5. Rytų apygarda				
Amsterdam	72	37	26	34
Baltimore	98	66	119	102
Brooklyn I	154	—	—	—
Brooklyn - Union	90	36	—	—
Bushwick	22	25	22	25
Centrinė	—	—	40	35
Cypress Hills	53	114	276	169
Elizabeth	123	98	104	92
Nreat Neck	54	39	40	54
Yonkers	15	—	—	—
Jackson Heights / Queens	—	—	39	37
Jersey City	34	19	24	31
Kearny-Harrison	71	44	67	35
Linden	51	33	37	70
Manhattan - Bronx	39	25	24	41
Maspeth	60	40	30	32
Newark	131	74	68	170
New York I ir Ridgewood	187	98	78	97
Paterson	114	87	67	145
Philadelphia	212	120	109	183
Pietų N. Jersey	—	—	—	49
Ridgewood	45	24	24	—
Selden	18	—	—	—
White Plains	24	18	—	—
St. Petersburg, Fla.	—	—	—	16
Wilkes Barre	—	—	—	12
Viso	1667	997	1194	1429
6. Paštu balsavo	759	204	—	—
Viso balsavo	6916	4137	4648	7566

Duomenys rodo, kad Vakarų apygardoj balsuotojų padaugėjo, palyginti su III tarybos rinkimais, 563 proc., Chicagos apygardoj — 70 proc., Vidurio — 86 proc., N. Anglijos — 32 proc. ir Rytų — 19 proc. Dėme-

sio vertas balsuotojų padaugėjimas L. Angeles, Marquette Park, Ill., Omahos, Detroito, Pittsburgho, Stamfordo, Newarko, Patersono apylinkėse ir balsų sumažėjimas Worchesterio, Cypress Hills, N.Y., Elizabetho, N. J., Kearny - Harrison, N. J. apylinkėse.

Tarybos sąranga

Be tiesioginiais rinkimais išrinktų tarybos narių į jos sudėtį įeina dar bendruomenės centro valdyba, kitų centrinių institucijų (Garbės teismo, Kontrolės komisijos, Švietimo tarybos, Kultūros fondo etc.) pirmininkai ir apygardų pirmininkai ar jų atstovai. Tad tarybos sąranga yra hibridinė. Tam tikra dalis jos narių nei tiesioginiais rinkimais, nei netiesioginiais nėra rinkti. Juos pasirenka arba tarybos rinktas valdybos pirmininkas (valdybos narius), arba valdyba (Švietimo tarybos pirmininką, Kultūros fondo pirmininką etc.) ir taryba tik patvirtina. Jų tad pareigos yra grynai vykdomojo pobūdžio ir su bendruomenės demokratinio parlamento funkcijomis, kurios derėtų bendruomenės tarybai, nėra susijusios. Tačiau ir bendruomenėje, kaip kad visame gyvenime pastebima, vykdomoji galia linksta paglemžti parlamentinės galios funkcijas. Tikrai, kai valdybos pirmininko pasirinkti valdybos nariai ir valdybos parinkti centrinių institucijų pirmininkai bendruomenės taryboje sudaro daugiau kaip trečdalį rinktosios tarybos, rinktųjų vaidmuo ir svoris taryboje pasidaro labai reliatyvus. To kiu atveju taryba teisingiau būtų aptarti ne vyriausiu bendruomenės organu, o tik valdybos patariamuoju. O norint bendruomenės organų sąrangoje laikytis demokratinio parlamentarizmo tvarkos, vykdomosios galios vaidmenį ir padėtį taryboje derėtų pastatyti į tinkamas sąlygas.

Dėl tarybos teisingai yra **Draugo** vedamasis (1964.4.11) pastebėjęs, kad jai reikalingas "sugebėjimas kuo dažniau atsinaujinti ir surasti naujų darbo būdų", naujų savo tikslams priemonių. Lig šiol tarp bendruomenės tarybos ir JAV lietuvių tradicinių centrinių organizacijų bei institucijų nėra natūralaus ryšio ir glaudaus bendradarbiavimo. Bet yra gyva mintis į bendruomenės tarybos sudėtį įjungti jų atstovus. Tatai ligšiolinį tarybos sąrangos hibridiškumą pratęstų, bet tarybos visuomeninį užnugarį praplėstų ir sutvirtintų.

Tarybos sąrangoje tektų peržiūrėti ir apygardų pirmininkų mandatas. Pati bendruomenės apygarda tėra tarpinis organas tarp apylinkės ir centro. Bendruomenės organizacijos ir veiklos pagrindas yra apylinkė. Tuo tarpu apylinkės vaidmuo tarybos atžvilgiu yra aprėžtas tik rinkimų pravedimu ir paskum tarybos patvirtintos centro valdybos nutarimų vykdymu. Atrodo, bendruomenės organizacinė sąranga būtų tikslingesnė ir logiškesnė, jei apylinkės būtų įgalintos paveikiau reikštis taryboje. Ar nebūt svarstytinas apylinkių atstovų seimo klausimas, pakeičiant 47 str. p. į Toks seimas būtų įgalintas išrinkti antratiek tarybos narių, kiek jų renkama tiesioginiu balsavimu. Ar nebūt tikslinga, kad bendruomenės parlamentą — jos tarybą — sudarytų ½ tiesioginiais balsavimais rinktų narių, ⅓ apylinkių agstovų seimo rinktų ir ⅓ centrinių tradicinių organizacijų bei institucijų deleguotų? Juk teisingai minėtas "Draugo" vedamasis pastebi, kad "bendruomenė savyje turi įjungti visų partijų, visų grupių ir visų organizacijų narius, kad jie tautinei ir kultūrinei veiklai atneštų savo duoklę".

Naujosios tarybos pirmoji sesija

Naujoji taryba pirmosios sesijos susirinko liepos 25 Clevelande. Išklausė Centro valdybos, Kultūros fondo, Švietimo tarybos apyskaitinius pranešimus ir kelis pranešimus atei-

ties veiklos klausimais. Atseit, apžvelgė išvarytą barą ir pamėgino nusmaigstyti gaireles būsimajam barui.

Savo kadencijos metu nuo 1961.11.8. Centro valdyba: 1) rūpinosi Pasaulio lietuvių archyvo patalpomis, nes kazimierietės atsisakė jį laikyti savo vienuolyno rūmuose; 2) rūpinosi 2-ojo kultūros kongreso organizavimu 1962 ir 2-sios šokių šventės organizavimu 1963; 3) sudarė repertuaro komisiją 3-jai dainų šventei 1966; 4) organizavo ekskursiją į Europą;* 5) palaikė ryšius su bendrinėmis ir kitomis organizacijomis; 6) ragino apylinkes rūpintis lituanistiniu švietimu, sudaryti "kultūrinį judėjimą", "rengti dailės parodas" ir LB šventes; 7) suorganizavo L. Angeles, Chicagoj ir New Yorke regioninius suvažiavimus; 8) turėjo 47 posėdžius ir parašė 26 aplinkraščius; 9) bendruomenės organizacija apjungia 6 apygardas ir 67 apylinkes.**

Nuo 1963.7.1. iki 1964.7.18. Centro valdyba, neskaitant 8,944.23 dol. pereinamųjų ir deponuotų sumų, turėjo 5,515.98 dol. savų pajamų, tarp jų 3,373.43 dol. tautinio solidarumo įnašų (nors pagal apygardas išeina tik 2,446.00 dol.), 500.00 dol. iš Lietuvių fondo ir 945.15 dol. įvairių aukų. Išlaidų buvo 5,238.74 dol. neskaitant 3,361.85 dol. pereinamųjų ir deponuotų sumų.

Kultūros fondas sandėly turi 7017 egzem. ir spaustuvėje 961 egz. įvairių leidinių: "Aleksandryno" I ir II tm., V-VIII klasėms vadovėlių ir kt. 20,128.50 dol. vertės ir išde 237.23 dol. Fondas finansuoja "Gimtosios kalbos" leidimą. Kadangi "Aleksandrynas kaštuoja apie 15,000.00 dol., "Kultūros fondas pateko į tokią padėtį, kad naujų didesnių užsimojimų nebegalėjo daryti".

Su Švietimo taryba bendradarbiauja 4 vaikų darželiai, 41 pradžios mokykla, 2 aukštesniosios mokyklos, 1 lituanistikos kursai ir Pedagoginis lituanistikos institutas. Šiose lituanistinio auklėjimo ir švietimo įstaigose dirba 209 mokytojai ir mokosi 2810 mokinių. Kitos 4 lituanistinės mokyklos su kokia 12 mokytojų ir per 300 mokinių su Švietimo taryba nebendradarbiauja. Paskutiniais metais didėja pirmos klasės mokinių skaičius. Švietimo taryba yra išleidusi Lituanistinių mokyklų darbo ir tvarkos nuostatus ir pažymių knygeles. Taip pat yra rekomendavusi Kultūros fondui išleisti vaikams "Maironį mažiesiems", "Paukščių karalių", "Medinuką", "Labą rytą voverė", "Birutės rytą", "Sigutę", "Rūstųjį karalių", "Tėvų pasakų" 2 dalis, "Snaigių karalaitę". Lietuvių fondo lėšomis išėjo L. Dambriūno "Lietuviškas auklėjimas šeimoje". Fondas taip pat paskyrė 500.00 dol. jaunimo literatūros premijai.

Kaip matome, palyginti, labai kukliais ištekliais bendruomenės vadovybė stengiasi nulietuvėjimui užtvankas ir lietuvybės daigynui šiltnamius ar bent inspektus statyti. Centro valdybos, Kultūros fondo, Švietimo tarybos veikėjų savanoriškas neapmokamas atsidėjimas išeivijos visuomeninei tarnybai yra ne tik lietuviškojo idealizmo graži apraiška, bet ir tam tikra garantija išeivijos tautinės estafetės tęstinumui.

Kas be ko, iš Švietimo tarybos pranešimo norėtųsi sužinoti ne tik jos pačios pastangas, sėkmes ir nesėkmes, bet ir bendrą lituanistinio auklėjimo bei švietimo padėtį Amerikoje. Juoba Centro valdybos pranešimas turėtų būti viso Amerikos lietuvių gyvenimo tam tikro laikotarpio

---

* Su ta ekskursija išėjo tikras skandalas. Jos nusigėręs vadovas jau lėktuve ėmė triukšmauti. Lėktuvui nusileidus, atvykę ekskursijos sutikti, Vokietijos LB vadovai negalėjo su juo net susikalbėti.

** Tarybos rinkimuose dalyvavo tik 64 apylinkės.

Lietuviai pasaulinėje mugėje

Pradėjus organizuoti New Uorko pasaulinę mugę, JAV lietuviuose atgijo Lietuvos dalyvavimas New Yorko tarptautinėje parodoje 1939 ir tada organizuotos "Lietuvių Dienos". 1962.1.26 Lietuvos Generalinis Konsulas New Yorke sukvietė visuomenės atstovų pasitarimą. Jame betgi aiškėjo, kad Lietuvos paviljono įtaisymas mugėje kaštuotų keli šimtai tūkstančių dolerių, o tuo pasiektas rezultatas vargiai pateisintų sudėtas lėšas. Tačiau pati Lietuvos paviljono idėja sulig tuo dar nemirė. Ji sudilo tik pamažu, pradėjus praktiškai organizuoti lietuvių pasirodymą mugėje. New Yorko lietuvių bendruomenės vadovybės iniciatyva 1962.10.5 sukviestas įvairių lietuvių organizacijų atstovų pasitarimas išrinko 11 asmenų komitetą praktiškai rūpintis lietuvių pasirodymu New Yorko pasaulinėj mugėj. 1962.10.23 komitetas sutarė savo darbą organizuoti sekcijomis. Lėšas telkti turėjo finansų sekcija; masinį lietuvių tautinių šokių šokėjų pasirodymą organizuoti — tautinių šokių sekcija; masinę dainų šventę — dainos ir muzikos sekcija; lietuvių vaizduojamo meno parodą suorganizuoti — dailės sekcija; spaudą informacijomis aprūpinti — spaudos sekcija; atskiriems informacijos leidiniams organizuoti — leidinių sekcija; lietuvių sportininkų pasirodymui organizuoti — sporto sekcija; lietuvių jaunimo talkai organizuoti — jaunimo sekcija; lietuvių liaudies meno eksponatams organizuoti — eksponatų sekcija. Buvo galvojama, kad, jei Lietuvos paviljono mugėje ir nebus, gal bus galima "išsikovoti" lietuvių liaudies meno eksponatams vietos kurios valstybės paviljone. Buvo minimos New Yorko ir New Jersey valstybės. Buvo kalbama apie bendrą pavergtųjų tautų paviljoną.

Kai su laiku išryškėjo, kad nei tikėtos mugėje lietuvių liaudies meno eksponatams vietos gauti nebus įmanoma, nei pačių eksponatų suorganizavimas nesulaukia didesnio visuomenės susidomėjimo, eksponatų sekcija virto dainininkams bei šokėjams apsistoti patalpų parūpinimo sekcija. Su laiku nubyrėjo ir meno parodos organizavimas ir dailės sekcija faktiškai virto "Lietuvių Dienos"

---

veidrodis, su kuriuo tarybos nariai dar prieš sesiją susipažintų. Tam tikra anketa apylinkėms tokiam vaizdui sutelktų nemaža konkrečios medžiagos, kuri, nuolat papildoma naujais duomenimis, ilgainiui taptų bendruomenės prezidento instruktyviu " message of the Lithuanian Community". Jei įstatai tenkinasi tik visai schematiniu Centro valdybos pranešimu, juos reikia pataisyti. Kaip gali taryba "LB veiklos klausimus ir būdus" tarti, jei Centro valdyba jai nepateikia LB padėties bendro vaizdo! Veikiausiai dėl to ateities veiklos gairių referentai tenkinosi tik bendrybinėmis išvadomis: Švietimo taryba ir apylinkės rūpinasi plėsti lituanistinių mokyklų ir vaikų darželių tinklą ir stiprinti mokytojų kadrus; rūpinasi organizuoti ir išlaikyti jaunimo sporto klubus ir tautinių šokių grupes; rūpinasi išrinkti tautinio solidarumo įnašus. Arba Švietimo taryba ir apygardos rūpinasi aukštesniosiomis lituanistikos mokyklomis; organizuoja moksleivių ir jaunimo šventes, konkursus, sporto varžybas, jaunųjų dailininkų parodas, mokytojų ir tautinių šokių bei sporto vadovų kursus, lituanistikos stipendijas. Gairių mintys be priekaišto. Bet jų praktinis poveikis ir padarinys neatsiejamas nuo kiekvienos lietuvių kolonijos sąlygų. Kad gairės neliktų tik pia desideria, jos turėtų pasakyti ne tik kas darytina, bet ir kaip tatai darytina konkrečiose vietos sąlygose.

Vt. Vt.

ženklelio sekcija. Praktiškai besirūpinant lietuvių pasirodymą mugėje organizuoti ne tik kai kurie ankstesnieji planai pasirodė nerealūs, bet iškilo ir kai kurios nenumatytos pradžioje galimybės. Svarbiausia jų — lietuvių liaudies kryžius mugėje. Sunku pasakyti, kas yra buvęs šios minties pradininkas, bet praktiškai ji mugės administracijai buvo pateikta 1963 pavasarį komiteto pirmininko J. Stuko ir kun. L. Jankaus. Tik 1963.9.27 mugės komiteto prezidentas atrašė lietuvių komitetui, kad mugės teritorijoje leidžiama statyti lietuvių liaudies kryžius. 1964 pradžioje lietuvių komitetui mugės reikalams jau buvo aišku, kad bus galima: a) pastatyti lietuviškas kryžius mugės teritorijoje; b) suorganizuoti dainų ir tautinių šokių dieną; c) išleisti "Lietuvių Dienos" ženklelį; d) išleisti informacinę anglų kalba brošiūrą; e) išleisti "Lietuvių Dienos" apžvalginę programą; f) dalyvauti atskirų valstybių paviljonuose su tautine programa.

Lietuvių pasirodymai

Pirmasis organizuotas lietuvių pasirodymas mugėje buvo birželio 13. Vatikano paviljone aidėjo lietuvių kalba giesmės ir Sibiro maldaknygės maldos. Po pamaldų už sovietinių deportacijų aukas altoriaus gėlės buvo sudėtos prie lietuviškojo kryžiaus.

Birželio 14 buvo dvigubas lietuvių pasirodymas mugėje: iškilmingas kryžiaus pašventinimas (pašventino vysk. J. P. Denning) ir "Lietuvių Diena" New Jersey paviljone.

Rugpiūčio 23 — "Lietuvių Diena" visai mugei. 31 choras, tarp jų 21 parapijų, 29 tautinių šokių šokėjų grupės, tarp jų 7 lituanistinių mokyklų grupės, ir apie 16,000 žiūrovų. Kažin, ar Amerikos lietuvių istorija lig šiol bus turėjusi tokį gausų lietuvių sąskrydį. New Yorko mugės "Lietuvių Diena" įtikino, kad ne tik Chicaga gali sutelkti į vieną auditoriją didelę lietuvių masę. Rugpiūčio 23 lietuvių pasirodymas mugėje buvo ne tik tautinio pasididžiavimo ir tautinės atgaivos proga patiems lietuviams, bet ir įspūdinga staigmena mugės vadovams bei New Yorko didžiajai spaudai. "Lietuvių Diena" be nebus įspūdingiausia 1964 mugės sezono "Diena".

Paskutinis 1964 mugės sezono lietuvių pasirodymas buvo rugsėjo 20 New Yorko paviljone. Taip pat praėjo labai įspūdingai ir sulaukė didžiosios New Yorko spaudos dėmesio.

Nors visi lietuvių pasirodymai mugėje atstovavo tik lietuvių tautinei kultūrai, pirmiausia liaudies menui, tačiau, savaime suprantama, kad tomis progomis negalėjo būt pamiršta ir dabartinė Lietuvos sovietinė okupacija ir skaudus lietuvių tautos likimas. Kremlius ir jo kvislingai okupuotoje Lietuvoje dėl to didžiai susijaudino ir visą sunkiąją sovietinės propagandos artileriją atkreipė į senat. K. Keatingą, komiteto pirmininką ir kt.

Priešybės potraukis

Mugės triukšmingam judrumui, technikos išradingumui, reklamų rėkiančiam spalvingumui ir smaguriavimo galimybių apstui visiška priešybe stovi vienų vienas įnamis — lietuviškas pakelės kryžius. Idėjiškai jis labai prasmingai atstovauja sovietų pavergtajai mūsų tautai, bylodamas ir apie jos nelaisvės kančias, ir apie jos išsivadavimo viltį. O kaip ši visos mugės priešybė veikia pačius mugės lankytojus, newyorkietė Mary Collins atskleidžia savo 1964. 8.18 laiške lietuvių komitetui:

> — Šiuo savo laišku, — pradeda ji, — noriu išreikšti pagarbą jums visiems, kurie pasirūpinote pasaulinėje mugėje įtaisyti tą pakelės šventovę. Tai nuostabi, gyvai skatinanti susimąstyti akimirka toje pasaulinės mugės triukšmingoje kamšatyje.

— Kai gegužės pradžioje pirmą kartą aplankiau mugę, visai atsitiktinai aš aptikau tą šventovę ir stabtelėjusi paskaičiau įrašą plokštėje, aš ilgai stovėjau susimąsčiusi, apimta liūdesio dėl jūsų šaunaus krašto nelaimingos dalios. Man rodos, aš pasijutau kaltės bendrininke su milijonais kitų, kurie kažkuriuo būdu leido tam įvykti. Nors tą dieną aš vaikštinėjau iš vieno paviljono į kitą, tačiau mintys apie tą pakelės kryžių nuo manęs neatstojo. Esu tikra, kad panašiai išgyveno milijonai kitų mugės lankytojų, kurie bus aptikę tą kryžių ir skaitę įrašą plokštėje.

— Po anos dienos daug kartų esu lankiusi mugę kartu su draugais ir kiekvieną kartą tam tikru dienos momentu, tarsi nesąmoningai, mano kojos atvesdavo mane prie to kryžiaus. Aš tikiu, kad ir mano draugai, kuriems ta nuostabi vietelė buvo parodyta, savo ruožtu ten atvesdavo kitus pamatyti, paskaityti ir pamąstyti ...

Ateities rūpesčiai

Įspūdingai praėję lietuvių pasirodymai 1964 mugės sezone, ypač didingai praėjusi "Lietuvių Diena" rugpiūčio 23, lietuvių pasirodymų mugėje dar neužbaigė. Pasirodymus teks organizuoti ir 1965 mugės sezonui. Praeito sezono patyrimas labai pravers 1965. O patyrimo būta visokio. Didelį medį kertant — ir nereikalingų skiedrų nemaža, ypač kai įsimaišo nepareigingų darbininkų. Tik nepareigingumu galima paaiškinti rugpiūčio 23 "Lietuvių Dienos" apžvalginės programos ir ženklelių "platinimas". Publika rūpinosi ir piktinosi. Daug valandų nevaisingai iki išnaktų praposėdžiauta tik dėl posėdžių savieigiškumo. Žodžiu, daugiau reikėtų organizacinio pareigingumo, mažiau savieigos. Mugės 1964 sezono lietuvių pasirodymams didžiausią indėlį davė lietuviškas jaunimas, pradedant lituanistinių mokyklų dainininkais, šokėjais bei kanklininkėmis ir baigiant patraukliomis Bostono šv. Petro parapijos muzikantėmis.

Lietuviškas kryžius mugės teritorijoje lygiai bus reikšmingas ir 1965 mugės sezonui. Tačiau jo išlaikymas taip pat susijęs su nuolatiniu rūpesčiu bei išlaidomis. Jo papėdė, atrodo, reikės apkloti marmuro plokštėmis arba kita specialia danga. Ateinanti žiema bus apskritai egzaminas papėdės patvarumui, nes kryžių statant teko skubomis papėdė paruošti. Kryžiaus dažus ir spalvą ėste ėda Atlanto druskų ir pramonės "iškvėpuotų" chemikalų apstas New Yorko ore. O kryžiaus gėlyną, tvorelę ir apšvietimą net ir mugės metu padaužos ir niekadariai jau spėjo ištrypti, išlaužyti ir sugadinti. Kaip bus su tolimesne kryžiaus priežiūra mugei pasibaigus, dar per anksti spręsti, bet mugės metui priežiūra atitenka lietuvių komitetui parodos reikalams. Kryžiaus reikalams Lietuvos vyčiai surinko $2,585.00, o A. F. Daukai — $3,433.00.

Pagal komiteto spalio 6 apyskaitą, jis turėjo pajamų $26,507.66 ir išlaidų $22,428.42. Apyvartos likutis — $4,079.25 sudaro gerą pradžią lietuvių pasirodymams organizuoti mugės 1965 sezone. Iš atspausdintų 30,000 informacinės brošiūrėlės "Lithuania" dar taip pat yra likę apie 10,000.

K. L. J. ir J. M.

IDEJOS SPAUDOJE

Nuo problemos apie "ryšius su kraštu" prie problemos apie ryšius tarp generacijų

Gerai, kad klausimai kyla, kad jie diskutuojami ir sprendžiami. Minties dinamika rodo, kad žmonės intelektualiai gyvi. Gal bendras sprendimas ne visada įmanomas, bet jo svarstymas atsiliepia apsisprendimui asmenų, kai su ginčijamu klausimu jie susiduria konkrečiai gyvenime ir turi pasirinkti vieną ar kitą.

•

Vienas iš tokių klausimų buvo **"ryšių su kraštu" klausimas,** įaštrinęs pasisakymus. Dabar jo svarstymas kiek aprimęs, ar bent ramesnėj vagoj. Paties gyvenimo faktai padėjo jį spręsti. Faktai parodė, kur "ryšių" šalininkai klydo, kur buvo teisūs. Vienas iš faktų buvo tas, kad dalis "ryšių" šauklių nuėjo į kraštutinumus — vardan "ryšių" atsisakydami nuo Lietuvos nepriklausomybės siekimo, ar bent jį neribotam laikui atidėdami; pasmerkdami tos nepriklausomybės kovotojus ir Amerikos institucijas, nesutinkančias okupacinės padėties įteisinti. Tai buvo aiški parama sovietinei tezei. Tokia pozicija atstūmė didžiąją visuomenės dalį nuo tų, kurie siūlė ryšius jų suprantama prasme. Taip žlugo 1960 Darbo žurnalas. Kitas faktas dar labiau atstūmė, būtent, kada Vienybės laikraštis pradėjo skelbti asmenų pareiškimus, jog vienas iš dešimties dypukų esą kalti dėl žydų naikinimo; kada tą kaltųjų skaičių pakėlė iki vieno iš trijų (dr. B. T. Dirmeikio laiškas Pr. Lapienei), tada buvo per daug jau aišku, kad tokia laikraščio pozicija yra talka sovietinei šmeižimo propagandai.

Gyvenimo patirtis išryškino ir faktą, kad per tuos ryšius "kultūrinių mainų" galimybė yra labai siaura, ribota: beveik vienos krypties — "kultūrai" kelias iš ten atidaras, bet į ten uždaras. Jei bent asmeninis lankymasis lengviau galimas į ten negu iš ten. Faktai koregavo nuomones ir dėl to lankymosi ta prasme, kad lankymasis gali būti ir naudingas ir žalingas. Tai priklauso nuo asmeninių kvalifikacijų to, kuris lankosi.

Šiuo keliu gyvenimo praktika koregavo teoretinių svarstymų išvadas; šiuo keliu, atrodo, ryšių problema ir konkrečiai sprendžiama.

•

Su didesne jėga iškyla kita "ryšių problema — **ryšių tarp generacijų.** Kiek tų generacijų yra, dabar sunku net ir pasakyti. Tie, kurie pradėjo mokslus Lietuvoje ar Vokietijoje ir baigė čia. Tie, kurie pradėjo mokslus jau čia nuo High School ar net nuo pradžios mokyklos jau vėl kitokios generacijos. Apibendrintai kalbant, galima betgi sakyti, kad nauja generacija tai tie žmonės, kurių dvasia augo ar subrandinta jau šiame krašte.

Dėl generacijų skirtingo kelio įspėja pagrįstai jau V. Vardys (**Aidai** 1956 Nr. 6). Tuo pačiu metu generacijų skirtybes ėmė ryškinti dr. V. Vygantas (**Į Laisvę,** 1956 Nr. 10). Nuo to laiko klausimas visada gyvas, ryškinamas individualiais pasisakymais ar anketom. Šiemet ypačiai sustiprėjo balsai apie naujos generacijos ryškėjantį veidą. Dėmesio čia vertas taiklus ir pagrįstas dr. A. Musteikio įspėjimas (**Aidai** 1964 Nr. 7) jau ne apie generacijos buvimą, tai jau įvykęs faktas; įspėjimas daugiau, kaip reikia susikalbėti su naujos generacijos žmonėm, kokia forma prie jų prieiti. Jos tuos teorinius sprendimus iliustravo Janinos Radvilaitės, Rimo Rudžio (**Ateityje** 1963 Nr. 2, 1964 Nr. 6), A. Skirmuntaitės (**Laiškai Lietuviams** 1964 birželio mėn.) atsiliepimai. Jei Radvilaitė

sugretino lietuvių studentą su amerikiniu jaunimu bei su senosios generacijos galvojimu, tai Skirmuntaitė paryškina ypačiai vieną naujosios generacijos skirtingą žymę — kitokį ryšį su Lietuva ir lietuvybe, konstatuodama šios generacijos suskilimą: "Mes visi pažįstam lietuviškų šeimų, kuriose tėvai sielojasi lietuviškais reikalais, dirba, laksto ir plėšosi, bet jų vaikų nesimato nei lituanistinėse mokyklose, nei jaunimo organizacijose, nei iš viso lietuviškame gyvenime". Būtų neteisinga pasakius, kad ta jaunimo dalis "suamerikonėjo". Amerikonizme yra gerų ženklų ir blogų. Jie pasirinko tuos antruosius, kurie veda į buržuazėjimą, į nesidomėjimą nei amerikiniais nei lietuviškais bendrosios gerovės reikalais. Kita dalis tos generacijos prisiėmė, sakytum, geruosius ženklus, pirmiausia domėjimąsi visuomeniniais reikalais. Tiem yra gyvi ir lietuviški reikalai. Apie juos kalbėdama, Sk. ir sakos: "Aš tikiu lietuviškumo prasme, daugumas mano draugų ja tiki, ir tas tikėjimas bent bando atitinkamais veiksmais pasireikšti".

Tačiau ir tie, kurie "tiki" ir kurie "bando pasireikšti", sakos nerandą kontakto, ryšio su ta vyresniąja generacija, reiškiančia savo galvojimą per organizacijas, spaudą. **Darbininke** paskelbtas vieno iš jaunųjų laiškas buvo "ekstremistinė", t. y. egzaltuota manifestacija prieš tos vyresniosios generacijos galvojimą spaudoje. Bet ir nuosaikiai kalbą ryšio su vyresniąja karta neranda. Būdingai ta prasme pasisakė Antanas ir Gintarė Ivaškai (**Laiškai Lietuviams** 1964 spalio nr.) dėl spaudos. Jie konstatavo, kad "daugelis jaunesniųjų jau čia mokslus baigusių skaitytojų neranda savo įsitikinimam atgarsio laikraščiuose ... lietuvių laikraščiai linkę į labai primityvų juoda - balta sprendimą". Iliustruoja konkrečiai, kurie klausimai nepriimtini jų įsitikinimam — tai abejingas žiūrėjimas "į neturto problemą", vidaus ir užsienio politinio įvykio vertinimas "pagal tai, kiek jis tiesiogiai bus naudingas ar nenaudingas komunistam". O turėtų būti: "Žmonijos gerovė — dvasinė ir fizinė — turėtų būti visa ko centre".

Marguty panašia prasme apgailestaujama, kad negrų laisvės klausimas neranda lietuvių spaudoje atgarsio, nors negrų padėtį Amerikoje reikia lyginti su lietuvių padėtim Sovietuose ... Pasidžiaugiama, kad jaunimo organizacijose (Santaros ir Ateitininkų) tas klausimas buvo viešai akcentuotas.

Suminėti klausimai ir jų sprendimo linkmė yra iliustracijos, kad dr. A. Musteikis teisingai buvo apibūdinęs tą amerikinę aplinką, kurioje formuojasi lietuvių naujoji generacija.

•

Susilaikant šioje vietoje nuo naujosios generacijos pakeltų klausimų sprendimo, norima atkreipti dėmesį į technikinį klausimą, kuris liečia ryšius tarp tų skirtingo galvojimo ar pasisakymo generacijų: ar belieka palikti kiekvieną generaciją eiti savu keliu, ar įmanomas ir reikalingas tiltas, kaip sakė prez. Johnsonas, kalbėdamas apie santykius tarp Vakarų ir komunistinių režimų? Jei kiekviena sau, tada natūrali praktinė išvada: nauja generacija kuria savas organizacijas, savą spaudą ir kt. Jei ieškoma tilto, tai ieškojimas gali būti teorinis ir praktinis. Teorinis, kada vieni ir kiti ima dėstyti savas pažiūras ir ieškoti, kas bendra, kas skiria. Praktinis kelias kitas. Jį rodo Antano ir Gintarės Ivaškų pavyzdys — jų įsitikinimas rado spaudoje atgarsio tada, kai jie patys savo įsitikinimą laikraščiui parašė. Lietuviški laikraščiai nėra monopolizuota vieta vieno galvojimo žmonėm. Juose pasireiškia tie, kurie į juos ateina su savo mintim. Jei vyresniosios generacijos žmonės juos

Vatikano konsilija ir lietuviai

Kodėl mes nesame žydai? Tokis apgailestavimas kyla pasekant Vatikano konsilijos trečiosios sesijos svarstymus ...

Trečioje sesijoje daugiausia dėmesio sutelkta į plačios apimties temą "Bažnyčia moderniajame pasaulyje". Didžiosios daugumos balsais svarstymo pagrindu priimtas komisijos pateiktas projektas, kurio pagrindinė mintis — Bažnyčia turi įsijungti į moderniojo gyvenimo problemas, padėti jas spręsti ir vykdyti. Tarp tų problemų minimas atominis karas, gimimų kontrolė, skurdas ir badas, tikėjimo laisvė ir t.t. Prasidėję bendrosios kalbos dėl projekto surado spragų: esą klausimai svarstomi atitrauktai nuo gyvenimo tikrovės, bendrom frazėm, ir dėl to Anglijos arkivyskupas John C. Heenan visą projektą pavadino "banalybių rinkiniu", kuris nevertas konsilijos dėmesio. Kiti rado, kad eilė dienos klausimų apeiti tylom. Pvz. Amerikos vyskupai siūlė papildyti deklaraciją pasisakymu prieš rasizmą, prieš antisemitizmą. Arkivyskupas Casimiro Morcillo Gonzalez (Madridas) pasigedo pasisakymo dėl komunizmo, ateizmo. O šiaurės Airijos arkivyskupas William Conway stipriausiai pasigedo pasisakymo "apie kentėjimus krikščionių, kuriem paneigta jų tikėjimo laisvė".

---

prirašo, tai jų ir galvojimas juose prasimuša. Jei naujos generacijos žmonės ateis su sava plunksna, tai ims dominuoti jų rūpimos problemos ir tų problemų sprendimas, kaip jie jas supranta.

Tai praktinis kelias ryšiam. Šiuo praktiniu keliu yra pasukę eilė naujosios generacijos iškilesnių asmenų, imdamies ne naujus kolektyvus kurti, bet paimti esamas organizacines formas ir joms duoti naują turinį. Taip šiemet, berods, buvo su sendraugių studijų savaite, taip su bičiulių studijų savaite, kuri buvo paversta apskritai jaunų intelektualų savaite. Ar jie šios rūšies tiltų rezultatais patenkinti? Rodos, taip.

Ryšio tarp generacijų nesame linkę dramatinti. Įtampa visada yra natūralus reikalas. Įtampos eigoje kils ne tik pastanga save pareikšti skiriantis nuo senosios generacijos, bet ilgainiui ateina ir pastanga surasti senojoje generacijoje atramos sau pačiam. Tokia yra natūrali raida kiekvienos tautos, kuri kuria istoriją, t. y. jaučia savo ryšį su praeitim ir veržiasi sukurti ateitį.

Kodėl apie pastaruosius nutylėta? The Tablet laikraštis perduoda tokį arkivyskupo aiškinimą: nesą jokios abejonės, jog Tylos Bažnyčia buvo apeita tam, kad būtų išvengta kliuvinių "dialogui su persekiotojais". Tačiau į tokį dialogą arkivyskupas žiūri atsargiai, manydamas, jog dialogas negalimas be tam tikrų sąlygų. "Dialogo pirma sąlyga — kalbėjo arkivyskupas — yra nuoširdumas ir garbingumas". Bet kokis kitokis priėjimas reiškia bailumą.

Prieš dialogo optimizmą įspėjo savotiškai Josef Stimpfle, Augsburgo vyskupas, išbuvęs eilę metų Sovietų kalėjimuose. Minėdamas "karingo ateizmo greitą išplitimą, sugriovusį parapijas, įkalinusį ar nužudžiusį vyskupus bei kunigus", tvirtino, kad Bažnyčia negali liktis tyli šių nusikaltimų atžvilgiu.

Prieš tylą pasisakyti buvo kilusi iniciatyva ir tarp laisvame pasauly esančių lietuvių kunigų. Jie buvo surašę ir jau išspausdinę memorandumą; planavo delegaciją į Vatikaną, kur kiekvienam konsilijos nariui būtų įteiktas anas memorandumas apie Bažnyčios padėtį Lietuvoje. Tai buvo daroma su vyskupo V. Brizgio žinia. Bet ir delegacijos ir memorandumo klausimas staiga dingo. Vysk. V. Brizgys paaiškino (Draugas spa-

lio 15), kad "skubiai ruošiamas kitas tos rūšies darbas su viltim, kad bus padarytas laiku". Toks betgi pareiškimas rodo, kad jis nepadarytas laiku, nes tas laikas kaip tik tas metas, kada svarstomas projektas, kada ir kiti pradėjo reikalauti, kad būtų pasisakyta dėl persekiojamos Bažnyčios.

Sekti tenka su pasigėrėjimu, kaip žydai puikiai veikia tarp konsilijos narių, siekdami pasmerkimo antisemitizmui; siekdami, kad būtų formalus pareiškimas atsakomybei nuimti nuo žydų už Kristaus nukryžiavimą. Jų idėjai nėra abejingi ne tik Amerikos vyskupai, bet ir kiti kelia už ją balsą. Tuo tarpu pavergtų krikščionių persekiojimas paliekamas tyloje ir net laisvėje esą to tikėjimo broliai negali "laiku" balso pakelti.

Įdomi yra vyskupo V. Brizgio informacija apie skirtingas nuotaikas pirmoje sesijoje ir trečioje: "Tiesiogiai primenąs pavergtų kraštų padėtį žygis buvo bandytas pačioje pirmosios sesijos pradžioje. Jį parėmė eilė įžymių asmenų, tačiau Lenkijos, Čekijos, Vengrijos vyskupams prašant, didelė dauguma vyskupų pasisakė prieš tą pasiūlymą. Dabar visi mato, kad nereikėjo anų vyskupų paisyti, ir jie patys dabar jau kitaip kalba".

Labai aiškiai trečioje sesijoje kalbėjo Lenkijos Klepacz (Lodzė). Neaišku betgi lieka, ar Vengrijos, Lenkijos, Čekijos vyskupai tylos prašę pirmoje sesijoje savu noru, ar jų prašymas buvo atėjęs iš šalies. Minima, kad konsilijos didelė dauguma jų paklausę ir žygiui dėl pavergtų kraštų nepritarę. Vadinas, pritarę tylai. Ir dabartinis projektas apie "Bažnyčią moderniame pasauly" tylą nori pratęsti, nors mato, kad tai klaida. Galima tad spėti, kad arkivyskupo Conway aiškinimas tebegalioja: tyla tebereikalinga "dialogui su persekiotojais". Oportunistinė tyla palaikoma

Tarpparlamentinė unija

Danijos Kopenhagoje rugpiūčio 20-28 dienomis posėdžiavo Tarpparlamentinės unijos 53-ji konferencija. Šiai unijai priklauso 75 valstybės. Jos steigėjų idėja buvo: per demokratinių parlamentų tarptautinį bendravimą ir bendradarbiavimą palaikyti ir stiprinti parlamentines institucijas pasaulyje. Tačiau po antrojo pasaulinio karo Vakarų demokratijos visais atžvilgiais tiek buvo nuolaidžios ir atlaidžios sovietiniam totalizmui, kad ir Tarpparlamentinėj unijoj jam buvo suteikta lygiateisio nario vieta, atseit Sovietų Sąjungos bei jos satelitų sovietai buvo pripažinti tolygūs demokratiniam parlamentui.

Šioks Tarpparlamentinės unijos nuslydimas nuo savo pirminių pagrindų pavertė ją iš parlamentinės demokratijos tarptautinės institucijos į sovietinės propagandos garsiakalbį ir demokratijos esminių skirtybių nuo diktatūros ir totalizmo tušuotoją. Kaip toli jau šios unijos išsigimimas yra nuėjęs, rodo Kopenhagos

---

biurokratinio aparato, kuris veda "dialogą" su persekiotojais, tylą laužo persekiojamos bažnyčios balsai. Taigi tylos bažnyčia yra ne pavergtoji, bet laisvėje esančioji Bažnyčia. Tyla vardan "dialogo" su persekiotoju. "Dialogą su persekiotoju" pradėjo Jono XXIII laikai. Jam mirus, dialogas tęsiamas, jei konsilijoje atskiri dalyviai įspėja dėl jo. Tačiau aiškėja, kad "nereikėjo klausyti"; tai reiškia, kad su naujais laikais aiškėja ir nauja tiesa: "dialogui" ne kenkiama, bet padedama, kada keliamas balsas prieš "dialogo" partnerį persekiotoją, paneigiantį tikėjimo laisvę.

Aiškėja tokiu būdu, kad ir lietuvių rengto balso nuslopinimas yra apgailėtinas.

konferencijai sovietinės Lenkijos "parlamentarų" pasiūlyta rezoliucija dėl pietryčių Azijos ir Kipro, nukreipta prieš Jungtines Valstybes. Iš 604 konferencijos balsų, lenkų siūlymui pritarė net 381, susilaikius 20. Nors formaliai rezoliucija nepraėjo, nes nesurinko reikalingų dviejų trečdalių balsų, bet sovietinė propaganda įgijo konferencijos daugumos moralinę paspirtį. Būdinga taip pat buvo konferencijai, kad iš 3 jos referentų 2 buvo sovietinio "parlamentarizmo" — Lenkijos ir Jugoslavijos — atstovai. Užtat konferencijos rezoliucija prieš kolonializmą nė žodeliu neprisimena sovietinio kolonializmo. O pasiūlymą žmogaus teisių apsaugai įsteigti tarptautinį tribunolą sovietiniai "parlamentarai" apšaukė nusikalstamu pasikėsinimu į veikiančią tarptautinę teisę ir neleistinu kišimusi į valstybių vidaus reikalus.

Būdingas taip pat Vakarų demokratinio parlamentarizmo nusigyvenimui reiškinys yra, kad iš 600 su viršum konferencijos atstovų tik 3 atsirado demokratinio parlamentarizmo idėjos tikri šaukliai, drįsę priminti konferencijai ir pačiai Tarpparlamentinei unijai jos tikruosius uždavinius. Tai Izraelio atstovas Y. Bader, iškėlęs reikalą Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos vykdymą pavesti specialiam tarptautiniam tribunolui, Italijos parlamento atstovas E. Pucci, iškėlęs laisvos opozicijos vyriausybei būtinumą ir Australijos senatorius G. C. Hannan, vienintėlis įsakmiai paminėjęs sovietinį kolonializmą ir reikalavęs Vokietijos sujungimo ir laisvės sovietų pavergtoms Europos valstybėms.

Tarpparlamentinės unijos 1965 konferencija numatyta Ottawoje, Kanadoje, o 1966 konferencijai siūlosi Maskva.

Vardai įvykiuose

Nauja Bendruomenės vadovybė — Tarybos pirmininku išrinktas V. Volertas, sekr. E. Armonienė, prezidiumo nariais P. Vileišis, B. Nemickas ir J. Šlepetys.

Centro valdybos pirmininku taryba perrinko buvusį pirm. J. Jasaitį ir patvirtino jo pasirinktus valdybos narius: vicepirmininkę M. Rudienę, vicepirm. Z. Dailiką, jis ir Kultūros fondo pirmininkas, vicepirm. J. Ignatonį, jis ir Švietimo tarybos pirm., vicepirm., J. Jurkūną, jis ir bendruomenės organizaciniams reikalams, narį V. Kleizą, jis ir jaunimo reikalams, iždininką M. Šimkų, protokolo sekr. J. Paštuką ir sekret. K. Januška. Į Kontrolės komisiją taryba išrinko dr. S. Biežį, kn. A. Trakį ir Vl. Vijeikį. Į Garbės teismą — V. Sidzikauską, dr. A. Klimą, dr. J. Matulionį, J. Jankų ir V. Bražėną.

Nauja LFB Vyr. Taryba. Korespondenciniu būdu į LFB Vyr. Tarybą išrinkti kn. K. Balčys, J. Brazaitis, dr. K. Čeginskas, A. Grinienė, dr. Z. Ivinskis, dr. J. Kazickas, L. Prapuolenis, R. Šliažas ir dr. R. Šomkaitė. Be jų į tarybą įeina JAV Kanados LFB ir Europos LFB pirmininkai ir Į Laisvę vyr. redaktorius.

Naują Krikščionių Demokratų Sąjungos Valdybą išrinko K. D. S-gos konferencija gegužės 30-31 Clevelande: pirm. A. Kasiulaitis, vicepirmininkai S. Lušys, P. Razgaitis ir P. Vainauskas, ižd. H. Idzelis, sekretorius P. Kliorys ir nariai dr. J. Balčiūnas, P. Balčiūnas, A. Gražiūnas, dr. K. Šidlauskas ir A. Tamulionis. Valdybos branduolys iš Chicagos perkeltas į Clevelandą.

Balfo 20 metų sukakties seimas įvyko spalio 17-18 New Yorke. Seimo dauguma pasisakė už Balfo cent-

SMERŠ AGENTAS JUOZAS ERELIS

Iš visų rezistencijon infiltruotų pagal Kruglovo direktyvas šnipų, kurie buvo išaiškinti, pavojingiausias ir apsukriausias buvo Juozas Erelis, veikęs pačiose rezistencijos viršūnėse ir simuliavęs patį vyriausią rezistencijos vadą. Jo istorija rodo, kokius žmones sovietai angažavo savo agentais, kaip tie agentai pagavo pasitikėjimą ir kaip tada veikė rezistencijai sunaikinti iš pagrindų.

Juozo Erelio vardas Vakaruose pirmu kartu pažįstamas 1946 iš atgabentų Vlako delegatūros nariams įgaliojimų, kuriuos Vlako vardu buvo pasirašę Juozas Erelis ir Alfonsas Hektoras. BDPS steigimo akte Juozas Erelis pasirašęs Lietuvos Laisvės Armijos vardu.

Lietuvos rezistencijos istorijoje Erelis pirmu kartu pasirodė 1946 gegužės 18, kada jis buvo suvestas su Tauro apygardos vadu Mykolu Jonu ir kitais pareigūnais ... Jis buvo baigęs kunigų seminariją, bet į kunigus nesišventino; baigė mediciną, vokiečių okupacijos metais buvo provincijoje gydytojas ir turėjo artimus ryšius su pogrindžiu — veikęs Laisvės Armijoje. 1944 pakviestas į Vilniaus universitetą medicinos fakulteto anatomijos katedrai vadovauti. Buvo populiarus tarp intelektualų savo socialiu, gyvu būdu; buvo mėgstamas tarp studentų, nes visi nujautė, kad jis patriotas, o dažnai jį matydavo ir bažnyčioje. Jis netgi davęs kelis kartus pogrindžio studentėms vaistų sužeistiems partizanams gydyti.

Pirmame susitikime su Tauro vadovybe jis paliko palankų įspūdį. Susitikime jis kalbėjo kaip Vienybės Komiteto likučių atstovas ir kaip apsijungusių aukštaičių partizanų įgaliotinis. Jis informavo apie aukštaičių partizanų veiklą, teiravosi apie veiklą pietų Lietuvoje, drąsino sudaryti bendrą partizaninę vadovybę, kėlė optimizmą dėl ryšių su Vakarais per Lenkiją. Davė suprasti, kad tie ryšiai jau veikia.

Po pirmo susitikimo nepraėjo nė mėnuo, enkavedistai apsupo apygardos vadą majorą Mykolą Joną, ir jis žuvo. Kitą mėnesį žuvo Dainavos apygardos vadas pulk. Kazimieraitis. Niekas to žuvimo nesiejo su Juozu Ereliu. Manė: gal ėmė smarkauti enkavedistai, kaip nors patyrę apie pirmų ryšininkų atvykimą iš Vakarų.

Tauro vadovybės likusieji tarp gyvųjų siekė paskubinti apsijungimą ir kreipėsi į Juozą Erelį Vilniuje. Tas atvyko antro susitikimo, kuriame dalyvavo ir iš Vakarų atsiradę Hektoras bei Meškis. Erelis davė suprasti, kad rezistencijos centras kuriasi pačiame Vilniuje.

Iš N. E. Sūduvio spausdinamos knygos "VIENŲ VIENI"

ro įstaigos perkėlimą į Chicagą. Bet kadangi Balfo įstatai tam klausimui reikalauja dviejų trečdalių seimo daugumos, centro įstaiga tuo tarpu pasiliko New Yorke, nors direktorių dauguma išrinkti iš Chicagos. Ligšiolinis Balfo pirmininkas dr. prel. **J. Končius** nesutiko kandidatuoti į naują Balfo vadovybę ir seimas jį išrinko **Balfo garbės pirmininku.** Naują Balfo vadovybę sudaro seimo rinkti 16 direktorių: dr. E. Armonienė, J. Arštikis, J. Audėnas, D. Bobelienė, A. Brazis, A. Dzirvonas, kn. P. Garšva, J. Gribauskas, N. Gugienė, kn. F. Gureckas, kn. V. Martinkus, E. Paurazienė, dr. R. Sidrys, kn. B. Sugintas, V. Šimkus, kn. A. Trakis; Katalikų Federacijos 3 skirti: S. Dzikas, I. Petrauskas, dr. A. Škėrys, Socialistų Sąjungos 3 skirti: S. Bredis, J. Sonda ir B. Spudienė ir Tautininkų Sąjungos 3 skirti: E. Čekienė, dr. V. Ramanauskas ir A. Senikas. Direktorių susirinkimas **Balfo pirmininku išrinko kn. V. Martinkų,** vicepirmininkais — dr. E. Armonienę, E. Čekienę, B. Spudienę ir dr. A. Škėrį, gen. sekretore N. Gugienę, protokolo sekr. S. Dziką ir iždininku A. Seniką.

Alto suorganizuotas **Amerikos Lietuvių Kongresas** įvyko Washingtone birželio 26-28. Vyriausias kongreso organizatorius buvo **inž. A. Rudis,** dabartinio Alto pirmininko **kandidatas į savo įpėdinius.** Jis savomis lėšomis išleido patraukliai apipavidalintą kongreso programą, tačiau jam nesisekė atkreipti į kongresą Washingtono politinių sluoksnių dėmesio, nors buvo suorganizuotas susitikimas su Washingtono spaudos atstovais ir radijo komentatoriais. Nesisekė patraukti ir svetimųjų jaunimo dėmesio specialiai tam uždaviniui skiriant vieną kongreso posėdį. Pačių lietuvių veikėjų buvo suvažiavę per 500, bet negausi Washingtono lietuvių kolonija, ir stengdamos, negalėjo sudaryti kongresui kiek masyviškesnio užnugario ir bent kiek atsverti tomis dienomis Washingtone vykusį masinį ukrainiečių sąskrydį.

JAV ir Kanados LFB sambūrių atstovų konferencija įvyko Clevelande gegužės 23-24. Išklausė **J. Brazaičio** pranešimą apie laisvės perspektyvas ir **dr. V. Vardžio** apie LFB veiklos reikalus. Valdybos biuletenis teigia, kad "reikia ir su nuleista galva prisipažinti, kad mūsų idealizmas mažėja, bičiuliškumas ir organizaciniai reikalai pradedami matuoti dolerio matu". Nors "iš kitos pusės, mūsuose yra dar bičiulių, kurie nenori nusileisti iš perdėtai idealistiškų aukštybių".

Į Laisvę Fondas išleido 4 knygas, kurių leidimas kaštavo $16,700.00. Stambiausias fondo rėmėjas yra **dr. Albinas Šmulkštys** iš Riverside, N. J., davęs fondui per $2,000.00 Mačernio poezijai išleisti.

Dr. A. Geručio rūpesčiu, Laisvosios Europos Komitetui paremiant, gegužės 8-11 Ziuriche įvyko **Baltiečių Kultūros Dienos.** Buvo meno paroda, žemėlapių paroda, koncertas ir dr. J. Ereto bei E. Schapperio paskaitos.

PLB Valdyba savo pirmininko J. Bachuno vasarvietėje Tabor Farm, Mich. birželio 6-7 buvo sukvietusi **lietuvių spaudos ir radijo darbuotojų pasitarimą.**

Rugpiūčio 9-16 Vasario 16-sios gimnazijos patalpose Vokietijoje ir Dainavos stovyklavietėje, Mich. **lygiagrečiai vyko lietuvių studijų savaitė.** Europinės studijų savaitės bendroji tema buvo — krikščionybė moderniame pasaulyje, amerikinės lietuvių jaunimo savaitės — idėjos ir darbai 20 metų išeivijos perspektyvoje. Stovyklas globojo Vokietijos ir JAV LB valdybos.

Rugsėjo 5-7 Fordhamo universiteto patalpose New Yorke įvyko VI **Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimas.** Jis dirbo sekcijomis: istorijos (4 paskaitos), lietuvių literatūros ir kalbos mokslo (2 paskaitos), filosofijos (1 paskaita), me-

dicinos (2 paskaitos), tiksliųjų ir gamtos mokslų (3 paskaitos), politinių ir socialinių mokslų (1 pranešimas), teisės mokslų (1 pr.), pedagogikos ir psichologijos mokslų (1 pr.), teologijos (3 paskaitos), pilnaties susirinkimuose — 2 paskaitos. Suvažiavimo darbuose ir dalyviuose buvo nemaža jaunimo. Suvažiavimo mecenatai buvo bičiuliai A. ir J. Kazickai. Akademija turi apie 180 narių. Jos centras yra Romoje. Jos pirmininkas kun. prof. A. Liuima, S. J.

Vasario 16-sios gimnazijos direktorius kn. B. Liubinas, lydimas kun. L. Jankaus ir Bostono LB atstovo J. Vembrės, aplankė Bostono kardinolą R. J. Cushingą ir jo 25 metų vyskupavimo sukakties proga įteikė jam Sibiro lietuvaičių maldaknygės įvairiomis kalbomis 10 laidų.

Kun. Dr. A. Baškis popiežiaus yra paskirtas diplomatinėms pareigoms Vatikano nunciatūroje Filipinuose.

Nidos knygų klubas išleido bičiulio A. Barono novelių knygą "Saulės sugrįžimas". New Yorko F. Preageno leidykla išleido dr. M. Gimbutienės-Alseikaitės knygą "Ancient Peoples and Places".

Dr. Viktoro Jasaičio mokslininiam pagerbimui viena Cascade Cartridge, Inc. laboratorija yra pavadinta Jasaičio vardu.

Prel. M. Krupavičius atšventė savo kunigystės 50 metų sukaktį ir spaudoje pagarsėjo savo neapdairiai kontraversine poetės S. Neries apologija ir savo išstojimu už B. Goldwaterio kandidatūrą į JAV prezidentus.

A. Venckus išrinktas Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų Tarptautinės Unijos kongreso tos unijos vykdomojo komiteto nariu.

Dr. V. Vygantas trečiai kadencijai perrinktas katalikų studentų internacionalo Pax Romana pirmininku. Pax Romana priklauso 72 kraštų katalikų studentų organizacijos. Už nuopelnus katalikiškajai akcijai lietuvių Kunigų Vienybė dr. Vygantą atžymėjo specialiu medaliu, kuris jam buvo įteiktas Katalikų Mokslo Akademijos Suvažiavime.

Bičiulis dail. K. Žoromskis rugsėjo 13-20 turėjo savo paveikslų parodą Detroite, Mich. Parodą globojo Michigano Liet. Gydytojų Draugija.

Mirė: Lietuvos generalinis konsulas New Yorke, buv. 1923 Klaipėdos krašto sukilėlių vadas Jonas Budrys rugsėjo 1. Palaidotas tautinėse kapinėse Chicagoje; Lietuvos savanorių organizatorius ir 1919-1920 Lietuvos laisvės karų veteranas atsargos generolas Vincas Grigaliūnas - Glovackis gegužės 16 Kolumbijoje; Lietuvos nepriklausomybės atstatymo Vasario 16-sios akto signataras, prelatas Kazimieras Šaulys gegužės 2 d. Šveicarijoje; visuomenininkas, šalpos organizatorius, daug rašęs periodikoje sveikatos ir vaikų ligų klausimais dr. Vincas Tercijonas rugsėjo 12 New Yorke.

Į LAISVĘ ŽURNALUI AUKOJO:

$22.00 — Dr. A. Razma; $7.00 — kun. S. Morkūnas; $4.00 — Iz. Mališka; Po $3.00 — J. Kucėnas, S. Dargis, J. Kaselionas (Colombia), J. Buitkus, L. Padleckas; Po $2.00 — dr. D. Jasaitis, Ig. Kazlauskas, G. Dragunevičius, S. Laniauskas, S. Vidmantas, T. Blinstrubas, K. Pakulis, Č. Mickūnas, J. Urbonas, S. Kungys, I. Skeivys, R. Šomkaitė, dr. V. Adams, V. Vaitiekūnas, J. Stelmokas, V. Juodeika, L. Dambriūnas, V. Kazlauskas; Po $1.00 — B. Paramskas, A. Vaitiekūnas (Australija), J. Prakapas. Ačiū!